१-शल्यपर्व

२ कर्णपर्व

(१-२)

DONE

कर्णपर्वदेपत्रे
२८५

क०
१

श्रीगणेशायनमः नरनारायणौनत्वाप्राचीनाचार्यवर्त्मना कर्णपर्वार्थविद्योतीभावदीपोविनन्यते १ ननुविराटादिपर्वसुन्नष्टपतात्पर्यक्रमेणार्थत्रुखानामर्थः सेवयानीत्या कपटद्यूर्वकेणाकुलरहृवधेनन्रुशंसान्नूकर्वकेणामहागुरुवधेनच सिद्धतीत्युक्तंतावतैवार्थ निरूपणांसमासंघ्यातः परंकालमोक्षावेवनिरूपणीयाविति कर्णपर्वादित्रयंनारंभणीय मितिचेत्सत्यंयथाधर्मार्थौनिरूपितौएवंधर्माभासोर्थाभास च निरूपणीयः परिहाराय एवमधर्मानर्थाच्चधर्माभासानर्थाभासौचनिरूपणीयौहानायच नत्वर्थमुत्तरग्रंथः

श्रीगणेशायनमः नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमं देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत १ वैशंपायनउवाच ततोद्रोणे हतेराजन्दुर्योधनमुखान्नृपाः भृशमुद्विग्नमनसोद्रोणपुत्रमुपागमन २ ॥श्रीरामजीसहाय॥ ॥ ॥ ॥

काममोक्षयोःप्रागावश्यकः तत्रचोरम्यः कांश्चिदिकमार्गमुपदिशन्तः सत्यवादिनः सत्यवदनंधर्माभासः स्वंचविद्यापीप्राणचक्षुषंराकृसंघ्नतोव्याधस्याहिंस्रत्वमधर्माभासः तथाशोकहेतनाकुलहृये णाश्वत्थामो थीर्थाभासः ससानांहननमधर्मः तत्कृतो भूत्वाप्नोतिभवोनर्थः शरणागतस्यसैनिकत्राणार्थमन्यायेनापिकृतोब्रह्मवधोनइतरब्रह्मवधवदनर्थः अपितुनर्थाभासएव न तेन ब्रह्महाभवेदित्याननापिवधेदोषाभावस्मरणात्इत्येषामर्थानांनिरूपणार्थं नरः संहर्मः आख्यापिकानुसरणप्रतियत्यर्था तस्मादिदमपिपर्वत्रयंआवश्यकमेवततोद्रोणेहतेराजन्नित्ति २

८१

राम०
१

कश्मलाभिहतौजसः तीव्रशोकाभिघातजमोहेन निरस्तसामर्थ्याः शारद्वतीसुतं द्रौणिं ३ समाश्वस्य सावधानीभूताः रात्र्यागमे प्रदोषकाले ४ पृथ्वीशाः राजानः क्षयं भूतं भाविनं च चिंतयंतः पर
मसंतः ८ क्लेशान् कचग्रहणादीन् स्मरणादारात्रिः ९ आवश्यकं नित्यकृत्यं १० योगं सन्नहनं ११ निष्कैः सुवर्णहारैः महाधनैः बहुमूल्यैः [illegible]मानं स्तूयमानं सूताः वंशानुक्रमविदः

ते द्रोणमनुशोचंतः कश्मलाभिहतौजसः पर्युपासंत शोकार्तास्ततः शारद्वतीसुतं ३ ते मुहूर्त्तं समाश्वास्य हेतुभिः शास्त्रसंमितैः रात्र्यागमे
महीपालाः स्वानि वेश्मानि भेजिरे ४ ते वेश्मस्वपि कौरव्य पृथ्वीशा नाप्नुवन्सुखं चिंतयंतः क्षयं तीव्रं दुःखशोकसमन्विताः ५ विशेषतः
सूतपुत्रो राजा चैव सुयोधनः दुःशासनश्च शकुनिः सौबलश्च महाबलः ६ उषितास्ते निशां तां तु दुर्योधननिवेशने चिंतयंतः परिक्लेशान्
पांडवानां महात्मनां ७ यत्तद्द्यूते परिक्लिष्टा कृष्णा नीता सभां तदा तत्स्मरंतोनुशोचंतो भृशमुद्विग्नचेतसः ८ तथा तु संचिंतयतां तान्क्ले
शान्द्यूतकारितान् दुःखेन क्षणदा राजन् जगामाब्दशतोपमा ९ ततः प्रभाते विमले स्थिता दिष्टस्य शासने चक्रुरावश्यकं सर्वे विधि
दृष्टेन कर्मणा १० ते कृत्वावश्यकार्याणि समाश्वास्य च भारत योगमाज्ञापयामासुर्युद्धाय च विनिर्ययुः ११ कर्णं सेनापतिं कृत्वा कृतकौतुक
मंगलाः पूजयित्वा द्विजश्रेष्ठान् दधिपात्रघृताक्षतैः १२ ॥ ॥ ॥ ॥

मागधाः पाणिस्वनिकाः वंदिनः स्तुतिपाठकाः १२ ॥

१६ वृषकर्णः पश्यतामनार्देशषधी १८ सममन्यन्तसमागवयन्तवान् २० दुर्मरं दुःखेनापिमर्त्येमशक्यंस्त्वेकथा २२ ततमरणांदुःखकारंमन्ये ॥ ॥ ॥ ॥ ७

गोभिरश्वैश्चवस्त्रैर्भिर्वासोभिश्चमहाधनैः वंद्यमानाजयाशीर्भिः सूतमागधवंदिभिः १३ तथैवपांडवाराजन्कृतपूर्वाह्निकक्रियाः शिबिरान्निर्ययुस्तू
र्णंयुद्धायकृतनिश्चयाः १४ ततः प्रववृतेयुद्धंतुमुलंलोमहर्षणं कुरूणांपांडवानांचपरस्परजयैषिणां १५ तयोर्द्वेदिवसौयुद्धंकुरुपांडवसेन
योः कर्णेसेनापतौराजन्नभूदद्भुतदर्शनं १६ ततः शत्रुक्षयंकृत्वासमहांतंरणेवृषः पश्यतांधार्तराष्ट्राणांफाल्गुनेननिपातितः १७ त
तस्तुसंजयः सर्वंगत्वानागपुरंद्रुतं आचष्टधृतराष्ट्रायपयद्वृत्तंकुरुजांगले १८ जनमेजयउवाच आपगेयंहतंश्रुत्वाद्रोणंचापिमहारथं आ
जगामपरामार्तिंवृद्धोराजांबिकासुतः १९ सश्रुत्वानिहतंकर्णंदुर्योधनहितैषिणं कथंद्विजवरप्राणानधारयततुःखितः २० यस्मि
न्नजयाशांपुत्राणाममन्यतसपार्थिवः तस्मिन्हतेसकौरव्यः कथंप्राणानधारयत २१ दुर्मरंतमहंमन्येनृणांकृच्छ्रेपिवर्ततां २२
यत्रकर्णंहतंश्रुत्वानात्यजज्जीवितंनृपः तथाशांतनवंवृद्धंब्रह्मन्नबाह्लीकमेवच २२ ॥ ॥ ॥ ॥

५१

२१ इतिनैलकंठीयेभारतभावदीपेकर्णपर्वणिप्रथमोध्यायः हते १ हस्तिंपुरं ३ हाकष्टमितिचेत्युक्तिशपस्तक्वकंवाक्यमुक्त्वायच्चाहमेवक्रमयमाददे ४ स्त्रा ५ ६ ७ ८

द्रोणंचसोमदत्तंचभूरिश्रवसमेवच तथैवचात्मानसुहृदः पुत्रान्पौत्रांश्चपातितान् २४ श्रुत्वायन्नजहात्प्राणांस्तन्मन्येदुष्करंद्विज १ नत्वेसर्वमाचक्ष्वविस्तरेणमहामुने २५ नहितृप्यामिपूर्वेषांश्रृण्वानश्चरितंमहत् इतिमहाभारतेकर्णपर्वणिजनमेजयवाक्यंनामाध्यायः वैशंपायनउवाच हतेकर्णेमहाराजनिशिगावल्गणिस्तदा दीनोययौनागपुरमश्वैर्वातसमैर्जवे १ सहास्तिनपुरंगत्वाभृशमुद्विग्नचेतनः जगामधृतराष्ट्रस्यगृहंप्रक्षीणबांधवं २ सतमुद्वीक्ष्यराजानंकश्मलाभिहतौजसं ववंदेप्रांजलिर्भूत्वामूर्ध्ना पादौनृपस्यह। संपूज्यचयथान्यायंधृतराष्ट्रंमहीपतिं हाकष्टमितिचोक्त्वासततोवचनमाददे ४ संजयोहंक्षितिपतेकच्चिदास्तेसुखंभवान् स्वदोषेणापदंप्राप्यकच्चिन्नाद्यविमुह्यसि ५ हितान्युक्तानिविदुरद्रोणगांगेयकेशवैः अगृहीतान्यनुस्मृत्यकच्चिन्नकुरुषेव्यथां ६ रामनारदकण्वाद्यैर्हितमुक्तंसभातले नगृहीतमनुस्मृत्यकच्चिन्नकुरुषेव्यथां ७ सुहृदस्त्वद्धितेयुक्तान्भीष्मद्रोणमुखान्परैः निहतान्युधिसंस्मृत्यकच्चिन्नकुरुषेव्यथां ८ ॥ ॥ ॥ ॥

भूमि

क० ३

१ दंशितानांसंनद्धानां वसुसंभवः वसूनामंशेभ्यः संभूतः ११ भार्गवः रामः यस्मैभीष्मायाधनुर्वेदंउपाकृतः सोहतः शिष्यत्वेन १२ यस्यद्रोणस्य १३ स

नमेवंवादिनंराजासूतपुत्रंकृतांजलिं सुदीर्घमथनिश्वसन्दुःखार्त्तइदमब्रवीत धृतराष्ट्रउवाच आपगेयेहतेशूरेदिव्यास्त्रवितिसंजय द्रोणेच परमेष्वासेभृशंमेव्यथितंमनः ८ योरथानांसहस्राणिदंशितानां [illegible] दशैवतु अहन्यहनितेजस्वीनिजघ्नेवसुसंभवः १० तंहतंयज्ञसेनस्यपुत्रेणेहशिखंडिना पांडवेयाभिगुप्तेनश्रुत्वामेव्यथितंमनः ११ भार्गवःप्रददौयस्मैपरमास्त्रंमहात्मवेसाकाङ्क्षमेणायोबाल्येधनुर्वेदउपाकृतः १२ यस्यप्रसादात्कौंतेयाराजपुत्रामहारथाः महारथत्वंसंप्राप्तास्तथान्येवसुधाधिपाः १३ तंद्रोणंनिहतंश्रुत्वाधृष्टद्युम्नेनसंयुगेसत्यसंधंमहेष्वासंभृशंमेव्यथितंमनः १४ ययोर्लोकेपुमानस्त्रेनसमोऽस्तिचतुर्विधे तौद्रोणभीष्मौश्रुत्वाऽहंहतौमेव्यथितंमनः १५ त्रैलोक्येयस्यचास्त्रेषुनपुमान्विद्यतेसमः तंद्रोणंनिहतंश्रुत्वाकिमकुर्वतमामकाः १६ १६ १६ १६ १६

न्यसंधंअवितथप्रतिज्ञं १४ चतुर्विधे मुक्तंबाणादिअमुक्तंखड्गादि यत्नमुक्तंगालादि मुक्तामुक्तंसोप्यसंहारमस्त्रं १६ १६ १६ १६

एम० २

गम्नितेषतिकिमुकुर्वतेत्युनरोणसंवंधः १९ निमग्नानपिलव मानां जीवितेनैसयाचेष्टांकुर्वाणान् २३ दिष्टेदैवोपाहतेनेच्चभाविनः स्वरवस्याक्षासोभावि स्वस्पषा

संसप्तकानांचवलंपांडवेयमहात्मना धनंजयेनविक्रम्यगमितंयमसादनं १७ नारायणास्त्रेवहतेद्रोणपुत्रस्यधीमतः विप्रद्रुतेष्वनीकेषुकिमकु
र्वतमामकाः विप्रद्रुतानहंमन्येनिमग्नानशोकसागरे १८ प्लवमानानहतेद्रोणेसन्ननौकानिवार्णवे दुर्योधनस्यकर्णस्यभोजस्यकृतवर्मणः
२० मद्रराजस्यशल्यस्यद्रौणेश्चैवकृपस्यच मत्पुत्रस्यचशेषस्यतथान्येषांचसंजय २१ विप्रद्रुतेष्वनीकेषुमुखवर्णोभवत्कथं एतत्सर्वंयथा
वृत्तंतथागावल्गणेमम २२ आचक्ष्वपांडवेयानांमामकानांचविक्रमं संजयउवाच तवापराधाद्यद्वृत्तंकौरवेयेषुमारीष २३ तच्छ्रुत्वामाव्यथां
कार्षीर्दिष्टेनव्यथतेवुधः यस्मादभावीभावीवाभवेदर्थोनरंप्रति २४ अप्राप्तौतस्यवाप्राप्तौनकश्चिद्व्यथतेवुधः धृतराष्ट्रउवाच नव्यथाभृधि
काकाचिद्विद्यतेममसंजय २५ दिष्टमेतत्पुरामन्येकथयस्वयथेच्छकं २५ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि ॥ ॥ ॥ ॥

सौवाचुधोनव्यथतेतद्विपर्यर्वा प्यतीत्यर्थः २६ दिष्टंअवश्यंभावि २७ ह्रीतोपः ॥ ॥

स्प१

स्पता१

हतेत्वस्मिँ मुखाः दीनवदनाः २ ऊर्ध्वंऊर्ध्वगमनमेवनत्वधोवस्थानं ४ हस्तस्थानांचशोणितस्रुचकउक्त स्वंवद्धानांवंधशैथिल्यमपीसाहनानीति दिवि नियतमानानि नहोत्राणीवस्रवीमुखान्पंहशंयतेसर्वे ५ स्तिमितंतत्वं यतोगतसत्वंउद्विग्नचित्तं ७ वध्यंतिवध्यंतेपुरैरितिशेषः ८ किमत्रचित्रंकुरुणांपांडवैर्जितंचेत्ननराश्चर्यं ९ अस्माक

संजयउवाच हतेद्रोणेमहेष्वासेतवपुत्रामहारथाः वभूवुरस्वस्थमुखाविषण्णागतचेतसः १ अवाङ्मुखाः शस्त्रभृतः सर्वएवविशांपते अवेक्षमाणाः शोकार्त्तानाभ्यभाषन्परस्परं २ तान्दृष्ट्वाव्यथिताकारान्सैन्यानितवभारत ऊर्ध्वमेवनिरैक्षंतदुःखत्रस्तान्यनेकशः ३ शस्त्राण्येषांतुराजेंद्रशोणिताक्तानिसर्वशः प्राभ्रश्यंतकराग्रेभ्योदृष्ट्वाद्रोणंहतंयुधि ४ तानिवद्धान्यरिष्टानिलंवमानानिभारत अदृश्यंतमहाराजनक्षत्राणियथादिवि ५ तथातुस्तिमितंदृष्ट्वागतसत्वमवस्थितं वलंतवमहाराजराजादुर्योधनोब्रवीत ६ भवतांवाहुवीर्येहिसमाश्रित्यमयायुधि पांडवेयाः समाहूतायुद्धंचेदंप्रवर्त्तितं ७ तदिदंनिहतेद्रोणेविषण्णमिवलक्ष्यते युध्यमानाश्चसमरेयोधावध्यंतिसर्वशः ८ जयोवापिवधोवापियुध्यमानस्यसंयुगे भवेत्किमत्रचित्रंवैयुध्यध्वंसर्वतोमुखाः ९ पश्यध्वं वैमहात्मानंकर्णंवैकर्त्तनंयुधि प्रचरंतंमहेष्वासंदिव्यैरस्त्रैर्महावलं १० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

दर१ म१

मसहृजयोजातरस्याहय शपस्वमिस्याहिना १० ॥ ॥

ज्ञ१

१तां द्रोणपर्वच्चसिद्धा १३ रुविरांवलं १५ दृष्ट्वनदर्शयिष्यत २१ ऋ पुंखेषुसंसक्ताः येपिमारासशरा सायेरणपुंखेषुधेरिनेषुपुंखेनसंसक्ताइषुधाराः सपृथैनिरेषुसंधानादविछि
स्पर्धे

यस्यैवयुधिसंत्रासात्कुंतीपुत्रोधनंजयः निवर्त्ततेसदामंदः सिंहात्क्षुद्रमृगोयथा ११ येननागायुतप्राणोभीमसेनोमहाबलः मानुषेणैव युद्धेनतामर्वं प्रवेशितः १२ येनदिव्यास्त्रविछूरोमायावीसघटोत्कचः अमोघयारणोश त्यानिहतोभैरवंनदन् १३ तस्यदुर्वारवीर्यस्य त्वसंधस्यधीमतः वाक्कोइविरामऋष्यमयदृष्ट्यधसंयुगे १४ द्रोणपुत्रस्यविक्रांतंराधेयस्यैवचोभयोः पश्यंतपांडुपुत्रारत्तेविह्वलावासव योरिव १५ सर्वएवभवंतस्थशक्ताः प्रत्येकशोपिवा पांडुपुत्रान्रणेहंतंससैन्यान्किमुसंहताः वीर्यवंतः कृतास्त्राश्चद्दृश्यथाद्यपरस्परं १६ संजयउवाच एवमुक्त्वाततः कर्णश्चक्रेसेनापतिंतदा तवपुत्रोमहावीर्योभ्रातृभिः सहितोनघ १७ सेनापत्यमवाप्याथकर्णो राजन्महारथः सिंहनादंविनद्योच्चैः प्रायुध्यतरणोत्कटः १८ ससंजयानांसर्वेषांपांचालानांचमारिष कैकयानांविदेहानांचकारकदनं महत् १९ तस्येषुधाराः शतशः प्रादुरासन्शरासनात् अग्रेपुंखेषुसंसक्तायथाभ्रमरपंक्तयः २० सपीडयित्वापांचालान्पांडवांश्च तरस्विनः हत्वासहस्रशोयोधानर्जुनेननिपातितः २१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

त्पश्चवाहाइस्पर्धः २० पीडयित्वाहत्वसनेककर्न्नेकोपिकापसपष्ठ्यांदसः अग्नेमोपिदृष्टपेतेइतिवनिर्वर्तेसाशाहः पीडयननिघ्नं तिवार्थः २१ ॥ ॥ ७

न्नि१

क० ५

इतिकर्णपर्वणिगांधारीतृतीयः एतत् १ विह्वलः चलनासमर्थः का[illegible]वृत्यजितः ४ आंतः पुर[illegible]स्त्रियः ६ कदल्यइववेपमानाश्चासन्निशेषः ८ दृष्ट्वामनसैवात्मपरत्ययेन उः खंज्ञात्वा ९ १०

इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंजयवाक्यंनामाध्यायः वैशंपायनउवाच एतच्छ्रुत्वामहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः शोकस्यांतमपश्यन्वैहतंमत्वासु
योधनं १ विह्वलः पतितोभूमौनष्टचेताइवद्विपः तस्मिन्निपतितेभूमौविह्वलेराजसत्तमे २ आर्त्तनादोमहानासीत्स्त्रीणांभरतसत्तम
सशब्दः पृथिवींकृत्स्नांपूरयामाससर्वशः ३ शोकार्णवेमहाघोरेनिमग्नाभरतस्त्रियः रुरुदुर्दुःखशोकार्त्ताभृशमुद्विग्नचेतसः ४ राजानं
चसमासाद्यगांधारीभरतर्षभ निःसंज्ञापतिताभूमौसर्वाश्चांतःपुरस्त्रियः ५ ततस्ताः संजयोराजन्समाश्वासयदातुराः मुह्यमानाः स्रव
ऊशोमुंचंत्योवारिनेत्रजं ६ समाश्वस्ताःस्त्रियस्तास्तुवेपमानामुहुर्मुहुः कदल्यइववातेनधूयमानाः समंततः ७ राजानंविदुरश्चापिप्र
ज्ञाचक्षुषमीश्वरं आश्वासयामासतदासिंचंस्तोयेनकौरवं ८ सलब्ध्वाशनकैः संज्ञांताश्चदृष्ट्वास्त्रियोनृपः उन्मत्तइवराजेंद्रस्थितस्तूष्णींवि
शांपते ९ ततोध्यात्वाचिरंकालंनिश्वसंश्चपुनःपुनः स्वान्पुत्रान्गर्हयामासबहुमेनेचपांडवान् १० ॥ ॥ ॥

रा॥० ५

जीवन्नरोमद्रुशताानियश्चेदितिमनतिनिधापाहयत्स्येति १३ जयेइति इष्टवियोगमात्रेणादृशारथादिर्म्नितः अप्सन्तुजयेनेशशपमधिकंमरणाकारणमस्तीतिभावः उक्तं संक्षेपेण पुनर्ब्रूहिवि

पी४

गृहीत्वाचात्मनोबुद्धिंशकुनेःसौबलस्यच ध्यात्वातुसुचिरंकालंवेपमानोमुहुर्मुहुः ११ संस्तभ्यचमनोभूयोराजाधैर्यसमन्वितः पुनर्गावल्गणिंसूतंपर्यपृच्छतसंजयं १२ यत्त्वयाकथितंवाक्यंश्रुतंसंजयतन्मया कच्चिद्दुर्योधनःसूतनगतोवैयमक्षयं १३ जयेनिराशः पुत्रोमेसततंजयकामुकः ब्रूहिसंजयतत्त्वेनपुनरुक्तांकथामिमां १४ एवमुक्तोब्रवीत्सूतोराजानंजनमेजय हतोवैकर्त्तनोराजन्सहपुत्रैर्महारथैः१५ भ्रातृभिश्चमहेष्वासैः सूतपुत्रैस्तनुत्यजैः दुःशासनश्चनिहतः पांडवेनयशस्विना १६ [illegible]तेवरुधिरंकोपाद्भीमसेनेनसंयुगे॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिधृतराष्ट्रशोकोनाम १७ वैशंपायनउवाच इतिश्रुत्वामहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः अब्रवीत्संजयंसूतंशोकसंविग्नमानसः [illegible]ष्प्रणीतेनमेतातपुत्रस्यादीर्घदर्शिनः हतंवैकर्त्तनंश्रुत्वाशोकोमर्माणिकृंतति २ तस्यमेसंशयंछिंधिदुःखपारंतितीर्षतः कुरूणांसंजयानांचकेच[illegible]जीवंतिकेमृताः ३ संजयउवाच हतः शांतनवोराजन्दुराधर्षःप्रतापवान् हत्वापांडवयोधानामर्बुदंदशभिर्दिनैः ४ ॥ ॥ ॥

लारेण १६ चतुर्थीः इति १ दुःप्रणीतेनदुर्नयेनअदीर्घदर्शिनो विनोल्पायुषः मयैवदुर्नसापुत्रोमरणोन्मुखः कृतइतिभावः हत्वानिघ्नन् २ ४ ॥ ॥

क०
६

निहतस्तैव दुर्हृदस्य संचयः ज्ञातरश्मिशेषः ५ हतोगतः परलोकमिति शेषः एवमग्रेपि योज्यं ७ ८ ९ १० ११ १४

तथा द्रोणो महेष्वासः पांचालानां रथव्रजान् निहत्य युधि दुर्धर्षः पश्चात् पुरुकारथो हतः ५ हतशेषस्य भीष्मेण द्रोणेन च महात्मना अर्द्धं निहत्य सैन्यस्य कर्णो वैकर्तनो हतः ६ विविंशतिर्महाराज राजपुत्रो महाबलः आनर्त्तयोधान् शतशो निहत्य निहतो रणे ७ तथा पुत्रो विकर्णस्ते क्षत्रव्रतमनुस्मरन् क्षीणवाहायुधः शूरः स्थितो भिमुखतः परान् ८ घोररूपान् परिक्लेशान् दुर्योधनकृतान् बहून् प्रतिज्ञां स्मरता चैव भीमसेनेन पातितः ९ विंदानुविंदावावंत्यौ राजपुत्रौ महारथौ कृत्वा त्वसुकरं कर्म गतौ वैवस्वतक्षयं १० सिंधुराष्ट्रमुखानीह दश राष्ट्राणि पानि ह वशे तिष्ठंति वीरस्य यः स्थितस्तव शासने ११ अक्षौहिणीर्दशैकां च विनिर्जित्य शितैः शरैः अर्जुनेन हतो राजन् महावीर्यो जयद्रथः १२ तथा दुर्योधनसुतस्तरस्वी युद्धदुर्मदः वर्त्तमानः पितुः शास्त्रे सौभद्रेण निपातितः १३ तथा दौःशासनिः शूरो बाहुशाली रणोत्कटः द्रौपदेयेन संगम्य गमितो यमसादनं १४ किरातानामधिपतिः सागरानूपवासिनां देवराजस्य धर्मात्मा प्रियो बहुमतः सखा १५ १५

स३

श०
६

दत्तोमहीपालः क्षत्रधर्मरतः सदा धनंजयेनविक्रम्यगमितोयमसादनं १६ तथाकौरवदायादोन्यस्तशस्त्रोमहायशाः हतोभूरिश्रवाराजन
शूरः सात्यकिनायुधि १७ श्रुतायुरपिचांबष्टः क्षत्रियाणांधुरंधरः चरन्तमभीतवत्संख्येनिहतः सव्यसाचिना १८ तवपुत्रः सदामर्षीकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः दु
शासनोमहाराजभीमसेनेनपातितः १९ यस्यराजनाजानीकंबहुसाहस्रमद्भुतं सुदक्षिणः ससंग्रामेनिहतः सव्यसाचिना २० कोशलानामधिपतिर्हत्वा
बहुमतान्परान सौभद्रेणेहविक्रम्यगमितोयमसादनं बृहद्बलोयोधयित्वातुभीमसेनंमहारथं चित्रसेनस्तवसुतोभीमसेनेनपातितः २२ मद्रराजात्मजः शूरः
परेषांभयवर्धनः असिचर्मधरः श्रीमान्सौभद्रेणनिपातितः २३ समः कर्णस्यसमरेयः सकर्णस्यपश्यतः वृषसेनोमहातेजाः शीघ्रास्त्रोदृढविक्रमः २४ अ
भिमन्योर्वधंश्रुत्वाप्रतिज्ञामपिचात्मनः धनंजयेनविक्रम्यगमितोयमसादनं २५ नित्यंप्रसक्तवैरोयः पांडवैः पृथिवीपतिः विश्राव्यवैरंपार्थेनश्रुतायुःसनि
पातितः २६ शल्यपुत्रस्तुविक्रांतः सहदेवेनमारिष हतोरुक्मरथोराजन्भ्राताभातुलजोयुधि २७ राजाभगीरथोवृद्धोबृहत्क्षत्रश्चकैकयः पराक्रमंतो विक्रान्तो
निहतौवीर्यवंतौरौ २८ भगदत्तस्ततोराजन्कृतप्रज्ञोमहाबलः श्येनवच्चरतासंख्येनकुलेननिपातितः २९ पितामहस्तवतथाबाह्लीकः सहबाह्लिकैः
निहतोभीमसेनेनमहाबलपराक्रमः ३० जयत्सेनस्तथाराजन्जारासंधिर्महाबलः मागधोनिहतः संख्येसौभद्रेणमहात्मना ३१ पुत्रस्तेदुर्मुखोराजन
दुःसहश्चमहारथः गदयाभीमसेनेननिहतौशूरमानिनौ ३२ दुर्मर्षणोदुर्विषहोदुर्जयश्चमहारथः कृत्वात्वसुकरंकर्मगतावैवस्वतक्षयं ३३

क० १

उभौकलिंगवृषकौभ्रातरौयुद्धदुर्मदौ हत्वावासकरंकर्मगतौवैवस्वतक्षयं ३४ सविवोहृषभमोतिशूरः परमवीर्यवान भीमसेनेनविक्रम्यगमितोय
मसादनं ३५ तथैववीरोराजानागायुतवलोमहान समरेपांडुपुत्रेणनिहतः सव्यसाचिना ३६ वशातयोमहाराजाहिसाहस्राःप्रहारिणः शूरसेना
श्चविक्रांताः सर्वेयुधिनिपातिता ३७ अभीषाहाःकवचिनःप्रहरंतोरणोत्कटाः शिवयश्चरथोदाराःकलिंगसहिताहताः ३८ गोकुलेनित्यसंवृद्धा
युद्धेपरमकोपनाः तेषांहत्वकवीराश्चनिहताः सव्यसाचिना श्रेणयोवहुसाहस्राःसंसप्तकगणाश्चये तेसर्वेपार्थमासाद्यगतावैवस्वतक्षयं सा लोत
वमहाराजराजानोवृषकाचलौ त्वदर्थमतिविक्रांतौनिहतौसव्यसाचिना उग्रकर्मामहेष्वासोनामतः कर्मतस्तथा शाल्वराजोमहावाहुर्भीमसेनेन
पातितः ३९ ओघवांश्चमहाराजवृहंतः सहितौरणे पराक्रमंतौमित्रार्थेगतौवैवस्वतक्षयं तथैवरथिनांश्रेष्टःक्षेमधूर्तिर्विशांपते निहतोगदया
राजन्भीमसेनेनसंयुगे ४० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

रम०

अपारहत्तकरवीरा अपगतं आरत्नं कुंकुन्तितं संग्रामात्परावर्त्तितं येषां ते संसप्तकसहचरगोपालकाः ४५ खरवंधुरयानवान्गर्दभसंयुक्तरथवान् ४८ क्षेमेनन क्कारिणा नरको मुरश्च
१८२ ६२

तथा राजन्महेष्वासो जलसंधो महाबलः सुमहत्कदनं कृत्वा हतः सात्यकिना रणे ४१ अलंबुषो राक्षसेंद्रः खरबंधुरयानवान् घटोत्कचेन विक्रम्य
गमितो यमसादनं ४२ राधेयः सूतपुत्र भ्रातरश्च महारथाः कैकयाः सर्वशश्चापि निहताः सव्यसाचिना ४३ मालवा मकाश्चैव द्रविडाश्चोग्रक
र्मिणः यौधेयाश्च ललित्याश्च क्षुद्रकाश्चाप्युशीनराः ४४ मावेल्लकास्तुंडिकेराः सावित्रीपुत्रकाश्च ये प्राच्योदीच्याः प्रतीच्याश्च दाक्षिणात्याश्च
मारिष ४५ पत्तीनां निहताः संघा हयानां प्रयुतानि च रथव्रजाश्च निहता हताश्च वरवारणाः ४६ सध्वजाः सायुधाः शूराः सवर्मांवरभूषणाः
कालेन महता यत्ताः कुशलैर्ये च वर्द्धिताः ४७ ते हताः समरे राजन्पार्थेनाक्लिष्टकर्मणा अमे तथामितबलाः परस्परवधैषिणः ४८ एते
चान्ये च बहवो राजानः सगणा रणे हताः सहस्रशो राजन्यन्मां त्वं परिपृच्छसि ४९ एवमेष क्षयो वृत्तः कर्णार्जुनसमागमे महेंद्रेण यथा वृत्रो
यथा रामेण रावणः ५० यथा कृष्णेन नरको मुरश्च निहतो रणे कार्त्तवीर्यश्च रामेण भार्गवेण यथा हतः ५१ ॥ ॥ ७

पयेतन्वयः ४९ ५० ५१ ५१ ५१ ५१ ५१ ५१ ५१

कर्णस्तथाहतस्त्वनुकृष्यते ५८ पंचमः आख्याताः १ २ ३ ४ ५ ६ ६

सज्ञातिबांधवः शूरः समरेषु हुदुर्मदः रणोक्त्वा महायुद्धं घोरं [illegible] त्रैलोक्यमोहनं ५२ यथा स्कंदेन महिषो यथा रुद्रेण चांधकः तथार्जुनेन स
हतो द्वैरथे युद्धदुर्मदः ५३ समात्यबांधवो राजन्कर्णः प्रहरतां वरः जयाशा धार्त्तराष्ट्राणां वैरस्य च मुखं यतः ५४ तीर्णास्तत्पांडवो राजन्यत्पुरा नाव
बुध्यसे उच्यमानो महाराज बंधुभिर्हितकांक्षिभिः ५५ तदिदं समनुप्राप्तं व्यसनं सुमहात्मनां पुत्राणां राज्यकामानां त्वया राजन्हितैषिणा ५६ अहि
तान्येव वीराणि तेषां तत्फलमागतं॥ ॥इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि संजयवाक्यं धृतराष्ट्र उवाच आख्याता मामकास्तात निहता युधि पांड
वैः हतांश्च पांडवेयानां मामकैर्ब्रूहि संजय १ संजय उवाच कुंती योधि विक्रांता महात्मानो महाबलाः सानुबंधाः सहामात्याः गांगेयेन नि
पातिताः २ नारायणा बालभद्राः शूराश्च शतशोपरे अनुरक्ताश्च वीरेण भीष्मेण युधि पातिताः ३ समः किरीटिना संख्ये वीर्येण च बलेन च सत्य
जित्सत्यसंधेन द्रोणेन निहतो युधि ४ पांचालानां महेष्वासाः सर्वे युद्धविशारदाः द्रोणेन सह संगम्य गता वैवस्वतक्षयं ५ तथा विराटद्रुपदौ वृद्धौ स
हसुतौ नृपौ पराक्रमं तौ मित्रार्थे द्रोणेन निहतौ रणे ६ ॥ ॥ ॥ ॥

७ षड्भिर्द्रोणाद्यैर्णिशल्यकर्णकृपकृतवर्मभिः परमैरथैः अतिरथैः महामात्रैः मुख्यैः अशक्नुवद्भिर्कैकेकयोनहंतमिति शेषः ७ ॥ ॥ ॥

योवालएवसमरेसंमितः सव्यसाचिना केशवेनचदुर्धर्षोवलदेवेनवाविभो ७ परेषांकदनंकृत्वामहारथविशारदः पौत्रावायमिहावीरैः
षड्भिः परमकैरथैः ८ अशक्नुवद्भिर्बीभत्सुंअभिमन्युर्निपातितः कृतंतंविरथंवीरंक्षत्रधर्मेव्यवस्थितं ९ दौःशासनिर्महाराजसौभद्रंहृत
वानरणे सपत्नानांनिहंताचमहत्सासेनपाहृतः १० अंवष्टस्यसुतःश्रीमान्मित्रहेतोःपराक्रमन् आसाद्यलक्ष्मणंवीरंदुर्योधनसुतंरणे ११
सुमहत्कदनंकृत्वागतोवैवस्वतक्षयं दुहंतः समहेष्वासः कृत्वा पुद्धदुर्मदः १२ दुःशासनेननविक्रम्यगमितोयमसादनं मणिमान्दंडधा
रौचराजानौयुद्धदुर्मदौ १३ पराक्रमंतौमित्रार्थेद्रोणेनयुधिपातितौ अंशुमान्भोजराजस्तुसहसैन्योमहारथः १४ भारद्वाजेनविक्रम्यग
मितोयमसादनं सामुद्रश्चित्रसेनस्तुसहपुत्रेणभारत १५ समुद्रसेनेनवलात्क्रमितोयमसादनं अनूपवासीनीलश्चव्याघ्रदत्तश्चवीर्यवा
न् १६ अश्वत्थाम्नाविकर्णेनगमितोयमसादनं चित्रायुधश्चित्रयोधीकृत्वाचकदनंमहत् चित्रमार्गेणविक्रम्यविकर्णेनहतोमृधे वृ
कोदरसमोयुद्धेहृतःकैकयपोधिभिः १७ कैकेयेनचविक्रम्यभ्रात्राभ्रातानिपातितः जनमेजयोगदायोधीपार्वतीयःप्रतापवान् १८ ॥

रम

क० येषमानौएकनामानौभ्रातरौ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ ३० ३१ ॥ ५२

९

दुर्मुखेनमहाराजतवपुत्रेणपातितः रोधमानोनरव्याघ्रोरोचमानोमहाविभ १९ द्रोणेनयुगपद्राजन्दिवंसंप्रापितौशरैः नृपाश्चप्रतिपुधांतः पराक्रांता
विशांपते २० कृत्वानसुकरंकर्मगतावैवस्वतंक्षयं पुरुजित्कुंतिभोजश्चमातुलोसव्यसाचिनः २१ संग्रामनिर्जितांलोकान्गमितोद्रोणसायकैः अ
भिभूः काशिराजश्चकाशिकैर्बहुभिर्वृतः २२ वसुदानस्यपुत्रेणन्यासितोदेहमाहवे अमितौजायुधामन्युस्तन्नमौजाश्चवीर्यवान हत्वाशत्रोमहेष्वा
सः सत्रदेवश्चमारिष २३ निहतःपुशतशः शूरानस्मदीयैर्निपातितः मित्रवर्माचपांचाल्यः क्षत्रधर्माचभारत २४ द्रोणेनपरमेष्वासोगमितोयमसा
दनं शिखंडितनयोयुद्धेक्षत्रदेवोयुधांपतिः २५ लक्ष्मणेनहतोराजंस्तवपौत्रेणभारत सुचित्रश्चित्रवर्माचपितापुत्रौमहारथौ २६ प्रचरंतौमहा
वीरौद्रोणेननिहतौरणे वार्द्धक्षेमिर्महाराजसमुद्रइवपर्वणि २७ आयुधक्षयमासाद्यप्रशांतिपरमांगतः सेनाविंदुसुतः श्रेष्ठशस्त्रवान्प्रवरोयुधि २८
वाल्हीकेनमहाराजकौरवेंद्रेणपातितः धृष्टकेतुर्महाराजचेदीनांप्रवरोरथः २९ कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वतक्षयं तथासत्यधृतिर्वीरः कृत्वा
कदनमाहवे ३० पांडवार्थेपराक्रांतोगमितोयमसादनं सेनाविंदुः कुरुश्रेष्ठः कृत्वाकदनमाहवे ३१ ३१ ॥ ॥ ॥

द्रो०

९

स१

३८ ष४ः ६ मामकस्यक्षतोनेकस्यकेद्रोणस्यनिशापितेोदकस्यष्टइमाँईवावशेषंनपश्यामि ककुदेषाधनपुरुषसमूहेभीष्मद्रोणकर्णरूपेमर्दितेनाशितेसति अवसिन्नष्ठ१ २

शतंशतंसहस्रदेशकं आर्यौविभक्तिव्यत्ययः कुंजराणामयुतेनतल्यंवाक्षेर्वलंयस्यनस्मापिवधंनमृष्यामीतिनम्रपितमृष्यामेवमत्युजपिनोभीष्मस्यक्षात्रब्रासोभपवलौनो ५२

निहतो२

पुत्रस्तशिशुपालस्यक्लकेतःपृथिवीपतिः निहत्यशात्रवान्संख्येद्रोणेननिहतोयुधि ३२ तथासत्यधृतिर्वीरोमदिराश्वश्ववीर्यवान् सर्वेहन्नरव विक्रांतोद्रोणसायकैः ३३ श्रेणिमांश्चमहाराजयुध्यमानःपराक्रमी कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वतक्षयं ३४ तथैवयुधिविक्रांतोमागधःपर मास्ववित् भीष्मेणनिहतोराजन्शेतेषपरवीरहा विराटपुत्रःशंखस्तुउत्तरश्चमहारथः ३५ कुर्वंतोसमहत्कर्मगतौवैवस्वतक्षयं वसुदानश्चक दनंकुर्वाणोतीवसंयुगे ३६ भारद्वाजेनविक्रम्यगमितोयमसादनं एतेचान्येचवहवःपांडवानांमहारथाः ३७ हताद्रोणेनविक्रम्ययन्मांत्वंपरि पृच्छसि इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंजयवाक्यंधृतराष्ट्रउ० मामकस्यास्यसैन्यस्यहतशेषस्यसंजय अवशेषंनपश्यामिककुदेमर्दितेसति १ तोहिवीरौमहेष्वासौमदर्थेकुरुसत्तमौ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वानार्थोवैजीवितेनमे २ नचशोचामिराधेयंहतमाहवशोभिनं यस्यवाह्वोर्वलंत स्यंकुंजराणांशतंशतं ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

नोद्रोणस्यवधंकुर्वतांपरेषांकर्णवधस्येषत्करस्वादितिभावः ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ७

क० मृताः मृतप्रायाः चित्राणि अनेकनानायुधप्रमवक्र्माणि शुभ्राणि दीप्यमंति चतुर्विधानि हस्तमुक्तामुक्तशस्त्रभेदेधानि विहितानि धनुर्वेदोदितानि चित्रमुग्रदिव्यविहितान्येववावत्प्रविधा
१० नि अत्रविहितानि कृत्रिमाणीति प्रांचः अस्त्रांतरनिवर्त्यमाग्नेयादिनाशिमात्रनिवर्त्यनारायणास्त्रादि पयोक्तैकनिवर्त्यं ब्रह्मशिरआदि सर्वथाप्यनिवर्त्यं पाशुपतादि एवं चतुर्वि

मं१ ग४

हतं न वरं सैन्यं मे यथा शंससि संजय अहतानपि मे शंससे जीवंति केचन ४ एतेषु हि मृतेष्वद्य येन त्वया परिकीर्तिताः ये पि जीवंति तान्सर्वान्मृता
निति मन्ये ममेम ५ संजय उवाच यस्मिन्महास्त्राणि समर्पितानि चित्राणि शुभ्राणि चतुर्विधानि दिव्यानि राजन्निहितानि चैव द्रोणेन वीरे द्विज
सत्तमेन ६ महारथः कृतिमान्क्षिप्रहस्तो दृढायुधो दृढमुष्टिर्दृढेषुः स वीर्यवान्द्रोणपुत्रस्तरस्वी व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ७ आनर्त
वासी हृदिकात्मजोसौ महारथः सात्वतानां वरिष्ठः स्वयं भोजः कृतवर्मा कृतास्त्रो व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ८ आर्तायनिः समरे दुःप्र
धर्षः सेनाग्रणीः प्रथमस्तावकानां यः स्वस्रीयान्पाण्डवेयान्विसृज्य सत्यां वाचं तां चिकीर्षुस्तरस्वी ९ तेजोवधं सूतपुत्रस्य संख्ये प्रतिश्रु
त्याजातशत्रोः पुरस्तात् दुराधर्षः शक्रसमानवीर्यः शल्यः स्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे १० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

धानि वीरे विहितानि समर्पितानि ६ कृतिमान् अवंध्यप्रयत्नः ८ आर्तायनिः शल्यः स्वस्रीयान्भागिनेयान् उभयोरपि भागिनेयत्वेपि लिंगसमवायात्स्त्रैवं भागिनेयत्वं ९ ॥ ॥

१०

कृपाभोजीशीघ्रभोजी १८ नागपतिप्रपायीनागैः पतिमिश्रप्रयांतुशीलमस्य नागरथप्रपायीजितपांडवानां १९

आजानेयैः सैंधवैः पार्वतीयैर्नदीजकांबोजवनायुजैश्च गांधाराजः स्वबलेनयुक्तोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ११ शारद्वतोगौतमश्चापि राजन्महा
बाहुर्वीरो चित्रास्त्रयोधी धनुश्चित्रंसमहद्धारमाहंस्त्ववस्थितोयोद्धुकामःप्रगृह्य १२ महारथः कैकयराजपुत्रः सदश्वयुक्तंचपताकिनंच रथंसमास्थाय
कुरुप्रवीरोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे १३ तथासुतस्तेज्वलनार्कवर्णंरथंसमास्थायकुरुप्रवीरः अवस्थितः पुरुमित्रोनरेंद्रव्यभ्रेसूर्योभ्राजमानो
यथाच १४ दुर्योधनोनागकुलस्यमध्येव्यवस्थितः सिंहइवावभासे रथेनजांबूनदभूषणेनव्यवस्थितः समरेयोत्स्यमानः १५ सराजमध्येपुरु
षप्रवीरोराजजांबूनदचित्रवर्मा पद्मप्रभोवह्निरिवाल्पधूमोमेघांतरेसूर्यइवप्रकाशः १६ तथासुषेणोथासिचर्मपाणिस्तवात्मजः सत्यसेनश्चवीरः
अवस्थितौचित्रसेनेनसार्धं हृष्टात्मानौसमरेयोद्धुकामौ १७ ह्रीनिषेवोभारतराजपुत्रउग्रायुधः क्षणभोजीसुवर्चाः जारासंधिःप्रथमश्चादृढश्चचित्रा
युधश्रुतवर्माजयश्च १८ शलश्चसत्यव्रतदुःशलौचव्यवस्थिताः सहसैन्यानराग्र्याः कैतव्यानामधिपःशूरमानीरणेरणेशत्रुहाराजपुत्रःरथी
हयीनागपत्तिप्रयायीव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे १९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

२३ सैन्याः सेनामर्हंतीति ते राजानः यथापर्यंपक्रहृदयेपित्तीवमानाश्चाख्याताः इदंमाविजयपराजयादिकंश्नतिस्मनेनयक्रहृदयबलत्तोनत्वेनत्यक्तंसप्हमभिगच्छामिजानामि अथाभियन्नितः फ

वीरः श्रुतायुश्चधृतायुधश्चचित्रांगदश्चित्रसेनश्चवीरः अवस्थितायोद्धुकामानराश्चाप्रहारिरणोमानिनः सत्यसंधाः २० कर्णात्मजः सत्यसंधोमहा
त्मावस्थितः समरेयोद्धुकामः अथापरौकर्णसुतौवरास्त्रौअवस्थितौलघुहस्तौनरेंद्र २१ महद्बलंदुर्भिदमल्पवीर्यैः समन्वितौयोद्धुकामौमसत्वदर्थे
२२ एतैश्चमुख्यैरपरैश्चराजन्योधप्रवीरैरमितप्रभावैः अवस्थितोनागकुलस्यमध्येयथामहेंद्रः कुरुराजोजयाय धृतराष्ट्रउवाच आख्यातोजीवमा
नायेपरेभ्योन्येयथातथं २४ इतीदमवगच्छामिव्यक्तंसर्वेनिपातिताः वैशं० एवंब्रुवन्नेवतदाधृतराष्ट्रोंविकासुतः २५ हतप्रवीरंविध्वस्तंकिंचिच्छेषंस्व
कंबलं श्रुत्वाव्यामोहमागच्छच्छोकव्याकुलितेंद्रियः मुह्यमानोब्रवीच्चापिमुहूर्तंतिष्ठसंजय व्याकुलंमेमनस्तातश्रुत्वासुमहदप्रियं २६ मनोमुह्य
तिचांगानिनचशक्नोमिधारितं इत्येवमुक्त्वावचनंधृतराष्ट्रोंविकासुतः भ्रांतचित्तस्ततसोथबभूवजगतीपतिः २७ ॥ ॥ ॥ ॥

लोपप्रतिमः तेनजयोमदीयानांनास्तीतिनिश्चितोमेमतिभावः २४ अंगानिचक्षुरादीनिमनश्चमुह्यंति २५ २७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सक्रमः श्रुत्वा भार्गवस्य रामस्य बुद्धेश्यवा ६ कर्णस्य वधं संचिंत्य मनसा लोचयन्दृष्टान्तं जगत्त्वसमेमंवा नास्तीति संचिंत्य निश्चित्य विललापेति तृतीयेन संबंधः प्राणिनां अन्ये वध्या लक्षणादिन्य
षांतर्णात्वामांमंदत्वादल्पवीर्यत्वात् इति अनेनैव वधकारणाविनाशनं स्यादपीति हेतोराशयेवेन सिध्यमानइव विह्वलांगः यथा भ्राष्ट्रे ध्मायमानया धाणादि शीर्यते तद्वद्विशीर्णाङ्गइत्यर्थः ९

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि संजयवाक्यं नाम जनमेजयउवाच श्रुत्वा कर्णं हतं युद्धे पुत्रांश्चैव पलायितान् नरेंद्रः किंचिदाश्वस्तो द्विजश्रेष्ठ किमब्रवीत् १ प्राप्तवान्परमं दुःखं पुत्रव्यसनजं महत् तस्मिन्यदुक्तवान्काले तन्ममाचक्ष्व पृच्छतः २ वैशंपायनउवाच श्रुत्वा कर्णस्य निधनमश्रद्धेयमिवाद्भुतं भूतसंमोहनं भीमं मेरोः संसर्पणं यथा ३ चित्तमोहमिवायुक्तं भार्गवस्य महात्मनः पराजयमिवेंद्रस्य द्विषद्भ्यो भीमकर्मणः ४ दिवः प्रपतनं भानोरुर्व्यामिव महाद्युतेः संशोषणमिवाचिंत्यं समुद्रस्याक्षयांभसः ५ महीवियद्दिगीशानां सर्वनाशमिवाद्भुतं कर्मणोरिव वैफल्यमुभयोः पुण्यपापयोः ६ संचिंत्य निपुणं बुद्ध्या धृतराष्ट्रो जनेश्वरः नेदमस्तीति निश्चित्य कर्णस्य समरे वधं ७ प्राणिनामेवमन्येषां स्यादपीति विनाशनं शोकाग्निना दह्यमानो धम्यमानइवाशये ८ विह्वलांगः श्वसन्दीनो हाहेत्युक्त्वा सुदुःखितः विललाप महाराज धृतराष्ट्रोंबिकासुतः ९ ॥ ॥ ॥

१० न निवर्त्तेत इति छेदः १६ अवाचीनं चिंतयाधोमुखं १७ १८ १९ २० ॥ ॥ ॥

धृतराष्ट्र उवाच संजयाधिरथिर्वीरः सिंहद्विरदविक्रमः वृषभप्रतिमस्कंधो वृषभाक्षगतिस्वरः १० वृषभो वृषभस्येव यो युद्धे न निवर्त्तते शत्रोरपि महेंद्र
स्य वज्रसंहननो युवा ११ यस्य ज्यातलशब्देन शरवृष्टिरवेण च रथाश्वनरमातंगा नावतिष्ठंति संयुगे १२ यमाश्रित्य महाबाहुं द्विषां जयकांक्षया दुर्योध
नोकरोद्वैरं पांडुपुत्रैर्महारथैः १३ स कथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णः पार्थेन संयुगे निहतः पुरुषव्याघ्रः प्रसह्यासह्यविक्रमः १४ यो नामन्यत वै नित्यमच्युतं च धनंज
यं न वृष्णीन्सहितानन्यान्स्वबाहुबलदर्पितः १५ शार्ङ्गगांडीवधन्वानौ सहितावपराजितौ अहं दिव्याद्रथादेकः पातयिष्यामि संयुगे १६ इति यः सततं
मंदमवोचल्लोभमोहितं दुर्योधनमवाचीनं राज्यकामुकमातुरं १७ योजयेत्सर्वकांबोजानावंत्यान्केकयैः सह गांधारान्मद्रकान्मत्स्यांस्त्रिगर्तांस्तंगणा
न् १८ पांचालांश्च विदेहांश्च कुलिंदान्काशिकोशलान् सुह्मानंगांश्च वंगांश्च निषादान्पांड्रचीनकान् १९ वत्सान्कलिंगांस्तरलानश्मका ऋ
षिकानपि जित्वैतान्समरे वीरश्चक्रे बलिभृतः पुरा २० शरव्रातैः सुनिशितैः स्तंभैः कंकपत्रिभिः दुर्योधनस्य वृद्ध्यर्थं राधेयो रथिनां वरः २१ दि
व्यास्त्रविन्महातेजाः कर्णो वैकर्त्तनो वृषः सेनागोपाश्च स कथं शत्रुभिः परमास्त्रवित् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

शकान्त

जलवर्षिलाहृवेषुमहेंद्रोहृषः धनवर्षिलान्मनुष्येषुकर्णोहृषः नतोयंएवममिनः वृषिकर्त्तारिहृषं २४ अजितइतिछेदः योजितोनियोजितोमयेतिवा २५ यमितिमागधोप्यस्यैववले

घातितः पांडवैः शूरैः समरेवीर्यशालिभिः वृषोमहेंद्रोदेवेषुवृषःकर्णोनरेषुपि २३ ततीयमन्यंलोकेषुवृषंनैवानुशुश्रुमः उच्चैः श्रवावरोश्वानां राज्ञांवैश्रवणोवरः २४ वरोमहेंद्रोदेवानांकर्णः प्रहरतांवरः योजितः पार्थिवैः शूरैः समर्थैर्वीर्यशालिभिः दुर्योधनस्यहृध्यर्थंकृत्स्नामुर्वीम मघाजयत यंलब्ध्वामागधोराजासांत्वमानोयसौत्हृदैः २५ अरौत्सीत्पार्थिवंक्षत्रमनेयादवकौरवान् तंश्रुत्वानिहतंकर्णंद्वैरथेसव्यसाचिना २६ शोकार्णवेनिमग्नोहंनिस्तानौरिवसागरे तंहृषंनिहतंश्रुत्वाद्वैरथेरथिनांवरः २७ शोकार्णवेनिमग्नोहमप्लवः सागरेयथा ईदृशैर्यदि हं दुःखैर्नविनश्यामिसंजय २८ वज्राद्दृढतरंमन्येहृदयंममदुर्भिदं ज्ञातिसंबंधिमित्राणामिमंश्रुत्वापराभवं २९ कोमदन्यः पुमांल्लोकेनजह्यात्सूतजीवितं विषमग्निंप्रपातंचपर्वताग्रादहंवृणे ३० नहिशक्ष्यामिदुःखानिसोढुंकष्टानिसंजय ३१ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिधृतराष्ट्रवाक्यं संजयउवाच श्रियाकुलेनयशसातपसाचश्रुतेनच त्वामद्यसंतोमन्यंतेययातिमिवनाहुषं १ श्रुतेमहर्षिप्रतिमः कृतकृत्योसिपार्थिव प र्यवस्थापयात्मानंमाविषादेमनः कृथाः २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

नवलकानितिमाव: ३० १ २ श्रीरामचंद्रजीसहाय॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ५ ॥

कं०
२३

प्र १
वि[illegible]वः नोकाहीत. ११ दुःखात् भीष्मद्रोणवधजात् दुःखं व्यसनं च नदुमयं दुःखं कर्णवधजं व्यसनं शोकनाशनं १२ तदेवाहमीक्षेत्यादिना १३ पार्थपाखंदं नौकप्रवानीयं

धृतरा[illegible]ष्ट्र उवाच दैवमेव परं मन्ये धिक् पौरुषमनर्थकं यत्र शालप्रतीकाशः कर्णोऽहन्यत संयुगे ३ हत्वा युधिष्ठिरानीकं पंचालानां रथव्रजान प्र
ताप्य शरवर्षेण दिशः सर्वा महारथः ४ मोहयित्वा रणे पार्थान्वज्रहस्त इवासुरान् स कथं निहतः शेते वायुरुग्ण इव द्रुमः ५ शोकस्यांतं न पश्यामि
पारं जलनि[illegible]धेरिव चिंता मे वर्धते तीव्रा मुमूर्षा चापि जायते ६ कर्णस्य निधनं श्रुत्वा विजयं [illegible]फाल्गुनस्य च अश्रद्धेयमहं मन्ये वधं कर्णस्य संजय ७
वज्रसारमयं नूनं हृदयं सुदृढं मम यच्छ्रुत्वा पुरुषव्याघ्रं हतं कर्णं न दीर्यते ८ आयुर्नूनं सुदीर्घं मे विहितं दैवतैः पुरा यत्र कर्णं हतं श्रुत्वा जीवामीह
सुदुःखितः ९ धिग्जीवितमिदं चैव सुहृद्धीनस्य संजय अद्य चाहं दशामेतां गतः संजय गर्हितां १० कृपणं वर्तयिष्यामि शोच्यः सर्वस्य मंद
धीः अहमेव पुरा भूत्वा सर्वलोकस्य सत्कृतः ११ परिभूतः कथं सूत परैः शक्ष्यामि जीवितुं दुःखात्सुदुःखं व्यसनं प्राप्तवानस्मि संजय १२ भी
ष्मद्रोणवधे चैव कर्णस्य च महात्मनः नावशेषं प्रपश्यामि सूतपुत्रे हते युधि १३ स हि पारं महानासीत्पुत्राणां मम संजय युद्धे हि निहतः शूरो विसृ
[illegible]जन्सायकान्बहून १४

एम०
२३

प्रतिमानं ध्वजन्मतं १८ यथायं गोरव्यागमनं दुर्धर्षमेवं दुर्योधनस्याकूतमभिप्रायो दुर्धर्षः तर्षितस्य विप्रुषो जलविंदवो यथातस्योपशमायन भवंतितस्य दुर्योधनचेष्टितमपीष्टसिध्यर्थे नपर्याप्त

नः २

को हि मे जीवितेनार्थस्तमृते पुरुषर्षभं रथाद्रथिरथिर्न्हतं नत्र पतत्नायकार्दितः १५ पर्वतस्येव शिखरं वज्रपाताद्विदारितं सशेते पृथिवीं न्हत्वे शोभयन

रुधिरोक्षितः १६ मातंगस्येव मत्तेन द्वियेंद्रेण निपातितः यो बलं धार्तराष्ट्राणां पांडवानां यतो भयं १७ सोर्जुनेन हतः कर्णः प्रतिमानं धनुष्मतां सव्येषी

रो महेष्वासो मित्राणां अभयंकरः १८ शेते विनिहतो वीरो देवेंद्रेणाद्रिवाचलः पं गोरिवाव्यागमनं दरिद्रस्येव कामितं दुर्योधनस्य चाकूतं तृषितस्येव

विप्रुषः अन्यथा चिंतितं कार्यमन्यथा तत्तु जायते १० अहो नु बलवद्दैवं कालश्च दुरतिक्रमः पलायमानः कृपणो दीनात्मा दीनपौरुषः २१ कच्चि

द्धि निहतः सूतपुत्रो दुःशासनो मम कच्चिद्दीनाचरितं कृतवांस्तात संयुगे २२ कच्चिन्न निहतः [illegible]

[illegible] क्षत्रोपयाम्ये क्षत्रियर्षभाः युधिष्ठिरस्य वचनं मा पुष्यलेति सर्वदा २३ दुर्योधनो नाम्मपगल्लाम्मद्रोमि वौषधं शरतल्पे शयानेन भीष्मेणा महा

त्मना २४ पानीयं याचितः पार्थः सोविध्यन्मेदिनीतलं जलस्य धारां जनितां दृष्ट्वा पांडुसुतेन च २५ अब्रवीत्तं महाबाहुस्तात संशाम्य पांडवैः प्र

शमाद्धि भवेच्छांतिर्मृदं तं युद्धमस्तु वः २६ ॥ ॥ पष्प २

मिमर्थः १९ हीनपौरुषः नष्टपराक्रमः २१ अनेकृतः २६ २९

२८ नाम्यमानाः नाडयंतः ३१ अप्रतिपध्यंतं शिखंडिना प्रतिपद्यमनं गीकुर्वीणां ३२ ३७ ३८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

भ्रातृभावेन पृथिवीं भुंक्ष्व पांडुसुतैः सह अकुर्वंश्च वचनं तस्य नूनं शोचति पुत्रकः २७ तदिदं समनुप्राप्तं वचनं दीर्घदर्शिनः अहं तु निहतामात्यो हतपु
त्रश्च संजय २८ द्यूततः कृच्छ्रमापन्नो लूनपक्ष इव द्विजः यथा हि शकुनिं गृह्य छित्वा पक्षौ च संजय २९ विसर्जयंति संहृष्टाः क्रीडमानाः कुमारकाः
लूनपक्षतया तस्य गमनं नोपपद्यते ३० तथाहमपि संप्राप्तो लूनपक्ष इव द्विजः क्षीणः सर्वार्थहीनश्च निर्ज्ञातिर्बंधुवर्जितः ३१ कां दिशं प्रतिपत्स्या
मि दीनः शत्रुवशं गतः ३२ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि वैशं० इत्येवं धृतराष्ट्रोथ विलप्य बहु दुःखितः प्रोवाच संजयं भूयः शोकव्याकुलमानसः
३३ धृतराष्ट्र उवाच योजयत्सर्वकांबोजानंबष्ठान्कैकयैः सह गांधारांश्च विदेहांश्च जित्वा कार्यार्थमाहवे ३४ दुर्योधनस्य वृध्यर्थं योजयत्पृथिवीप्र
भुः स जितः पांडवैः शूरैः समरे बाहुशालिभिः ३५ तस्मिन्हते महेष्वासे कर्णे युधि किरीटिना के वीराः पर्यतिष्ठंत तन्ममाचक्ष्व संजय ३६ कच्चिन्नैकः
परित्यक्तः पांडवैर्निहतो रणे उक्तं त्वया पुरा तात यथा वीरो निपातितः ३७ भीष्ममप्रतिपुध्यंतं शिखंडी सायकोत्तमैः पातयामास समरे सर्वशस्त्रभृतां वरं ३८

स१

द्रौपदिनाद्रुपदपुत्रेणधृष्टद्युम्नेन ३९ कुंडलाभ्यांसकवचाभ्यामर्थेनाहर्थ्येवतर्थी ४३ अवमन्येत्वमवमेने ४९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ८

तथाद्रौपदिनाद्रोणोमत्तसर्वायुधोयुधि युक्तयोगोमहेष्वासः शरैर्विद्धुभिराचितः १ ३९ निहतःखड्गमुद्यम्यधृष्टद्युम्नेनसंजय त्वंतरेणाहतावेतौछले
नचविशेषतः ४० अश्वत्थामहमेतद्धिभीष्मद्रोणौनिपातितौ भीष्मद्रोणौहिसमरेनहन्याद्वज्रभृत्स्वयं ४१ न्यायेनयुध्यमानोहितद्धिसत्यंब्रवीमिते कर्णोत्वसं
तमस्त्राणिदिव्यानिचबहूनिच ४२ कथमिंद्रीयमंवीरंमर्त्युर्युद्धेसमस्पृशत् यस्यविद्युत्प्रभांशक्तिंदिव्यांकनकभूषणां ४३ प्रायच्छद्द्विषतांहंत्रीकुंडलाभ्यां
पुरंदरः यस्यसर्पमुखोदिव्यः शरः कांचनभूषणः अशेतनिहतः पत्रीचंदनेष्विरिसूदनः भीष्मद्रोणमुखान्वीरान्योवमन्यमहारथान् ४४ जामदग्न्या
न्महाघोरंब्राह्ममस्त्रमशिक्षत यश्चद्रोणमुखान्दृष्ट्वाविमुखान्नर्दितान्शरैः ४५ सौभद्रस्यमहाबाहुर्व्यधमत्कार्मुकंशितैः यश्चनागायुतप्राणंवज्र
रंहसमच्युतं ४६ विरथंभ्रातरंकृत्वाभीमसेनमथाहसत् सहदेवंचनिर्जित्यशरैः संनतपर्वभिः ४७ कृपयाविरथंकृत्वानाहनद्धर्मवित्तया यश्चमायास
हस्राणिविकुर्वाणंजयैषिणां ४८ घटोत्कचंराक्षसेंद्रंशक्त्यानिजघ्निवान् एतानिचदिवसान्यस्ययुद्धेभीतोधनंजयः ४९ ॥ ॥ ॥

क०
१५

रथेतिरथभंगाद्यभावेतस्यमृत्युर्नभवेदितिभावः ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ६० ६१

नागमहैरथंवीरःसंकथंनिहतोरणे रथभंगोनचेत्तस्यधनुर्वानव्यशीर्यत ५० नचेदस्त्राणिनिर्णेशुःसकथंनिहतःपरैः कोहिशक्तोरणेकर्णंविधुन्वानंम
हे[illegible]द्धनुः ५१ विमुंचंतंशरान्घोरान्दिव्यान्यस्त्राणिचाहवे जेतुंपुरुषशार्दूलंशार्दूलमिववेगिनं ५२ ध्रुवंतस्यधनुश्छिन्नंरथोवापिमहींगतः अस्त्रा
णिवाप्रणष्टानियथाशंससिमेहतं ५३ नत्वन्यदपिपश्यामिकारणंतस्यनाशने नहन्मिफाल्गुनंयावत्तावत्पादौनधावये ५४ इतियस्यमहाघोरंव्रतमा
सन्महात्मनः यस्यभीतोरणेनिद्रांधर्मराजोयुधिष्ठिरः ५५ त्रयोदशसमानिद्रांनाभजत्पुरुषर्षभः यस्यवीर्यवतोवीर्यमुपाश्रित्यमहात्मनः ५६ ममपुत्र
ः सभांभार्यांपांडूनांनीतवान्बलात् तत्रापिचसभामध्ये पांडवानांचपश्यतां ५७ दासभार्येतिपांचालीमब्रवीत्कुरुसंनिधौ नसंतिपतयःकृष्णे
सर्वेषंढतिलैःसमाः ५८ उपतिष्ठस्वभर्तारमन्यंवावरवर्णिनी इत्येवंयःपुरावाचोरूक्षाःसंश्रावयत्रुषा ५९ सभायांसूतजःकृष्णांसकथंनिहतःप
रैः यदिभीष्मोरणश्लाघीद्रोणोवायुधिदुर्मदः ६० नहनिष्यतिकौंतेयानल्पयत्नात्सुयोधन सर्वानेवहनिष्यामिव्येतुतेमानसोज्वरः ६१ ॥

नि २

राम०
१५

६५ प्रतीपंयातिभिः नैरभिधावद्भिः सर्वदिग्भ्यः समागतैः ६६ आधिरथेः अधिरथपुत्रस्य सोमदत्तप्रसाहवयोनयकर्येराभानीनियोगात्प्रभोवद्भिः तेषां त्रयाणां मंत्रुभिः मयूखैः ६०

म१ स२

।किंकरिष्यतिगांडीवंकृष्णोवमहेषुधी क्लिष्टवृंदनदिग्धस्यममछरस्याभिधावतः ६२ सत्नूनमद्यमरकंवोत्यर्जुनेनकथंहतः यस्त्वगां
डीवमुक्तानांस्पर्शमुग्रमचिंतयन् ६३ अपतितंसिकस्मेतिब्रुवन्यार्यानवेक्षत यस्यनासीद्भयंपार्थैः सपुत्रैःजनार्दनैः ६४ स्व
बाहुबलमाश्रित्यमुहूर्तेनपिसंजय तस्यनाहंवधंमन्येदेवैरपिसवासवैः ६५ प्रतीपमभिधावद्भिः किंपुनस्तातपांडवैः नहिज्यासंस्प
शानस्यतलत्रेवापिरक्षतः ६६ पुमानाधिरथेःस्थातुंकश्चित्प्रमुखतोर्हति ॥ अपिस्यात्मेदिनीहीनासोमसूर्यप्रभांशुभिः ६७ नवधः
:पुरुषेंद्रस्यसंयुगेष्वपलायिनः येनमंदः सहायेनभ्रात्रादुःशासनेनच ६८ वासुदेवमतेबुद्धिः प्रत्याख्यानमरोचत सनूनंवृषभ
नि३ स्कंधंकर्णंदृष्ट्वानिपातितं ६९ दुःशासनंचनिहतंमन्येशोचतिपुत्रकः हतंवैकर्तनंश्रुत्वाद्वैरथेसव्यसाचिना ७० जयतःपांडवान्दृ
ष्ट्वाकिंचिद्दुर्योधनोब्रवीत् दुर्मर्षणंहतंदृष्ट्वावृषसेनंचसंयुगे ७१ प्रभग्नंचबलंदृष्ट्वावध्यमानंमहारथैः पराङ्मुखांश्चराज्ञस्तुपला
यनपरायणान् ७२ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

मंदोदुर्योधनः ७० प्राङ्मुखानितिपाठेनिवर्तितमुखाः प्राक्प्रमुखाः कौरवाः यदिपलायंतेतदाप्राङ्मुखाएवभवंतीत्यर्थः ७२ ॥ ४ ॥ ॥

अनेयः अशिक्षणीयः यतोभिमानी विद्वत्वाभिमानी अत एव दुर्बुद्धिः हितमजानन् १७४ प्रथनेरणे ७९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

विदुतान्रथिनोदृष्ट्वामन्येशोचतिपुत्रकः अनेयश्चाभिमानीचदुर्बुद्धिर्जितेंद्रियः ७३ हतोत्साहंबलंदृष्ट्वाकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् स्वयंवै
रंमहत्कृत्वाचार्यमाणाः सदूतमैः ७४ प्रधानैर्हतभूयिष्ठैः किंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वाभीमसेनेनसंयुगे ७५ रुधि
रेपीयमानेचकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् सहगांधारराजेनसभायांयदभाषत ७६ कर्णोर्जुनेरणेहंताहतेतस्मिन्किमब्रवीत् द्यूतं
कृत्वापुराहृष्टोवंचयित्वाचपांडवान् ७७ शकुनिःसौबलस्तातहतेकर्णेकिमब्रवीत् कृतवर्मामहेष्वासः सात्वतानांमहारथः
७८ हतेवैकर्तनेदृष्ट्वाहार्दिक्यः किमभाषत ब्राह्मणाः क्षत्रियावैश्यायस्यशिक्षामुपासते ७९ धनुर्वेदंचविकांक्षंतोद्रोणपु
णपुत्रस्यधीमतः युवारूपेणसंपन्नोदर्शनीयोमहायशाः ८० अश्वत्थामाहतेकर्णेकिमभाषतसंजय आचार्योयोधनुर्वेदे
गौतमोरथसत्तमः ८१ कृपः शारद्वतस्तातहतेकर्णेकिमब्रवीत् मद्रराजोमहेष्वासः शल्यः समितिशोभनः ८२ दृष्ट्वाविनिह
तेकर्णेसारथ्येरथिनांवरः किमभाषतसौवीरोमद्राणामधिपोबली ६५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

रुक्माविनिहतं सर्वे ये योधा वारणादुरेयाः ये च के च न राजानः पृथिव्यां योद्धुमागताः ६४ कर्णे ते निहते वीरे नरव्याघ्रे महारथे को वै मुखम नीकानामासीत्संजय भागशः मद्रराजः कथं शल्यो नियुक्तो रथिनां वरः वैकर्तनेन समरे सारथ्ये तन्ममाचक्ष्व संजय ६५ केरहे दक्षिणं च क्रं सूतपुत्रस्य पुष्पतः वामं चक्रं ररक्षुर्वा के वा वीरस्य पृष्ठतः ६६ के कर्णे न जहुः शूराः के क्षुद्राः प्राद्रवंस्ततः कथं च वः समेतानां हतः कर्णो महारथः ६७ पाण्डवाश्च कथं शूराः प्रत्युदीयुर्महारथाः सृजन्तः शरवर्षाणि वारिधारा इवाम्बुदाः ६८ स च सर्पमुखो दि व्यो महेषुप्रवरस्तदा व्यर्थः कथं समभवत्तन्ममाचक्ष्व संजय ६९ ६९ मामकस्यास्य सैन्यस्य हतोत्साहस्य संजय अवशेषं न पश्यामि क कुदे मर्दिते सति ७० तौ हि वीरौ महेष्वासौ मदर्थे त्यक्तजीवितौ भीष्मद्रोणौ हतौ श्रुत्वा को न्वर्थो जीवितेन मे ७१ पुनः पुनर्न मृ ष्यामि हतं कर्णं च पाण्डवैः यस्य बाह्वोर्बलं तुल्यं कुञ्जराणां शतं शतैः ७२ द्रोणे हते च यद्वृत्तं कौरवाणां परैः सह संग्रामे नरवीराणां तन्म माचक्ष्व संजय ७३ यथा कर्णश्च कौन्तेयैः सह युद्धमयोजयत् यथा च द्विषतां हन्ता रणे शान्तस्तदुच्यतां ७४ इति कर्णपर्वणि सं जय उवाच हते द्रोणे महेष्वासे तस्मिन्नहनि भारत कृते च मोघसंकल्पे द्रोणपुत्रे महारथे १ ॥ ॥ ॥ ॥

क०
१२

स्वबलं प्रतिद्रुवंतं रक्षा ३ आत्तजयैः आपतद्भिः यजमानैः अवहारं अपवहारं अपाहारमिति वा पाठः ६ पर्यंकेषु वरासनेषु ७ साम्ना प्रियवचसा परमव
ल्गुना अतिमधुरेण ८ कार्यतरं आवश्यकतरं यत्कार्यं कर्तव्यं परमं तत् प्रब्रूत ९ चेष्टाः शौर्याभिनयरूपाः भुजास्फालनाद्याः १० निशाम्य ज्ञात्वा ज्योत्यवर्चसं दृक्ष

इत्थमाणे मन्त्रारामकौरवाणां बलार्णवे सूत्यपार्थः स्वकं सैन्यमतिष्ठन्न्यातनिर्वृतः २ तमवस्थितमाज्ञाय पुत्रस्ते भरतर्षभ विद्रुतं
स्वबलं रक्षापौरुषेणाभ्यवारयत ३ स्वमनीकमवस्थाप्य बाहुवीर्यसमाश्रितः युध्वा च तु चिरं कालं पाण्डवैः सह भारत ४ लब्ध
लक्षैः परैर्दृष्टैर्व्यय च्छद्मिश्विरं तदा संध्याकालं समासाद्य प्रत्याहारमकारयत ५ कृत्वावहारं सैन्यानां प्रविश्य शिविरं स्वकं कुरवः
आत्महितं मन्त्रं मन्त्रयांचक्रिरे मिथः ६ पर्यंकेषु परार्ध्येषु स्पर्ध्यास्तरणवत्सु च वरासनेषूपविष्टाः सुखशय्यास्विवामराः ७ ततो दु
र्योधनो राजा साम्ना परमवल्गुना तानाभाष्य महेष्वासान् प्राप्तकालमभाषत ८ मतिं मतिमतां श्रेष्ठाः सर्वे प्रब्रूत माचिरं एवंग
ते तु किं कार्यं किं च कार्यतरं नृपाः ९ संजय उवाच एवमुक्ते नरेन्द्रेण नरसिंहा युयुत्सवः चक्रुर्नानाविधाश्चेष्टाः सिंहासनगता
स्तदा १० तेषां निशम्येंगितानि युद्धे प्राणान्जुहूषतां समुद्वीक्ष्य मुखं राज्ञो बालार्कसमतेजसं ११ आचार्यपुत्रो मेधावी वाक्य

श्व ११ रागः स्वामिभक्तिः योगो देशकालादिसंपत्तिः दाक्ष्यं बलं नयो नीतिः १२

ज्ञो वाक्यमाददे रागो योगस्तथा दाक्ष्यं नयश्चेत्यर्थसाधकाः १२ ॥

एम०
१२

२९ सर्वार्थैः रागादिभिः सुनीतैः दैवमनुलोमं यत्नं तु कुलं विक्रमेत नकेवलं रागाद्यपेक्षया दैवापेक्षयापि सुप्रणीताः रागाद्यः प्रवला इत्यर्थः २२ वहुमतां वाहुल्यवर्तीं च्युतिशापेनामितिपा

उपायाः पंडितैः प्रोक्ताः स्तेन दैवमुपाश्रिताः लोकप्रवीरा ये स्माकं देवकल्पा महारथाः १३ नीतिमंतस्तथायुक्ता दक्षा रक्ताश्च ते हताः नत्वे
व कार्यं नैराश्यमस्माभिर्विजयं प्रति १४ सुनीतैरिह सर्वार्थैर्दैवमप्यनुलोमते नेवयं च वरं नृणां सर्वैर्गुणगणैर्युतं १५ कर्णमेवाभिषेक्ष्यामः से
नापत्ये नभारत कर्णेनेनापतिं कृत्वा प्रमथिष्यामहे रिपून् १६ एषो त्यतिवलः शूरः कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः वैवस्वत इवासह्यः शक्तो जेतुं रणे रिपू
न् १७ एतदाचार्यतनयात् श्रुत्वा राजंस्तवात्मजः आशां वमहतीं चक्रे कर्णं प्रति स वै तदा १८ हते भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पांडवान्
तामाशां हृदये कृत्वा समाश्वस्य च भारत १९ ततो दुर्योधनः प्रीतः प्रियं श्रुत्वा स्य तद्वचः प्रीतिसत्कारसंयुक्तं तथ्यमात्महितं शुभं २० स्वं मनः
समवस्थाप्य वाहुवीर्यमुपाश्रितः दुर्योधनो महाराज राधेयमिदमब्रवीत् २१ कर्ण जानामि ते वीर्यं सौहृदं परमं मयि तथापि त्वां महावा
हो प्रवक्ष्यामि हितं वचः २२ श्रुत्वा यथेष्टं च कुरु वीर यत्तवरोचते भवान्प्राज्ञतमो नित्यं मम चैव परा गतिः २३

वीन १९ शुभं वचः श्रुत्वा मनः समाधायाब्रवीदिति द्वयोः संबंधः २० २१ २३

ताभ्यांसकाशात्तद्रविणवत्तराःवलवत्तराः २९ ताभ्याममितिनमितःसम्यक्ज्ञातोविक्रमोयस्य ३० चिहितंतत्वयेतिशेषः ३१ सेनान्येसेनाप्रते ५

भीष्मद्रोणावतिरथौहतौसेनापतीमम सेनापतिर्भवानस्तुताभ्यांद्रविणवत्तरः २४ वृद्धौवतौमहेष्वासौसापेक्षौचधनंजये मानितौचमयावीरौग
थेयवचनात्तव २५ पितामहस्त्वसंख्येह्यपांडुपुत्रामहारणे रक्षितास्तानभीष्मेणाहिंवसानिदशैवतु २६ न्यस्तशस्त्रेचभवतिहतोभीष्मःपितामहः
शिखंडिनंपुरस्कृत्यफाल्गुनेनमहाहवे २७ हतेतस्मिन्महेष्वासेशरतल्पगतेतथा त्वयोक्तेपुरुषव्याघ्रद्रोणोह्यासीत्पुरःसरः २८ तेनापिरक्षिताःपा
र्थाःशिष्यत्वादितिमेमतिः सचापिनिहतोवृद्धोधृष्टद्युम्नेनसत्वरं २९ निहताभ्यांप्रधानाभ्यांताभ्याममितविक्रम त्वत्समंसमरेयोधंनान्यंपश्या
मिचिंतयन् ३० भवानेवतुनःशक्तोविजयायनसंशयः पूर्वंसंख्येचपश्चाचतथैवविहितंहितं ३१ सभवान्पूर्ववित्तस्यधुरमुद्धो महीति च्चमि
षेचयसेनान्येस्त्वयमात्मानमात्मना देवतानांयथास्कंदःसेनानीःप्रभुरव्ययः तथाभवानिमांसेनांधार्त्तराष्ट्रींविभर्त्तुवै ३२ जहिशत्रुगणान्स
र्वान्महेंद्रोदानवानिव अवस्थितंरणेदृष्ट्वापांडवास्त्वांमहारथाः ३४ द्रविष्यंतिचपांचालाविष्णुंदृष्ट्वेवदानवाः तस्मात्त्वंपुरुषव्याघ्रप्रकर्षैमांम

ॐ३

३८ कर्णमेवं तदाब्रवीत् दुर्योधन इति शेषः न युयुत्सन्ति प्रहृष्टा अपि कर्णाद्धत्ति किं पुनर्युद्धमिति भावः ४१ शातकुंभमयैः सौवर्णैः माहेयैर्मृन्मयैश्च कुंभैः ४४ वि षाणैः द्वीपस

भवत्स्ववस्थितेष्वेव पांडवा मंदचेतसः हविष्यंति महामात्याः पांचालाः संजयास्तथा ३६ यथा ह्यभ्युदितः सूर्यः प्रतपन्स्वेन तेजसा व्यपोहति तमस्तीव्रं तथा शत्रून्स्वनाशय ३७ संजय उवाच आशाबलवती राजन्पुत्रस्तव समाभवत् हते भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पांडवान् ३८ तामाशां हृदये कृत्वा कर्णमेवं तदाब्रवीत् सूतपुत्र न ते पार्थः स्थित्वाग्रे संयुयुत्सति एवमुक्तस्तु राधेयो राज्ञा दुर्योधनेन हि । राज्ञां

वा४ मध्ये महाबाहुः प्रीतात्मा स महारथः हर्षयन्नब्रवीत्कर्णो दुर्योधनमिदं वचः ३९ कर्ण उवाच कर्णमेतन्मया पूर्वं गांधारे तव संनिधौ जेष्यामि पांडवान्सर्वान्सपुत्रान्सजनार्दनान् ४० सेनापतिर्भविष्यामि तवाहं नात्र संशयः स्थिरो भव महाराज विजितान्विद्धि पांडवान् ४१ संजय उवाच एवमुक्तो महाराज ततो दुर्योधनो नृपः उत्तस्थौ राजभिः सार्धं देवैरिव शतक्रतुः ४२ सेनापत्येन सत्कर्तुं कर्णं स्कंदमिवामराः ततोऽभिषिषिचुः कर्णं विधिदृष्टेन कर्मणा ४३ दुर्योधनमुखा राजन्राजानो विजयैषिणः शातकुंभमयैः कुंभैर्माहेयैश्चाभिमंत्रितैः ४४ तोयपूर्णैर्विषाणैश्च द्वीपखड्गमहर्षभैः मणिमुक्तामयैश्चान्यैः पुण्यगंधैस्तथौषधैः ४५ औदुंबरे समासीनमासने क्षौमसंवृते शास्त्रदृष्टेन विधिना संभारैश्च सुसंभृतैः ४६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

गजस्य दंतमयैः पात्रैः खड्गस्य गंडकस्य महर्षभस्य गवयस्य च शृंगैः विषाणं दंतशृंगयोरिति विश्वः द्वीपखड्गमहर्षभाद्यैः तद्धितलोपश्चार्षः ४६ ॥ ७

४१ नहीति शराणां दर्शनेपि नालं किमुत सारीरस्पर्शः ५१ ५२ इति दशमः सेना १ २ ॥ ॥

ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्यास्तथा शूद्राश्च संमताः तं तु वृत्तं महात्मानमभिषिक्तं वानतं ४७ ततोभिषिक्तो राजेन्द्र निष्कैर्गोभिर्धनेन च वाचयामास वि
प्राग्र्यान्राधेयः परवीरहा ४८ जय पार्थान्स गोविन्दान्सानुगांस्तान्महामृधे इति तं वन्दिनः प्राहुर्द्विजाश्च पुरुषर्षभं ४९ जहि पार्थान्सपाञ्चाला
न्राधेय विजयाय नः उद्यन्निव सदा भानुस्तमांस्युग्रैर्गभस्तिभिः ५० न ह्यलं त्वद्विसृष्टानां शराणां ते सकेशवाः उलूकाः सूर्यरश्मीनां ज्वलतामि
व दर्शने ५१ न हि पार्थाः सपाञ्चालाः स्थातुं शक्तास्तवाग्रतः आत्तशस्त्रस्य समरे महेन्द्रस्येव दानवाः ५२ अभिषिक्तस्तु राधेयः प्रभया सोमितप्रभः
अत्यरिच्यत रूपेण दिवाकर इवापरः ५३ सेनापत्येन राधेयमभिषिच्य सुतस्तव अमन्यत तदात्मानं कृतार्थं कालचोदितः ५४ कर्णोपि राजन्संप्रा
प्य सेनापत्यमरिंदमः योगमाज्ञापयामास सूर्यस्योदयनं प्रति ५५ तव पुत्रैर्वृतः कर्णः शुशुभे तत्र भारत देवैरिव यथा स्कन्दः संग्रामे तारकाम
ये ५६ इति कर्णपर्वणि कर्णाभिषेकः धृतराष्ट्र उवाच सेनापत्यं तु संप्राप्य कर्णो वैकर्तनस्तदा तथोक्तश्च स्वयं राज्ञा स्निग्धं भ्रातृसमं वचः १
योगमाज्ञाप्य सेनानामादित्येभ्युदिते तदा अकरोत्किं महाप्राज्ञस्तन्ममाचक्ष्व संजय २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

वंदीन्स्यैश्चानेरथाकं ३ कल्पतांसंनह्यमानानां वरूथिनांसंनह्यतांनराणांसंनह्यमानांगजानांमांचशब्दोवभूवेतिद्वयोःसंबंधः श्वेतेत्यादिविशेषणद्वयंसंदनेनेत्यस ८

संजयउवाच कर्णःसमन्नमाज्ञायपुत्रोत्तभरतर्षभ योगमाज्ञापयामासर्वैदिवाघपुरःसरं ३ महत्यपरात्रेवतवसैन्यस्यमारिष योगोयोगेति
सहसाचातुरासीन्महास्वनः कल्पतांनागमुख्यानांरथानांचवरूथिनां संनह्यतांपदातीनांवाजिनांचविशांपते ५ क्रोशतांचैवयोधानांत्व
रितानांपरस्परं वभूव तुमुलःशब्दोदिवस्पृक्सुमहांस्ततः ६ ततःश्वेतपताकेनवलाकावर्णवाजिना हेमपृष्ठेनधनुषानागकक्ष्येण
केतुना ७ तूणीरशतपूर्णेनसांगदेनवरूथिना शतघ्नीकिंकिणीशक्तिशूलतोमरधारिणा ८ कार्मुकेणोपपन्नेनविमलादित्यवर्चसा र
थेनाभिपताकेनसूतपुत्रोभ्यदृश्यत ९ ध्मापयन्वारिजंराजन्हेमजालविभूषितं विधुन्वानोमहच्चापंकार्तस्वरविभूषितं १० दृष्ट्वाकर्णंम
हेष्वासंरथस्थंरथिनांवरं भानुमंतमिवोद्यंतंतमोघ्नंतंदुरासदं ११ नभीष्मव्यसनंकेचिन्नापिद्रोणस्यमारिष नान्यंपुरुषव्याघ्रमेनिरेत
त्रकौरवाः १२ ततस्तुत्वरयन्योधानशंखशब्देनमारिष कर्णोनिष्कर्षयामासकौरवाणांमहद्बलं १३

अभिपताकेनवायोःप्रतिकूलादभिमुखपताकेन एतज्जयसूचकं १० निघ्नंतंनिघ्नंतंघ्नंतमितिपाठः

क० २०

अनुपादेपादरक्षानस्यापिपश्चाद्भागे १९ दक्षिणोऽनुपादे २० २१ २२ २३ २४

वृद्धत्यमहेष्वासोमकारंशत्रुतापनः धत्तधर्योतदाकार्णीः पाडवाद्विजिगीषया १४ मकारस्यतुतुंडेवैकर्णोराजन्व्यवस्थितः नेत्राभ्यांश
कुनिः शूरउलूकश्चमहारथः १५ द्रोणपुत्रस्तुशिरसियोवायांसर्वसोदराः मध्येदुर्योधनोराजावलेनमहतावृतः १६ वामपादेतुराजेंद्र
कृतवर्माव्यवस्थितः नारायणवलैर्युक्तोगोपालैर्युद्धदुर्मदैः १७ पादेतुदक्षिणेराजन्गौतमः सत्यविक्रमः त्रिगर्त्तैः सुमहेष्वासैर्दाक्षि
णात्यैश्चसंवृतः १८ अनुपादस्तुयोवामस्तत्रशल्योव्यवस्थितः महत्यासेनयासार्द्धंमद्रदेशसमुत्थया १९ दक्षिणेतुमहाराजसुषेणः
सत्यसंगरः वृतोरथसहस्रेणदंतिनांचत्रिभिःशतैः २० पुच्छेप्यास्तांमहावीर्यौभ्रातरौपार्थिवौतदा चित्रश्चचित्रसेनश्चमहत्यासेनयावृ
तौ २१ तथाप्रयातेराजेंद्रकर्णेनरवरोत्तमे धनंजयमभिप्रेक्ष्यधर्मराजोऽब्रवीदिदं २२ पश्यपार्थयथासेनाधार्त्तराष्ट्रीहसंयुगे कर्णेन
विहितावीरगुप्तावीरैर्महारथैः २३ हतवीरतमाह्येषाधार्त्तराष्ट्रीमहाचमूः फल्गुशेषामहावाहोतृणैस्तुल्यामतामम २४ एकोऽत्र
चमहेष्वासः सूतपुत्रोविराजते सदेवासुरगंधर्वैः सकिंनरमहोरगैः २५ ॥ ॥ ॥ ॥

रो

रा०म० २०

च[illegible]राचरैर्द्विमिर्लोकैर्योजयेराथिनांवरः तंहत्वाघमत्ताबाहो विजयस्तवफाल्गुन उद्धतश्चमवेछल्योममहादशवार्षिकः एवंत्वात्वामहा
बाहोव्यूहंव्यूहयथेच्छसि २७ भ्रातरेतद्वचः श्रुत्वापांडवःश्वेतवाहनः अर्द्धचंद्रेणव्यूहेनप्रत्यव्यूहततांचमूं २८ वामपार्श्वेतत्सस्याथभी
मसेनोव्यवस्थितः दक्षिणेचमहेष्वासोधृष्टद्युम्नोव्यवस्थितः २९ मध्येव्यूहस्यराजातुपांडवश्चधनंजयः नकुलः सहदेवश्चधर्मराजस्यपृष्टतः
३० चक्ररक्षौतुपांचाल्यौयुधामन्यूत्तमौजसौ नार्जुनं [illegible] जहतुर्युद्धेपाल्यमानौकिरीटिना ३१ शेषान्नृपतयोवीराःस्थितास्थूहस्यदंशिताः य
थाभागंयथोत्साहंयथामत्नंचभारत ३२ एवमेतन्महाव्यूहंव्यूह्यभारतपांडवाः तावकाश्चमहेष्वासायुद्धायैवमनोदधुः ३३ दृष्ट्वाव्यूढांतवच
मूंसुतपत्रेणसंयुगे निहतांपांडवान्मेनेधार्त्तराष्ट्रःसबांधवः ३४ तथैवपांडवींसेनांव्यूढांदृष्ट्वायुधिष्ठिरः धार्त्तराष्ट्रान्हतान्मेनेसकर्णान्वैजनाधि
पः ३५ ततःशंखाश्चभेर्यश्चपणवानककुंदुभिः डिंडिमाश्चाप्यहन्यंतसर्वशःसमंततः सेनयोरुभयोराजन्वाद्यंतमहास्वनाः सिंहनादश्च
संजज्ञेशूराणांजयगृद्धिनां ३७ हयहेषितशब्दाश्चवारणानांचबृंहितं रथनेमिस्वनाश्चोग्राः संबभूवुर्जनाधिप ३८ तद्द्रोणप्रमुखंकश्चिज्जा
नीतेतत्रभारत हस्याकर्णमहेष्वासंमुखेव्यूहस्यदंशितं ३९ ॥ ॥ ॥ ॥

क० २१

४० एकादशः तेसेने प्रगल्भत्वाभावम्लोहमः १ देहानांपाप्मनामसूनांचनाशनात २ पूर्णचंद्रार्काणांकांतिभिःसमैः पद्मानांगंधतः समैः तस्तरुः आस्तीर्णवंतः ३

नि ३

उभेसेनेमहाराजप्रहृष्टनरसंकुले योद्धुकामेस्थितेराजन्हंतुमन्योन्यमोजसा ४० तत्रयत्तौसुसंरब्धौदृष्ट्वान्योन्यंव्यवस्थितौ अनीकमध्येराजेंद्रचेरतुः कर्णपांडवौ ४१ नृत्यमानेचतेसेनेसमेयातांपरस्परं तेषांपक्षैःप्रपक्षैश्च निर्जग्मुस्तेयुयुत्सवः ४२ ततःप्रववृतेयुद्धंनरवारणवाजिनां रथानांचमहाराजान्योन्यमभिघ्नतां ४३ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि संजयउवाच तेसेनेन्योन्यमासाद्यप्रहृष्टाश्वनरद्विपे बृहत्यौसंप्रजज्ञातेदेवासुरचमूपमे १ ततोनररथाश्वेभाः पत्तयश्चोग्रविक्रमाः संप्रहाराभिसंयत्तादेहपाप्मासुनाशनाः २ पूर्णचंद्रार्कपद्मानांकांतित्विड्गंधतः समैः उत्तमांगैर्नृसिंहानांनृसिंहास्तस्तरुर्महीं ३ अर्धचंद्रैस्तथाभल्लैः क्षुरप्रैरसिपट्टिशैः परश्वधैश्चाप्यकृंतन्नुत्तमांगानियुध्यतां ४ व्यायतायतबाहूनांव्यायतायतबाहुभिःबाहवः पातितारेजुर्धरण्यांसायुधांगदाः ५ तैःस्फुरद्भिर्मही भातिरक्तांगुलितलैस्तथा गरुडप्रहितैस्तत्रैः पंचास्यैरुरगैरिव ६ हृदरदस्पंदनाश्वेभ्यः पेतुर्वीरा द्विषद्धताः विमानेभ्योपथाक्षीणपुण्याःस्वर्गसदस्तथा ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

नं २

४ आयताः प्रशाःआयाताः दीर्घाः ५ प्रहितैः निरस्तैःआहाकुसागे ६ ६ ॥ ॥

गा २

८ ९ आपीडिनः प्रभावंतः नानारूपविचित्राणि वसनानि येषां ते विरागवसनाः १८ ५९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ७

गदाभिरम्येगुर्वीभिः परिघैर्मुसलैरपि पोथिताः शतशः पेतुर्वीरा वीरतरैरणे ८ रथा रथैर्विमथिता मत्ता मत्तैर्द्विपा द्विपैः सादिनः सादिभिश्चैव त
स्मिन्परमसंकुले ९ रथैर्नरा रथा नागैरश्वारोहाश्च पत्तिभिः अश्वारोहैः पदाताश्च निहता युधि शेरते १० रथाश्वपत्तयो नागै रथाश्वेभाश्वपत्ति
भिः रथपत्तिद्विपाश्चाश्वै रथैश्चापि रथद्विपाः ११ रथाश्वेभनराणां च नराश्वेभरथैः कृतं पाणिपादैश्च शस्त्रैश्च रथैश्च कदनं महत् १२ तथा
तस्मिन्बले क्षीयमाने हतेऽपि च अस्मानभ्याययुः पार्थाः वृकोदरपुरोगमाः १३ धृष्टद्युम्नः शिखंडी च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः सात्यकिश्चेकिता
नश्च द्राविडैः सैनिकैः सह १४ वृता व्यूढेन महता पांड्याश्चोलाः सकेरलाः व्यूढोरस्का दीर्घभुजाः प्रांशवः पृथुलोचनाः १५ आपीडिनो
रक्तदंता मत्तमातंगविक्रमाः नाना विरागवसना गंधचूर्णावचूर्णिताः १६ बद्धासयः पाशहस्ता वारणप्रतिवारणाः समानमृत्यवो राजन्ना
त्यजंत परस्परं १७ कलापिनश्चापहस्ता दीर्घकेशाः प्रियंवदाः पत्तयः सादिनश्चान्ये घोररूपपराक्रमाः १८ अथापरे पुनः शूराश्चेदिपांचाल
कैकयाः कारूषाः कोशलाः कांच्या मागधाश्चापि दुद्रुवुः १९ ॥ ॥ ॥ ॥

कि० २२

२० महामात्रैर्यैरितिपाठे श्रेष्ठैः गजधुर्गतः गजस्कन्धगतः २१ उदयाग्राद्रिभवनं तु उदयाद्रेरग्रभवनं अग्राद्रीत्यत्र शब्दस्य पूर्वनिपात आर्षः उदयनाम्नोऽग्र्य आद्रिः पूर्वपर्वतः त
एव भवनमिति वा उदयाग्रात्रिभवनमिति वा उदयाग्र्यात्रिभवनमिति पाठे उदयाचलस्याग्रे शृङ्गे त्रैलोक्यमतस्य भवनं २२ शारदस्य शरदा उपलक्षितस्य २३ चारुमौलिः रम्य

तेषां रथाश्वनागाश्वप्रवराश्चोयपत्नयः नानावाद्यधरैर्हृष्टा नृत्यंति च हसंति च २० तस्य सैन्यस्य महतो महामात्रवरैर्वृतः मध्ये वृक्षकोशोभायात्तरी
यान्नागधुर्गतः २१ स नागप्रवरो रत्यो विधिवत्कल्पितो बभौ उदयाग्राद्रिभवनं यथाभ्युदितभास्करं २२ तमारोहत धर्मेवां वररत्नविभूषि
तं नागं व्यास सत्यनमस्तः शारदस्सममत्विषं २३ स तोमाव्यग्रकाश्चारुमौलिः स्वलंकृतः शारन्मध्यंदिनार्क तेजसा व्यदहद्रिपून २४ भ० २
तं दृष्ट्वा हिरण्डिदंहस्तेसमप्रतिद्विपस्थितः आक्षयन्तमिदुद्राव प्रमनाः प्रमनस्तं २५ तयोः समभवद्युद्धं द्विपयोस्त्यक्तपयोः यदृच्छयातुमव
तोर्महापर्वतयोरिव २६ संसक्तनागौ तौ वीरौ तोमरैरितरेतरं बलवत्सूर्यरश्म्याभैर्भित्वान्योन्यं विनेदतुः २७ अपसृत्य ततो नागाभ्यां मंडलानि
विचेरतुः प्रगृह्य चोभौ धनुषी जघ्नतुर्वै परस्परं २८ क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्बाणशब्दैश्च सर्वतः तौ जनं हर्षयंतौ च सिंहनादं प्रचक्रतुः २९ ॥

किरीटः २४ द्विपस्थितो द्विपारूढः प्रमनाः प्रहृष्टमनाः प्रमनस्तं प्रसंनतामनसं विनेदतुः संनिहितौ बभूवतुः ववृषुरित्यर्थः २९ ॥ ॥ ॥ ७

ए० २२

अपरैः तोमरैरेव ३१ स भीमसेनमेघैः सप्तसप्तिरिवांशुमान् यथा मेघान्तर्हितस्य सूर्यस्य मरीचयः रश्मयस्तेषां प्रवर्तितः प्रचरं तिरएवं रश्मिसक्षानी पास्तोमराः ३३ त्वं तोगतिक्र

समुद्यतकराभ्यां तौ दीप्ताभ्यां कृत्तिनावुभौ वातोद्धूतपताकाभ्यां युयुधाते महाबलौ ३० तावन्योन्यस्य धनुषी छित्त्वान्योन्यं विनेदतुः शक्तितोम-
रवर्षेण प्रावृण्मेघाविवाम्बुभिः ३१ क्षेमधूर्तिस्तदा भीमं तोमरेण स्तनान्तरे निर्बिभेद ह्यतिवेगेन षड्भिश्चाप्यपरैर्नदन् ३२ स भीमसेनः शुशुभे
तोमरैरङ्गमाश्रितैः क्रोधदीप्तवपुर्मेघैः सप्तसप्तिरिवांशुमान् ३३ ततो भास्करवर्णाभमञ्जोगतिमयस्मयं ससर्ज तोमरं भीमः प्रत्यमित्राय यत्न-
वान् ३४ ततः कुलूताधिपतिश्चापमानम्य सायकैः दशभिस्तोमरं छित्त्वा षष्ट्या विव्याध पाण्डवं ३५ अथ कार्मुकमादाय भीमो जलदनिस्वनं रि-
पोरभ्यर्दयन्नागमुन्नदन् पाण्डवः शरैः ३६ स शरौघार्दितो नागो भीमसेनेन संयुगे गृह्यमाणोऽपि नातिष्ठद्वातोद्धूत इवाम्बुदः ३७ तमभ्यधावद्द्विरदं भीमो
भीमस्य नागराट् महावातेरितं मेघं वातोद्धूत इवाम्बुदः ३८ संनिवार्यात्मनो नागं क्षेमधूर्तिः प्रतापवान् विव्याधाभिद्रुतं बाणैर्भीमसेनस्य
कुञ्जरं ३९ ततः साधुविसृष्टेन क्षुरेणानतपर्वणा छित्त्वा शरासनं शत्रोर्नागमामित्रमार्दयत् ४० ॥ ॥ ॥ ॥

मो१

नुगतिं ३६ गृह्यमाणः निगृह्यमाणः क्षेमधूर्तिना ३९ आमित्रं शत्रुसंबंधिनं सामित्रमितिपाठान्तरं ४० ॥ ॥ ॥

अहनहतवान ४३ हतः गदयाशकलीकृतः अतएवअभितोद्विपस्याभितः पपात ४५ क्षेमधूर्त्तिवधोद्वादशः ततः द्रोणिमभ्यद्रवत १ ६ ॥ ॥ ॥

ततःक्रुद्धोरणोभीमंक्षेमधूर्त्तिः पराभिनत जघानचास्यद्विरदंनाराचैः सर्वमर्मसु ४१ सपपातमहानागोभीमसेनसमाहत पुरानागस्यपतनादव
प्लुत्यस्थितोमहीं ४२ तस्यभीमोपिद्विरदंगदयासमपोथयत तस्मात्प्रमथितान्नागात्क्षेमधूर्त्तिमवप्लुतं ४३ उद्यतायुधमायांतंगदयाहन्वृकोद
रः सपपातहतःसासिर्व्यसुस्तमभितोद्विपं ४४ वज्रप्रभग्नमचलंसिंहोवज्रहतोयथा तंहतंनृपतिंदृष्ट्वाकुलूतानांयशस्करं ४५ प्राद्र
वद्व्यथितासेनात्वदीयाभरतर्षभ॥ ॥इतिकर्णपर्वणिक्षेमधूर्त्तिवधः संजयउवाच ततःकर्णोमहेष्वासः पांडवानामनीकिनीं जघान
समरेशूरः शरैः संनतपर्वभिः ३ ११ तथैवपांडवाराजंस्तवपुत्रस्यवाहिनीं कर्णप्रमुखेकुद्धानिजघ्नुस्तेमहारथाः २ कर्णोपिराजन्समरेव्य
हनत्पांडवींचमूं नाराचैरर्कारश्म्याभैः कर्मारपरिमार्जितैः ३ तत्रभारतकर्णेननाराचैस्ताडितागजाः नेदुः सेदुश्चमम्लुश्चबभ्रमुश्चदिशोदश ४
वध्यमानेबलेतस्मिन्सूतपुत्रेणमारिष नकुलोभ्यद्रवत्तूर्णंसूतपुत्रंमहारणे ५ भीमसेनस्तथाद्रौणिंकुर्वाणंकर्मदुष्करं विंदानुविंदौकैकेयो
सात्यकिःसमवारयत ॥ ६ ६ ६ ६ ६ २

७ कृपेणायुयुधेरन्तिशेषः ९ माद्रीपुत्रः सहदेवस्सत्याख्यादुःशासनमिति १० लघुशीघ्रं सदृशोमतं ११ १८

श्रुतकर्मा शतानीकं चित्रसेनो महीपतिः प्रतिविंध्यस्तथा चित्रं चित्रकेतनकार्मुकं ७ दुर्योधनस्तु राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरं संसप्तकगणान्क्रुद्धो ह्यभ्य
धावद्धनंजयः ८ धृष्टद्युम्नः कृपेणाथ तस्मिन्वीरवरक्षये शिखंडीँ कृतवर्माणं समासादयदच्युतं ९ श्रुतकीर्तिस्तथा शल्यं माद्रीपुत्रः सहदेव दुःशा
सनं महाराज सहदेवः प्रतापवान् १० कैकेयौ सात्यकिं युद्धे शरवर्षेण भास्वता सात्यकिः कैकयौ चापि छादयामास भारत ११ तावेनं भ्रातरौ वीरौ ज
घ्नतुर्हृदये भृशं विषाणाभ्यां यथा नागौ प्रतिनागं महावने १२ शरसंभिन्नवर्माणौ तावुभौ भ्रातरौ रणे सात्यकिं सत्यकर्माणं राजन्विव्यधतुः शरै
: १३ तैः सात्यकिर्महाराज प्रहसन्सर्वतो दिशः छादयंछरवर्षेण वारयामास भारत १४ वार्यमाणौ ततस्तौ तु शैनेयशरवृष्टिभिः शैनेयस्य रथं
तूर्णं छादयामासतुः शरैः १५ तयोस्तु धनुषी चित्रे छित्वा शौरिर्महायशाः अथ तौ सायकैस्तीक्ष्णैर्वारयामास संयुगे १६ अथान्ये धनुषी चित्रे प्र
गृह्य च महाशरान् सात्यकिं छादयन्तौ तौ चेरतुर्लघु सुष्ठु च १७ ताभ्यां मुक्ता महाबाणाः कंकबर्हिणवाससः द्योतयन्तो दिशः सर्वाः संपेतुः स्वर्णभूषणाः १८

उपचितमलंकृतं १९ २० २१ २२ २३ २४ २८ २९ ३०

वाणांधकारमभवत्तयोराजन्महामृधे अन्योन्यस्य धनुश्चैव चिछिदुस्ते महारथाः १९ ततः क्रुद्धो महाराज सात्यकिर्युद्धदुर्मदः धनुरन्यत्समादाय सज्यं
कृत्वाच संयुगे २० क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन अनुविंदशिरोहरत् अपतत्तच्छिरो राजन्कुंडलोपचितं महत् २१ शंबरस्य शिरो राजन्निहतस्य महारणे शो
चयन्केकयान्सर्वान्जगामाशु वसुंधरां २२ तं दृष्ट्वा निहतं शूरं भ्रातास्य महारथः सज्यमन्यद्धनुः कृत्वा शैनेयं पर्यवारयत् २३ सषष्ट्या सात्यकिं विध्वा
स्वर्णपुंखैः शिलाशितैः ननाद बलवान्नादं तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् २४ सात्यकिं च ततस्तूर्णं कैकेयानां महारथः शरैरनेकसाहस्रैर्बाह्वोरसि चार्पयत्
२५ सशरैः कृतसर्वांगः सात्यकिः सत्यविक्रमः राजत समरे राजन्सपुष्प इव किंशुकः २६ सात्यकिः समरे विद्धः कैकेयेन महात्मना कैकेयं पंचविंशत्या
विव्याध प्रहसन्निव २७ तावन्योन्यस्य समरे संछिद्य धनुषी शुभे हत्वा च सारथी तूर्णं हयांश्च रथिनां वरौ २८ विरथावसियुद्धाय समाजग्मतुराहवे शतचं
द्रचितं गृह्य चर्मणी सुभुजौ तदा २९ व्यरोचेतां महारंगे निस्त्रिंशवरधारिणौ यथा देवासुरे युद्धे जंभशक्रौ महाबलौ ३०

२८ अपहस्तेनतिर्यक्हस्तेन ३९ त्रयोदशः श्रुतकर्मा १ अभिसारः अभिसाराधिपतिश्चित्रसेनः आहत्य सं ताप: २ ३

व१

मंडलानि ततस्तौतु विचरंतौ महारणे अन्योन्यमभिनिघ्नंतौ समाजग्मतुराहवे ३१ अन्योन्यस्य वधे चैव चक्रतुर्यत्नमुत्तमं कैकेयस्य द्विधा वर्मतत्त

श्चिच्छेद समाहितः ३२ सात्यकेस्तु तथैवाजौ वर्म चिच्छेद पार्थिवः चर्म छित्वा तु कैकेयस्तारागणशतैर्वृतं ३३ चचार मंडलान्येव गतप्रत्यागतानि

च तं चरंतं महारंगे निस्त्रिंशवरधारिणं ३४ अपहस्तेन चिच्छेद शैनेयस्त्वरयान्वितः सवर्मा कैकेयो राजन् द्विधा छिन्नो महारणे ३५ निप

पात महेष्वासो वज्राहत इवाचलः तं निहत्य रणे शूरः शैनेयो रथसत्तमः ३६ युधामन्यु रथं तूर्णमारुरोह परंतपः ततोन्यं रथमास्थाय विधि

वत्कल्पितं पुनः ३७ कैकेयानां महत्सैन्यं व्यधमत्सात्यकिः शरैः सावध्यमाना समरे कैकेयानां महाचमूः ३८ तमुत्सृज्य रणे शत्रुं प्रदुद्राव

दिशो दश॥ ॥इति श्रीकर्णपर्वणि विंशतितमोऽध्यायः॥ संजय उवाच श्रुतकर्मा ततो राजंश्चित्रसेनं महीपतिं आजघ्ने समरे क्रुद्धः पंचा

शद्भिः शिलीमुखैः १ अभिसारस्ततो राजन्नव भिर्नत पर्वभिः श्रुतकर्माणमाहत्य सूतं विव्याध पंचभिः २ श्रुतकर्मा ततः क्रुद्धश्चित्रसे

नं चमूमुखे नाराचेन भृशं तीक्ष्णेन मर्मदेशे समार्पयत् ३ ॥ ॥ ॥ ॥

मूर्छां अर्हेनिद्रांकश्मलंत्त्वचित्तलं ४ एतंश्रुतकर्माणं ५ तंश्रुतकर्माणं ७ सशरैरिति गोष्ठीगोयूथः सांडोमहोक्षः सयथाशृंगाद्यैरलंकृतएवंसशरैरलंकृतइत्यर्थः ८

सोतिविद्धोमहाराजनाराचेनमहात्मना मूर्छामभिययौवीरः कश्मलंचाविवेशह ४ एतस्मिन्नंतरेचैवश्रुतकीर्तिर्महायशाः नवत्याजगतीपालं छादयामासपत्रिभिः ५ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांचित्रसेनोमहारथः धनुश्चिच्छेदभल्लेनतस्यविव्याधसप्तभिः ६ सोन्यत्कार्मुकमादायवेगघ्नंरुक्मभूषितं चित्ररूपधरंचक्रेचित्रसेनंशरोर्मिभिः ७ सशरैश्चित्रितोराजाचित्रमाल्यधरोयुवा युवेवसमरेशोभद्गोष्ठीमध्येस्वलंकृतः ८ श्रुतकर्माणमथवैनाराचेनस्तनांतरे बिभेदनाममाशूरंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत ९ श्रुतकर्मापिसमरेनाराचेनसमर्पितः सुस्रावरुधिरंतत्रगैरिकांभइवाचलः १० ततःसरुधिराक्तांगोरुधिरेणकृतच्छविः शुशुभेसमरेवीरःसपुष्पइवकिंशुकः ११ श्रुतकर्माततोराजन्शत्रूणांसमभिद्रुतः शत्रुसंवारणंक्रुद्धोद्विधाचिच्छेदकार्मुकं १२ अथैनंछिन्नधन्वानंनाराचानांशतैस्त्रिभिः छादयन्समरेराजन्विव्याधचसुपत्रिभिः १३ ततोपरेणभल्लेनतीक्ष्णेननिशितेनच जहारसशिरस्त्राणंशिरस्तस्यमहात्मनः १४ तच्छिरोन्यपतद्भूमौचित्रसेनस्यदीप्तिमत यदृच्छयायथाचंद्रश्च्युतःस्वर्गान्महीतले १५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

१० कृतच्छविः आहितशोभः १२ सुपत्रिभिः शोभनपुंखवद्भिर्नाराचानांशतैः १५ ॥

१६ ध्वेनराट्यमः १७ हावीहावाग्निस्तेनदग्धाः २२ स्वर्णघंटांस्ववर्णमयघंटाल्वितां २७

रागतं निहतं दृष्ट्वा तेभिसारं तमारिष अभ्यद्रवंत वेगेन चित्रसेनस्य सैनिकाः १६ ततः क्रुद्धो महेष्वासस्तान्सर्वान्प्रादुरवच्छरैः अंतकाले यथा क्रु
द्धः सर्वभूतानि प्रेतराट् १७ ते वध्यमानाः समरे तव पौत्रेण धन्विना व्यद्रवंत दिशस्तूर्णं दावदग्धा इव द्विपाः १८ तांस्तु विद्रवतो दृष्ट्वा निहतस्था
न्हान्विष ज्जये द्रावयन्निषुभिस्तीक्ष्णैः स्तुतकर्माभ्यरोचत १९ प्रतिविंध्यस्ततश्चित्रं भित्वा पंचभिराशुगैः सारथिं च त्रिभिर्विद्ध्वा ध्वजमेकेषुणा
पिव २० तं विच्रोनवभिर्भल्लैर्वाह्वोरसि चार्पयत स्वर्णपुंखैः प्रसंनाग्रैः कंकवर्हिणवाजितैः २१ प्रतिविंध्यो धनुश्छित्वा तस्य भारत सा
यकैः पंचभिर्निशितैर्वाणैरथैनं समहिजनाघिवान् २२ ततः शक्तिं महाराज स्वर्णघंटां दुरासदां प्राहिणोत्तव पौत्राय घोरामग्निशिखामिव
२३ तामापतंतीं सहसा महोल्कामिव मां तदा द्विधा विच्छेद समरे प्रतिविंध्यो हसन्निव २४ सापपात द्विधा छिन्ना प्रतिविंध्यशरैः शितैः युगां
ते सर्वभूतानि त्रासयंतीयथाशनिः २५ शक्तिं तां प्रहतां दृष्ट्वा चित्रसेनो महागदां प्रतिविंध्याय चिक्षेप रुक्मजालविभूषितां २६ सा जघान ह
यांस्तस्य सारथिं च महारणे रथं प्रमथ्य वेगेन धरणीमन्वपद्यत २७

एतस्मिन्नेवकालेतुरथासाद्युसमभारत शक्तिंचिक्षेपविन्ध्यायस्वर्णदंडामलंकृतां तमापतंतींज्याहचित्रोराजन्महामनाः ततस्तामेवचि
क्षेपप्रतिविंध्यायपार्थिवः समासाद्यरणेशूरंप्रतिविंध्यंमहाप्रभा २८ निर्भिद्यहृच्छिरांवाहुंनिपपातमहीतले पतितामासपद्धैवनंदेशमश
निप्रभा २९ प्रतिविंध्यस्ततोराजंस्तोमरंहेमभूषितं प्रेषयामाससंक्रुद्धश्चित्रसेनवधकांक्षया ३० ततस्यवर्मावरणंभित्त्वातुहृदयमेवच ज
गामधरणींतूर्णंमहोरगइवाशयं ३१ सपपाततस्तत्रतोमरेणसमाहतः प्रसार्यविपुलौवाहूपीनौपरिघसंनिभौ ३२ चित्रंसंप्रेक्ष्यनिह
तंतावकारणशोभिनः अभ्यद्रवंतवेगेनप्रतिविंध्यंसमंततः ३३ सृजंतोविविधान्बाणान्शतघ्नीश्चसकिंकिणीः तमवच्छादयामासुःसूर्य
मभ्रगणाइव ३४ तान्विधम्यमहाबाहुः शरजालेनसंयुगे व्यद्रावयत्तवचमूंवज्रहस्तइवासुरीं ३५ तेवध्यमानाः समरेतावकाः पांड
वैर्नृप विप्रकीर्यंतसहसावातनुन्नाघनाइव ३६ विप्रद्रुतेबलेतस्मिन्वध्यमानेसमंततः द्रौणिरेकोभ्ययात्तूर्णंभीमसेनंमहाबलं ३७ ततः
समागमोघोरोभूत्सहसातयोः यथादेवासुरेयुद्धेवृत्रवासवयोरिव ३८ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि संजयउवाच भीमसेनेनद्रौ
णीराजद्रुयाधपत्रिणा पायात्वायायुक्तोदशीपन्न्तलाघवं १

२ ३ ५ खड्गः गंडकः ६ १२ कृतप्रतिकृते अन्योन्यं प्रतिघाते १३

ना १

अथैनं पुनराजघ्ने नवत्या निशितैः शरैः सर्वमर्माणि संप्रेक्ष्य नर्मज्ञो लघुहस्तवत् २ भीमसेनः समाकीर्णो द्रौणिना निशितैः शरैः रराज समरे राजन् रश्मिवानिव भास्करः ३ ततः शरसहस्रेण सुप्रयुक्तेन पांडवः द्रोणपुत्रमवच्छाद्य सिंहनादममुंचत शरैः शरांस्ततो द्रौणिः संवार्य युधि पांडवं ललाटेभ्याहनद्राजन्नाराचेन स्मयन्निव ५ ललाटस्थं ततो बाणं धारयामास पांडवः यथा शृंगं वने दृप्तः खड्गो धारयते नृप ६ ततो द्रौणिं रणे भीमो यतमानं पराक्रमी त्रिभिर्विव्याध नाराचैर्ललाटे विस्मयन्निव ७ ललाटस्थैस्ततो बाणैर्ब्राह्मणो सौ व्यशोभत प्रावृषीव यथा सिक्तः त्रिशृंगः पर्वतोत्तमः ८ ततः शरशतैर्द्रौणिरर्दयामास पांडवं नचैनं कंपयामास मातरिश्वेव पर्वतं ९ तथैव पांडवो युद्धे द्रौणिं शरशतैः शितैः नाकंपयत संहृष्टो वार्योघ इव पर्वतं १० तावन्योन्यं शरैर्घोरैश्छादयानौ महारथौ रथचर्यागतौ वीरौ शुशुभाते बलोत्कटौ ११ आदित्याविव संदीप्तौ लोकक्षयकरावुभौ स्वरश्मिभिरिवान्योन्यं तापयंतौ शरोत्तमैः १२ ततः प्रतिकृते यत्नं कुर्वाणौ तौ महारणे कृतप्रतिकृते यत्तौ शरसंघैरभीतवत् १३ ॥ ॥ ॥ ॥

१९ २० २१ ईषतः रक्तेचक्रतः २२ २३ २४ २५ २५

लि३ व३

याघाविववसंग्रामेवेरवृत्तोनरोन्द्रमौ शारदंश्चोदुराघर्षौचापवक्रौभयंकरौ १४ अन्यतांतावदस्पोवशरजालैः समंततः मेघजालैरिवछन्नौ
गगनेचंदुभास्करौ १५ चकाशेतेमुहूर्तेनततस्तावप्यरिंदमौ विमुक्तावभ्रजालेन अंगारकबुधाविव १६ अथतस्मिन्नेवसंग्रामेवर्त्तमानेसुदारु
णे अपसव्यंततश्चक्रेद्रौ [illegible] स्तत्रहकोदरः १७ किरन्शरशतैस्तैस्तैर्द्रोणिमभिरिपर्वतं नततत्ममृषेभीमः शत्रोर्विजयलक्षणां १८ प्रतिच
क्रेततोराजन्मांडवोप्यपसव्यतः मंडलानांविभागेषुगतप्रत्यागतेषुच १९ वभववत्तमुलंयुद्धंतयोः पुरुषसिंहयोः चरित्वाविविधान्मार्गा
न्मंडलस्थानमेवच २० शरैः पूरायितोस्तस्थेस्तोन्यमभिजघ्नतः अन्योन्यस्यवधेचैववक्रतुर्यत्नमुत्तमं २१ ईषतुर्विरथेचैवकर्तुमन्योन्य
माहवे ततोद्रौणिर्महास्त्राणिप्रादुश्चक्रेमहारथः २२ तान्यस्त्रैरेवसमरेप्रतिजघ्नेथपांडवः ततोघोरंमहाराजअस्त्रयुद्धमवर्त्तत २३ ग्रहयुद्धं
यथाघोरंप्रजासंहरणेत्यभूत ते बाणाः समसज्जंतमुक्तास्ताभ्यां तुभारत २४ द्योतयंतोदिशः सर्वास्तच्चसैन्यंसमंततः बाणसंघैर्वृतंघोरमाकाशं
समपद्यत २५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

उल्कानांच्च मोग्गाभिमुखंयातास्तेराहतमिवेतिलुसोपमा २६ तथैवदशनच्छदौक्रोधात्संदष्टौष्टौ २७

उल्कापाताद्दतंयुद्धं वज्रानांसंक्षयेन्रप वाणाभिघातात्संजज्ञेतत्रभारतपावकः २६ सविस्फुलिंगोदीप्तार्चिर्योदहद्द्याद्दिनीद्दयं
तेजसिद्दामहाराजसंपतंतोब्रुवन्च चः २७ युद्धानामतिसर्वेषांयुद्धमेतदितिप्रभो सर्वयुद्धानिवैतस्यकलांनार्हंतिषोडशीं २८ ने
हशंचपुनर्युद्धंभविष्यतिकदाचन अहोज्ञानेनसंपंनावुभौब्राह्मणक्षत्रियौ २९ अहोशौर्येणसंपन्नावुभौचोग्रपराक्रमौ अहो
भीमबलोभीमस्तस्यचक्षत्ताद्भुता ३० अहोवीर्यस्यसारत्वमहोसौष्टवमेतयोः स्थितावेतौहिसमरेकालांतकयमोपमौ ३१ रुद्रौद्वा
विवसंभूतौयथाद्दाविवभास्करौ यमौवाप्यस्तथ्याघोरौघोररूपावुभौरणे ३२ इतिवाचः स्मश्रूयंतेसिद्धानांवैमुहुर्मुहुः सिंहनाद
श्चसंजज्ञेसमेतानांदिवौकसां ३३ अद्भुतंचाप्यचिंत्यंचदृष्ट्वाकर्मतयोरणे सिद्धचारणसंघानांविस्मयःसमपद्यत ३४ प्रशंसंति
तदादेवाः सिद्धाश्चपरमर्षयः संयुद्धोरणोमहाबाहोसाधुभीमेतिचाब्रुवन् ३५ नौभ्रौसमरेराजन्परस्परकृतागसौ परस्परमुदीक्षंतौ
क्रोधादुद्वृत्यचक्षुषी ३६ क्रोधरक्तेक्षणौतौतुक्रोधात्प्रस्फुरिताधरौ क्रोधात्संदष्टदशनौतथैवदशनच्छदौ ३७ ॥ ॥

२८ ४१ तौवाणौभशाहतावितिहेतोः शरीरम्यांत्त्वग्रभागाभ्यांतयोः तदीययोः [illegible]रथयोरुपस्थिमुख्यदेशेरथिनौ॥ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७

अन्यो [illegible]संछादयंतौसमरे [illegible]कृष्णामहारथौ शरांबुधारौसमरेशस्त्वविद्युत्प्रकाशिनौ ३८ तावन्योन्यंध्वजंविध्वासारथिंचमहारणे अ
न्योन्यस्यहयान्विध्वाविविधेतेपरस्परं ३९ ततःक्रुद्धौमहाराजवाणौगत्यमहाहवे उभौविक्षिपतस्तूर्णमिन्योन्यस्यवधैषिणौ ४०
तौसायकैर्महाराजघोतमानौचममुखे आजघ्नतुःसमासाद्यवजवेगौरुणमहौ ४१ तौपरस्परवेगाच्चशराभ्यांचभशाहतौ निपेततु
र्महावीर्यौरथोपस्थेतयोस्तदा ४२ ततस्तुसारथिर्ज्ञात्वाद्रोणपुत्रमचेतनं अपोवाहरणाद्राजन्सर्वसैन्यस्यपश्यतः ४३ तथै
वपांडवंराजन्विक्लवंतंमुहुर्मुहुः अपोवाहरथेनाजौसारथिःशत्रुतापन ४४ इतिकर्णपर्वणिअश्वत्थामभीमसेनयोर्युद्धं धृतराष्ट्रउ
वाच यथासंसप्तकैः सार्द्धमर्जुनस्याभवद्रणः अन्येषांचमहीपानांपांडवैस्तद्ब्रवीहिमे १ अश्वत्थाम्नस्तथयुद्धंमर्जुनस्यचसंजय
अन्येषांचमहीपानांपांडवैस्तद्ब्रवीहिमे २ संजयउवाच शृणुराजन्यथावृत्तंसंग्रामंब्रुवतोमम वीराणांशत्रुभिःसार्द्धंदेहपाप्माविनाशनं ३ पार्थःसंसप्तकवलंप्रविश्यार्णवसंनिभं व्यक्षोभयदमित्रघ्नोमहावातइवार्णवं ४ ॥ ॥ ॥ ॥

सरत्नान्रत्नांगुलीयकादियुक्तान्सरत्नीनिनिपाभेरत्निः कूर्परादाकनिष्ठांतः करः तत्सहितान्यासीन् ८ सुसंरब्धात्यंतसंरंभवद्राजस्तिपाये शोभनं स्वर्गीदः संभेदीयेषां तथाभूताः
वामितापथ्यवतीगोः तद्वर्थः १० छिन्नेति त्रिवेणः उभयतः काष्ठद्वयसहितो धूर्दंडः चक्रधारकाधारदंडः १३ योक्त्राणि बंधनरज्जवः रश्मयः प्रग्रहाः विरूथा नरथगुप्तिरहिता

शिरांसि संख्यवीराणां शितैर्भल्लैर्धनंजयः प्रणीवंशमवक्राणि तत्क्षिभूर्तश्मानिव ५ संततस्तारक्षितिंक्षिप्रं विनालैर्नलिनैरिव
स्वच्छानानायतान्सुष्टान्चंदनागुरुभूषितान् ६ सायुधान्सतलत्रांश्च पंचास्योरगसंनिभान् बाहून्क्षुरैरमित्राणां विच्छेदसमोऽर्जुनः
७ धुर्यान्धुर्येतरान्सूतान्ध्वजांश्चापानि सायकान् पाणीन्सरत्नानसकृद्भल्लैश्चिच्छेदपांडवः ८ रथान्नृपान्हयांश्चैव सारोहान्नर्जुनो
युधि शरैरनेकसाहस्रैर्निन्ये राजन्यमक्षयं ९ तं प्रवीरास्संरब्धा नर्दमाना इव वृषभाः वामितार्थमिव क्रुद्धमभिदुद्रुवुर्मदोत्कटाः
१० निघ्नंतमभिजघ्नुस्ते शरैः शृंगैरिव वृषभाः तस्य तेषां च तद्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ११ त्रिलोकविजये यद्वद्दैत्यानां सह वज्रि
णा अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विषतां सर्वतोऽर्जुनः १२ इषुभिर्बहुभिस्तूर्णं विद्ध्वा प्राणान्नजहार सः छिन्नत्रिवेणवक्राक्षान्हतयोधा
न्ससारथीन् १४ विध्वस्तायुधतूणीरान्समुन्मथितकेतनान् संछिन्नयोक्त्ररश्मीकान्विवरूथान्विकूबरान् १४ विध्वस्तवंधुरयुगा
न्विध्वस्ताक्षप्रमंडलान् रथान्विशकलीकुर्वन्महाभ्राणीव मारुतः १५ ॥

नकूबरं त्रिवेणोरग्रभागः वंधुरं रथतल्पः युगं धूरयकाष्ठं १४ अक्षप्रमं
डलं रथनीडाक्षयोः संधानकाष्ठजातं विशकलीकुर्वन् विशेषेणाशकलीकुर्वन् १५ ॥ ॥ ॥ ॥

क०
२७

१७ चंद्रादीनां कांस्यादीन् यथासंख्यं बिभ्रतः २० अमित्रघ्नाः कराः कान्कामयफलकं येषां तानस्त्र मित्रघ्नकान २१ अर्द्ध २२

विस्मापयन्मेक्रुणीयं द्विषतां भयवर्धनं महारथसहस्रस्य समं कमीकरोज्जयः १६ सिद्धा देवर्षिसंघाश्च चारणाश्चापि तुष्टुवुः देवदुंदुभयो
नेदुः पुष्पवर्षाणि चापतन् १७ केशवार्जुनयोर्मूर्द्धि आहवा क्राशरीरिणी चंद्रास्यनिलसूर्याणां कांतिदीप्तिबलद्युती: १८ यौ सहाविभ्र
तर्वीरा विमौ तौ केशवार्जुनौ ब्रह्मेशानाविवाजय्यावीर्रविकारथे स्थितौ १९ सर्वभूतवरौ वीरौ नरनारायणाविमौ इत्येतन्महदाश्च
र्यं हष्टा श्रुत्वा च भारत २० अश्वत्थामा ससंयत्तः कृष्णावभ्यद्रवद्रणे अथ पाण्डवमस्यंतम मित्रघ्नकरांश्छरान् २१ सेषुणा पाणिना ह्रूयन्
हसन्द्रौणिरब्रवीत् यदि मां मन्यसे वीर प्राप्तमर्हमिहातिथिं २२ ततः सर्वात्मना त्वद्य युद्धातिथ्यं प्रयच्छ मे एवमाचार्यपुत्रेणा समाहूतो युयु
त्सया २३ बहु मेनेर्जुनोत्मानमिति चाह जनार्दनं संशप्तकाश्च मे वध्या द्रौणिराह्वयतेच मां २४ यदत्रानंतरं प्राप्तं शंस मे तत्र माधव आति
थ्यकर्मा भ्यत्थेयपदीयतां प्रदिमम्ससे २५ एवमुक्तोवहत्पार्थं कृष्णो द्रोणात्मजांतिके जैत्रेण विधिनाहूतं वायुरिंद्रमिवाध्वरे २६ तमामं
त्र्य कमनसं केशवो द्रौणिमब्रवीत् अश्वत्थामन्स्थिरोभूत्वा प्रहराशु सहस्व च २७ ॥ ॥ ॥

एम०
२८

२८ श्चायस्तः यत्नवान ३४ इषुधिप्रभृतिभ्यः शराः पेतुः लोमभ्योपिवर्मभ्योपिचक्षेभ्यस्तत्र हेतर्व्रह्मवादिनः योगवलवतस्समर्थः २९

निर्वेष्टुंमर्हसिपिंडंहिकालोपमपुषीविना स्वक्नोविवादोविद्याधराणांस्थूलोकौतूजयाजयौ २८ यामभ्यर्थयसेमोहाद्दिव्यांपार्थसमंतकि
यां तामाप्तुमिछस्यद्यत्वस्थितोभूत्वाथपांडव २९ इत्युक्तोवासुदेवेनतथेत्युक्त्वाद्विजोत्तमः विद्याधरकेशवंषष्ट्यानाराचैरर्जुनंत्रिभिः ३०
तस्यार्जुनः ससंक्रुद्धस्त्रिभिर्वाणैः शरासनं चिच्छेदचाप्यदादन्यद्रौणिर्घोरतरंधनुः ३१ सज्जंकृत्वानिमेषाद्धविद्याधरार्जुनकेशवौ त्रिभिः
शतैर्वासुदेवंसप्तत्याचपांडवं ३२ ततः शरसहस्राणिद्रोणपुत्राम्बुदानिव ससृजेद्रौणिरायत्तः संत्यज्यचरणोर्जुनं ३३ इषुधेर्धनुषश्चैव
वर्मणायाश्चैवाथमारिष वाह्वोःकराभ्यामुरसोवदनघ्राणनेत्रतः ३४ कर्णाभ्यांशिरसोंगेभ्योलोमवर्मभ्यएवच रथध्वजेभ्यश्चशरानि
ष्पेतुर्व्रह्मवादिनः ३५ शरजालेनमहताविध्वामाधवपांडवौ ननादमुदितोद्रौणिर्महामेघौघनिस्वनः ३६ तस्यतंनिनदंश्रुत्वापांडवो
च्युतमब्रवीत पश्यमाधवदौरात्म्यंगुरुपुत्रस्यमांप्रति ३७ वधंप्राप्तौमन्यतेनौप्रवेश्यशरवेश्मनि एषोस्मिहन्मिसंकल्पंशिक्षयाचवलेनच
३८ अश्वत्थाम्नः शरानस्तांश्छित्त्वैकैकंत्रिधात्रिधा व्यधमद्भरतश्रेष्ठोनीहारमिववमारुतः ३९ ॥ ॥ ॥

क०
३०

४७ महत्तशैलं शिलासमूहो यस्मिन्तं महाशैलं पर्वतमिवातिशयः योऽङ्गवेत्त्वाणीत्यं वकाेऽङ्ग कोषानिति यादेवाणाम्भां कोशमूनात्रिषंगान्स्यविरष्यन् ४८ ४७ ५० । ५०

ततः संसप्तकान्भूयः साश्वसूतरथद्विपान् ध्वजपत्तिगणान्युद्धे वीरो विव्याध पाण्डवः ४० येयेप्रहृशिरेतत्रयघद्रूपास्तद्दाजनाः तेतेन त्रशैर्व्यासंमेनिरेत्मानमात्मना ४१ तेगांडीवप्रमुक्तास्तुनानारूपाः पतत्रिणः कोशेसाप्तेस्थितान्हंतिद्विपाश्वपुरुषान्रणे ४२ भल्लैश्छिन्नाकराः पेतुः करिणामश्वकर्षिणां यथावनेपरशुभिर्निकृत्ताः समहाद्रुमाः ४३ पश्चात्तुशैलवत्पेतुस्तेगजाः सहसादिभिः वज्रिवज्रप्रमथितायथैवाद्रिचयास्तथा गंधर्वनगराकारान्रथांश्चैवप्रकल्पितान् विनीतैर्जवनैर्युक्तैर्नाल्लिताम्महदुर्मदैः ४५ शरैर्विशकलीकुर्वन्नमित्रानभ्यवीवृषत् स्वलंकृतानश्वसादीन्पत्तींश्चाहन्धनंजयः ४६ धनंजययुगांतार्कः संसप्तमहार्णवं व्यशोषयत्तु शोषंतीक्ष्णैः शरगभस्तिभिः ४७ पुनर्द्रौणिंमहाशैलंनाराचैर्वज्रसंनिभैः निर्बिभेदमहावेगैस्त्वरवज्रीवपर्वतं ४८ तमाचार्यसुतःक्रुद्धः साश्वयंतारमाशुगैः युयुत्सुराजगामयोद्धुंपार्थस्तानच्छिनच्छरान् ४९ ततः परमसंक्रुद्धः पाण्डवस्त्राणपवासृजत् श्वश्वत्यामाभिरूपाय गृहानतिथयेयथा ५० ५० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

क३

एम०
३०

ततः नक्षत्रमभितः नक्षत्रं लक्षीकृत्य १ विमार्गस्थौ वक्रातिचारगौ २ ३ कृष्णौ कृष्णार्जुनौ आसतुः दीपपावकात्तः ४ सर्वतोधारं सर्वतो धारावर्षकं छत्रक

अथ संसप्तकांस्त्यक्त्वा पाण्डवो द्रौणिमभ्ययात् अपाङ्क्तेयानिव त्यक्त्वा दाता पाङ्क्तेयमर्थिने ५१ इति श्रीकर्णपर्वणि संजय उवाच ततः समभवद्युद्धं शुक्राङ्गिरसवर्चसोः नक्षत्रमभितो व्योम्नि शुक्राङ्गिरसयोरिव १ संतापयन्तावन्योन्यं दीप्तैः शरगभस्तिभिः लोकत्रासकरावास्तां विमार्गस्थौ ग्रहाविव २ ततो विव्याध भ्रुवोर्मध्ये नाराचेनार्जुनो भृशं स तेन विबभौ द्रौणिरूर्ध्वरश्मिर्यथा रविः ३ अथ कृष्णौ शरशतैरश्वत्थाम्नार्दितौ भृशं स्वरश्मिजालविकचौ युगान्तार्काविवासतुः ४ ततोऽर्जुनः सर्वतोधारमस्त्रमवासृजद्वासुदेवे विभ्रते द्रौणायनिं चाभ्यहनत्पृषत्कैर्वज्राग्निवैवस्वतदण्डकल्पैः ५ स केशवं चार्जुनं चातितेजा विव्याध मर्मस्वतिरौद्रकर्मा बाणैः सुयुक्तैरतितीव्रवेगैः यैराहतो मृत्युरपि व्यथेत ६ द्रौणेरिषूनर्जुनः संनिवार्य व्यायच्छतस्तं द्विगुणैः सुपुङ्खैः तं साश्वसूतध्वजमेकवीरमावृत्य संसप्तकसैन्यमार्छत् ७ धनूंषि बाणानिषुधीर्धनुर्ज्याः पाणीन्भुजान्पाणिगतं च शस्त्रं छत्राणि केतूंस्तुरगान्रथेषां वस्त्राणि माल्यान्यथ भूषणानि ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ल्पैः अमोघैः अग्निकल्पैः दाहकैः वैवस्वतदण्डकल्पैः प्राणहरैः ६ व्यायच्छतो यतमानस्य आर्छत् गतवान् ७ ८ ८ ॥ ॥ ॥

सकल्पिताः सुसंनद्धाः यत्नकृतैर्ङ्कृतपत्रैः तैरेववारोरोव १० देवरिपुद्धामैर्हि विनिगजारवनुलैरिपथि ११ करानङ्कुशः १३ तंग्रप्रथ्यामानेनानहत्यान १५ तैः कृतै

क० ३१

वर्माणिवर्माणिमनोरमाणिप्रियाणिसर्वाणिशिरांसिचैव छिच्छेदपार्थो द्विषतांसप्रयुक्तैर्वाणैःस्थितानामपराङ्मुखानां सकल्पिताः
स्यंदनवाजिनागाः समास्थितायनृकृतैर्नवीरैः पार्थेरितैर्वाणशतैर्निरस्तास्तैरेवसार्धंनवरानिपेतुः १० पद्मार्कसूर्येन्दुनिभाननानिकि
रीटमालाभरणोज्वलानि मत्तार्द्दितेचंडकुरुकर्त्तितानिप्रयेतुरुर्व्यांनशिरांस्यजस्रं ११ अथद्विपैर्देवरिपुद्विपाभैर्देवारिदर्पापहमभ्यधावन्
कलिंगवंगाङ्गनिषादवीराजिघांसवः पांडवमभ्यधावन १२ तेषांद्विपानांनिचकर्तपार्थोवर्माणिकरानियंन्हन ध्वजान्पताकाश्चततःप्र
पेतुर्वज्राहताग्नेवगिरेः शिरांसि १३ तेषुप्रभग्नेषुगुरोस्तनूजंबाणैः किरीटीनवसूर्यवर्णैः प्रच्छादयामासमहाभ्रजालैर्वायुःसमुद्यं
तमिवांशुमंतं १४ ततोर्जुनेषुनिषुभिर्निरस्तद्रौणिः शितैरर्जुनवासुदेवौ प्रच्छाद्यपित्वादिविचंद्रसूर्यौननादसांभोदइवातपांते १५
तमर्जुनस्तांश्चपुनस्त्वदीयानभ्यर्दितस्तैरभिसत्यशस्त्रैः बाणांधकारंसहसैवकृत्वाविव्याधसर्वानिषुभिः सुपुंखैः १६ ॥ ॥ ७

ग्रा४

वर्माणि ४

बाणांधकारंकृत्वाछित्वाहत्वाच्छेदने १६ ११ ११ १२

राम० ३१

संस्फूताः अन्योन्यसंघट्टवंतः १७ समासविधेनसमयधनुर्वेदविद्या अक्रियावान् प्रतिकाररहितः २१ अविकर्णैः अविकर्णैनतत्पाग्रैः २२ आंगिरसांगिरोगोत्राणांमध्ये २३-२१

न २

नाप्याददत्संदधन्नैवमुंचन्नाराणान्यैहश्यतसव्यसाची रथांश्चनागांस्तुरगान्पदातीन्संस्यूतदेहान्हि मुहुर्हतांश्च १७ संधायनाराच
वरान्शराग्रे द्रौणिस्त्वरन्नेकमिवोत्ससर्ज तेषांचयंचार्जुनमन्यविध्यपंचाच्युतंनिर्बिभिदुः सपुंखाः १८ तैराहतोसर्वमनुष्यमुख्यावस्कन्न
देहोधनदेहकल्पौ समासविघेनतथाभिभूतौहतौरणेताविति मेनिरेन्ये १९ अथार्जुनंप्राहहशार्ङ्गनाथः प्रमाद्यसेकिंजहियोधमेतं कु
र्याद्धिदोषंसमुपेक्षितोयंकष्टोभवेद्व्याधिरिवाक्रियावान् २० तथेतिचोक्ताच्युतमप्रमादीद्रौणिंप्रयत्नादिषुभिस्ततक्ष भुजौवरौचैवद
नसारदिग्धौवक्षः शिरोग्रावतिमौतथोरू २१ गांडीवमुक्तैः कुपितोविकर्णैर्द्रौणिंशरैः संप्रतिनिर्बिभेद छित्वातरश्मीस्तुरगानवि
ध्यत्तेनंरणाद्दूरतोवहरं २२ सतैर्हतोवातजवैस्तुरंगैर्द्रौणिर्हपार्थशराभिभूतः उपेक्षनास्मपुनस्तपोर्हुपार्थेनमांईमतिमाविमृष्य
२३ जानन्नपन्नियतंहास्मिवीरोधनंजयेवांगिरसांवरिष्ठः विवेशकर्णास्वबलंतरस्वी द्रौणिस्ततोहः द्रौणावाणात्वयोगः नियमसहया
द्रौणिः समाश्वासमवाप्य रथामश्वनारसंबाधंकरणमप्राविशद्दलं २४ ॥ ॥ ॥

न:३

क॰
३२

ससदृशः अथो उत्तरेण उत्तरतः वध्यतांवध्यमानानां १ अनवरः अहीनः ४ अंकुशग्रहेअंकुशधारणोद्दृत्तिषु हेइसमर्थः ग्रहेआदित्यादिग्रहसमः हेयुद्धधीग्रहेवअपसव्यः विकचः कचोपलक्षितशिरोरहितः केतुरूपीग्रहइवविकचोविस्तीर्णोग्रहः धूमकेतुरूपीउत्पातग्रहः ५ सनवनागसंनिभंगजामरोपमंगजमित्यर्थात्समास्थितःस

८१

प्रतीपकारिणिरणाख्यान्याश्रित्युजेहयैः मंत्रौषधिक्रियायोगैर्व्याधौरेहा दृहते २५ संसप्तकानभिमुखौप्रयातौकेशवार्जुनौ वा तोद्धूतपताकेनस्यंदनेनोपनादिना २६ इतिश्रीकर्णपर्वणि संजयउवाच अथोत्तरेणपांडूनांसेनायांध्वनिरुत्थितः रथनागाश्वपत्ती नांदंडधारेणवध्यतां १ निवर्त्तयित्वातुरथंकेशवोर्ज्जुनमब्रवीत् वाहयन्नेवतुरगान्गरुडानिलरंहसः २ मागधोप्यतिविक्रांतोद्विरदे नप्रमाथिना भगदत्तादनवरः शिक्षयाचबलेनच ३ एनंहत्वानिहंतासिपुनः संसप्तकानिति वाक्यांतेप्रापयत्पार्थंदंडधारंतिकंप्रति ४ समागधानांप्रवरोंकुशग्रहोग्रहेप्रसह्योविकचोपथाग्रहः सपत्नसेनांप्रममाथदारुणोमहीं समग्रांविकचोयथाग्रहः ५ सुकल्पितंदा नवनागसंनिभंमहाभ्रनिर्ह्रादममित्रमर्दनं रथाश्वमातंगगणान्सहस्रशः समास्थितोहंतिशरैर्नराणपि ६ ६ ६ ६

हंतीत्यन्वयः ६ रामरामरामरामरामरामरामरामराम ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ राम॰

रथान्याद्देरधिष्ठायपत्त्राक्रम्यममर्देमर्दयामासेत्यन्वयः रथस्थस्यानुकर्षः एवं करेणाभुंडयानरादीन योधयेदितिरवं द्विपो हंतिरथादीनित्यर्थः ७ सुषिरणावलवताखलंस
षिरंत्तरणविशेषं ८ संकुलेरणादेशेइत्तिसामर्थ्यात्तद्धेयं ९ १० सगुणेषुकार्मुकंमौर्वीबाणासहितंधनुः नियंतृननियंतारं ११ घनाघनो यातकमत्तदंतिनोरितिविश्वः

रथानधिष्ठायसवाजिसारथिन्नरांश्चपादैर्द्विपरोव्यपोथयत्त हिपांश्चपम्यांममर्देकरेणाद्विपोत्तमोहंतिवकालवक्रवत्त ७
नरांस्तुकार्ष्णायसवर्मभूषणान्निपात्यसाश्वानपिपत्तिभिः सह व्यपोथयद्दंतिवरेणशुषिरणासशब्दवत्स्थूलनलंयथातथा ८
अथार्जुनोज्ञातलनेमिनिस्वनेमृदंगभेरीवहुशंखनादिते रथाश्वमातंगसहस्रसंकुलेरथोत्तमेनाभ्यपतद्द्विपोत्तमं ९ ततो
र्जुनंद्वादशभिः शरोत्तमैर्जनार्दनंषोडशभिः समार्पयत्त सदंडधारस्तुरगांस्त्रिभिस्त्रिभिस्ततोननादप्रजहासचैवसकृत्त १० ततो
सपार्थः सगुणेषुकार्मुकंचकर्त्तभल्लैर्ध्वजमप्यलंकृतं पुनर्नियंत्तृन्सहपादगोपानततः सचुक्रोधगिरिव्रजेश्वरः ११ ततो
र्जुनंभिन्नकटेनदंतिनाघनाघनेनानिलतुल्यवर्चसा अतीवचुक्षोभयिषुर्जनार्दनंधनंजयंचाभिजघानतोमरैः १२ अथा
स्यवाहू द्विपहस्तसंनिभौशिरश्चपूर्णेंदुनिभाननंत्रिभिः क्षुरैः प्रचिच्छेदसहैवपांडवस्ततोद्विपंवाणशतैः समार्पयत्त १३ ॥छ

१२ सहैवयुगपत्त १३ श्रीरामचंद्रायनमः श्रीवीरेश्वरायनमः श्रीकालभैरवायनमः श्रीरामतारकं॥ ॥

क॰ ३३

१४ चरनगच्छनम्भमनन्यांतिंवाप्नुवन्नुत्नएवप्रस्खलितांनरः मध्येस्खलन्नित्यर्थः सनियंतृकः महामात्रसहितः पपात तथापातयोग्यंपथास्यात्तथारुगणः पीडितोयथैवंभूतंपपातेतिपृथग
न्वयः १५ इंद्रावरजेविष्णुंकृष्ण मित्यर्थः धनंजयेवजिघांसदिंद्रेआव्रजत दंतिनामहेतिशेषः १६ नर्दयनशब्दंकारयन १८ अस्तात अस्तावलात १९ २० २० २०

सपार्थवाणौस्तपनीयभूषणैः समाचितः कांचनवर्मभृद्द्विपः तथावकाशेनिशिपर्वतोयथादावाग्निनाप्रज्वलितौषधिद्रुमः १४ सवेदना
र्त्तोंबुदनिस्वनोनदंश्चरन्भ्रमन्प्रस्खलितांतरोद्रवत पपातरुग्णः सनियंतृकस्तथायथागिरिर्वज्रविदारितस्तथा १५ हिमावदातेनस
र्णमालिनाहिमाद्रिकूटप्रतिमेनदंतिना हतेरणेभ्रातरिदंडआव्रजज्जिघांसुरिंद्रावरजंधनंजयं १६ सतोमरैरर्ककराभैस्त्रिभिर्ज्ज
नार्दनंपंचभिरर्जुनंशितैः समर्पयित्वाविननादनर्दयंस्ततोस्यबाहूनिचकर्त्तपांडवः १७ क्षुरप्रकृत्तौसभुजौसतोमरौशुभांगदौ
चंदनरूषितौभुजौ गजात्पतंतौयुगपद्विरेजतुर्यथाद्रिशृंगात्पतितौमहोरगौ १८ तथार्द्धचंद्रेणहृतंकिरीटिनापपातदंडस्यशि
रः क्षितौद्विपात सशोणितार्द्रंनिपतन्विरेजेदिवाकरोस्तादिवपश्चिमांदिशं १९ अथद्विपंश्वेतवराभ्रसंनिभंदिवाकरांशुप्रतिमैः
शरोत्तमैः बिभेदपार्थः सपपातनादयन्हिमाद्रिकूटंकुलिशाहतंयथा २०

श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री ॥ ॥ ॥ ॥

ग्रम॰ ३३

गजोत्तमाः मदागजारूढाः तौ रं रथारतडूत्रोर्द्वियो साध्य ह्रोक्तौ तौ छिन्नौ तथा तेपि हस्ताः छिन्नाः २१ अष्टादशः प्रता १ युधीने प्रष्ठानूर्ध्यंगतानवाहानन अमित्रवीराणां विछेदेति

द्वि १

ततोपरे तत्प्रतिमा गजोत्तमा जिगीषवः संयति सव्यसाचिना तथा कृता स्वेव तथैव ते द्विपौ ततः प्रभग्नं सुमहत्परोर्वलं २१ गजा रथाश्वाः पु रुषाश्वसंघशः परस्परघ्नाः परिपेतुराहवे परस्परं प्रस्खलिताः समाहिता भृशं निपेतुर्बहुभाषिणो हताः २२ अथार्जुनं स्वे परिवार्य सैनि काः पुरंदरं देवगणा इवाब्रुवन् अभैष्म यस्मान्मरणादिव प्रजाः सवीर दिष्ट्या निहतस्त्वया रिपुः २३ न चेदरक्षिष्यदमं जनं भयात् द्वि षद्भिरेवं बलिभिः प्रपीडितं तथाभविष्यद्द्विषतां प्रमोदनं यथा हतेष्वेष्विह नो रिमूदन २४ ३ तेवमूपस्वसुहृद्भिरीरितानिशम्य वाचः सुमना स्ततोर्जुनः यथानुरूपं प्रतिपूज्य तं जनं जगाम संसप्तकसंघहा पुनः २५ [illegible]

[illegible] इति कर्णपर्वणि संजय उवाच प्रत्यागत्य पुनर्जिष्णुर्जघ्ने संसप्तकान्बहून् वक्रातिवक्रगमनादंगारक इव ग्रहः १ पार्थवाणहता राजन्नराश्वरथकुंजराः विचेलुर्बभ्रमुर्नेदुः पेतुर्मम्लुश्च भारत २ धुर्यान्धुर्यगतान्सूतान्रथांश्चापानि सा यकान् पाणीन्पाणिगतं शस्त्रं वाहूनपि शिरांसि च ३ भल्लैः क्षुरैरर्धचंद्रैर्वत्सदंतैश्च पांडवः चिछेदामित्रवीराणां समरे प्रतियुध्यतां ४

द्वयोः संबंधः ४ राम राम राम राम राम राम ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

कं०
३४

वासितार्थे वासिता करिणीनार्यौ वासिते सुरभीकृते इति विश्वः यथा स्वयंवरस्थां स्त्रियं आहर्तुं वृषभा गावं अवृषभा इव तेषां पृथं वृषभा वृषभं प्रेक्षं योधकुर्वते च्च हं पूर्विकया नियतानि रथं युद्धे अर्जुनं प्रा
सुरज्ञान इत्यर्थः वासितं च्युतिश्वेष्ठा ग्ग्मादिकं वा वस्तु ५ तस्य उग्रायुधस्ततस्य चापाहरदर्जुनः ७ उष्णगे ग्रीष्मे गते सति प्रावृषीत्यर्थः उष्णो ग्रीष्मो गतो नीयते येन स उष्णगः कालवि

वासितार्थे युयुत्संतो वृषभा वृषभं यथा। निपेतुस्तेऽर्जुनं शूराः शतशोऽथ सहस्रशः ५ तेषां तस्य च तद्युद्धमभवल्लोमहर्षणं। त्रैलोक्य
विजये यादृग्दैत्यानां सह वज्रिणा ६ तमविध्यंस्त्रिभिर्बाणैर्दन्दशूकैरिवाहिभिः। उग्रायुधस्ततस्तस्य शिरः कायादपाहरत ७ तेऽर्जु
नं सर्वतः क्रुद्धा नानाशस्त्रैरवीवृषन्। मरुद्भिः प्रेरिता मेघा हिमवंतमिवोष्णगे ८ अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विषतां सर्वतोऽर्जुनः। सम्य
गस्तैः शरैः सर्वान्सहितानहनद्बहून् ९ छिन्नत्रिवेणुसंघातान्हताश्वपार्ष्णिसारथीन्। विस्रस्तहस्ततूणीरान्विचक्ररथकेत
नान् १० संछिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्व्यनुकर्षयुगान्रथान्। विध्वस्तसर्वसंनाहान्बाणैश्चक्रेऽर्जुनस्तदा ११ ते रथास्तत्र विध्वस्ताः
परार्ध्या भांत्यनेकशः। धनिनामिव वेश्मानि हतान्यग्न्यनिलांबुभिः १२ द्विपाः संभिन्नमर्माणो वज्राशनिसमैः शरैः। पेतुर्गिर्यग्र
वेश्मानि वज्रपाताग्निभिर्यथा १३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

शेष इति विग्रहः ८ अस्तैः क्षिप्तैः ९ १० अनुकर्षः रथाधस्थकाष्ठं ११ १२ १३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

८१

एम०
३४

निर्जिह्वांत्राः निर्गताः जिह्वाः अंत्राणि येषां ते १४ १५ १६ १८ २० २४

सारोहास्तुरगाः पेतुर्वीहवोऽर्ज्जुनताडिताः निर्जिह्वांत्राः क्षितौ क्षीणा रुधिरार्द्राः सुदुर्दृशः १४ नराश्वनागा नागाणैः संस्यूताः सव्यसा
चिना वध्रमुख्यसखलुः पेतुर्न्नैदुर्मन्लुष्यमारिष १५ अनेकेऽश्वशिलाधौतैर्वज्राशनिविषोपमैः शरैर्निजघ्निवान्पार्थो महेंद्र इव दानवा
न १६ महार्हवर्माभरणा नानारूपांवरायुधाः सरथाः सध्वजा वीरा हताः पार्थेन शेरते १७ विजिताः पुण्यकर्माणो विशिष्टाभिजनश्रुताः
गताः शरीरैर्वसुधामूर्जितैः कर्मभिर्दिवं १८ अथार्ज्जुनं रथवरं त्वदीयाः समभिद्रुवन् नानाजनपदाध्यक्षाः सगणाजातमन्यवः १९
उह्यमाना रथाश्वैः पत्तयश्च जिघांसवः सममभ्यधावन्नस्यंतो विविधं क्षिप्रमायुधं २० तदायुधमहावर्षं युक्तं योधमहांबुदैः व्यधमन्नि
शितैर्वाणैः क्षिप्रमर्ज्जुनबाणानः २१ साश्वपत्तिद्विपरथं महाशस्त्रौघसंप्लवं सहसा संतितीर्षंतं पार्थशस्त्रास्त्रसेतुना २२ अथात्र
वीद्वासुदेवः पार्थं किं क्रीडसेऽनघ संशप्तकान्प्रमथ्यैतांस्ततः कर्णवधे त्वर २३ तथेत्युक्त्वार्ज्जुनः क्षिप्रं शिष्टान्संशप्तकांस्तदा आ
क्षिप्य शस्त्रेणावल्गाहैत्यानिंद्र इवावधीत् २४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

कृ०
३५

३५ कलापानुअलंकारान् ३० आकीर्णान्सर्वतोविक्रमान ३१ ३२ ३३ ३४

आदधन्न्मं दधन्नेष्टनहष्टः कैश्चिद्गोर्जुनः विमुंचन्वाशराञ्शीघ्रं दृश्यतेन्वहितैरपि २५ आश्चर्यमिति गोविंदः समन्मनत भारतं हंसांशुगौ राज्ञ्यसेनां हंसाः सरइवाविशन् २६ ततः संग्रामभूमिं च वर्त्तमाने जनक्षये अवेक्षमाणो गोविंदः सव्यसाचिनमब्रवीत् २७ एषपार्थमहारौद्रोवर्त्ततेभरतक्षयः पृथिव्यांपार्थिवानांवै दुर्योधनकृतेमहान् २८ पश्यभारतचापानिरुक्मपृष्ठानिधन्विनां सुवर्णविकृतान्प्राशानशक्तीः कनकभूषितां महतांचापविद्धानि कलापानिषुधीस्तथा २९ जातरूपमयैः पुंखैः शरांश्चनतपर्वणः तैलधौतांश्च

२८ नाराचांविमुक्तानिवपन्नगान् ३० आकीर्णांस्तोमरांश्चापि विचित्रान्हेमभूषितान् वर्माणि चापविद्धानि रुक्मपृष्ठानि मारत ३१ सुवर्णविकृतान्प्रासान्शक्तीः कनकभूषिताः जांबूनदमयैः पट्टैर्बद्धाश्चविपुलागदाः ३२ जातरूपमयीश्चर्ष्टीः पट्टिशान्हेमभूषितान् दंडैः कनकचित्रैश्चविप्रविद्धान्परश्वधान् ३३ परिघान्भिंडिपालांश्च भुशुंडीः कणपानपि अपकुंतांश्चपतितान्मुसलानिगुरूणि च ३४ नानाविधानिशस्त्राणि प्रगृह्यजयगृद्धिनः जीवंतइवदृश्यंते गतसत्त्वास्तरस्विनः ३५ ॥ ॥ ॥ छ

न २

एम०
३५

वाजीनांशरीरैति संवंधः देष्यमार्ष ३६ ३७ ३८ ४० ४४ ४५

गदाविमथितैर्गात्रैर्मुसलैर्भिन्नमस्तकान् गजवाजिरथैः क्षुण्णान्पश्ययोधान्सहस्रशः ३६ मनुष्यगजवाजीनांशरशक्त्यृष्टितोम
रैः निस्त्रिंशैः पट्टिशैः प्राशैर्नखरैर्लगुडैरपि ३७ शरीरैर्बहुधाछिन्नैः शोणितौघपरिप्लुतैः गतासुभिरमित्रघ्नसंवृतारणभूमयः ३८
बाहुभिश्चंदनादिग्धैः सांगदैः शुभभूषणैः सतलत्रैः सकेयूरैर्भातिभारतमेदिनी ३९ सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्चविप्रविद्धैरलंकृतैः ह
स्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरुरुभिश्चतरस्विनां ४० बद्धचूडामणिवरैः शिरोभिश्चसकुंडलैः रथांश्चबहुधाभग्नान्हेमकिंकिणिनः शुभान्
४१ अश्वांश्चबहुधापश्यशोणितेनपरिप्लुतान् अनुकर्षानुपासंगान्पताकाविविधाध्वजान् ४२ योधानांचमहाशंखान्पांडुरांश्च
प्रकीर्णकान् निरस्तजिह्वान्मातंगान्शयानान्पर्वतोपमान् ४३ वैजयंतीर्विचित्राश्चहतांश्चगजयोधिनः वारणानांपरिस्तोमा
न्सयुक्तानेककंबलान् ४४ विपाटितविचि श्चरूपचि त्राः कुथास्तथा भिन्नाश्चबहुधाघंटाः पतद्भिश्चूर्णितागजैः ४५
वैडूर्यमणिदंडांश्चपतितांश्चांकुशान्भुवि अश्वानांचयुगापीडान्रत्नचित्रानुरश्छदान् ४६ ॥ ॥ ॥ ॥

क० ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५९ एकोनविंशः॥ ॥

२६

विद्धाः साश्विनाश्चैषु स्वर्णविकृताः कुथाः विचित्रान्मणिचित्रांश्च जातरूपपरिष्कृतान् ४७ अश्वानारोपितांस्तोमानंकवान्पतितान्भु
वि चैवमर्णान्नरेंद्राणांविचित्राः कांचनस्रजः ४८ छत्राणिचापविद्धानिचामरव्यजनानिच चंद्रनक्षत्रभासैश्च वदनैश्चारुकुंडलैः ४९
क्लृप्तश्मश्रुभिराकीर्णां पूर्णचंद्रनिभैर्महीं कुमुदोत्पलपद्मानां खंडैः फुल्लैर्यथासरः ५० तथामहीहतानांवक्त्रैः कुमुदोत्पलसंनिभैः तारा
गणैर्विचित्रस्य निर्मलेंदुद्युतित्विषः ५१ पश्येमांनभसस्तुल्यांशरन्नक्षत्रमालिनीं एतत्तवैवानुरूपंकर्मार्जुनमहाहवे ५२ दिविवादेव
राजस्यत्वयायत्कृतमाहवे एवंतांदर्शयन्कृष्णोयुद्धभूमिंकिरीटिने ५३ गच्छन्नेवाशृणोच्छब्दंदुर्योधनबलेमहत् शंखदुंदुभिनिर्घो
षंभेरीपणवनिस्वनं ५४ रथाश्वगजनादांश्च शस्त्रशब्दांश्चदारुणान् प्रविश्यतद्बलंकृष्णस्तुरगैर्वातवेगितैः ५५ पांडवाभ्यर्दितंसैन्यं
त्वदीयंवीक्ष्यविस्मितः सहिनानाविधैर्बाणैरिषुप्रवरोयुधि ५६ न्यहनद्द्विषतांपूगान्गतासूनंतकोयथा गजवाजिमनुष्याणां
शरीराणिशितैः शरैः ५७ जित्वाप्रहरतांश्रेष्ठोविदेहासूनपातयत् शत्रुप्रवीरैरस्त्राणिनानाशस्त्राणिसायकैः ५८ छित्वातानव
धीच्छूरःपार्थः शक्रस्वासुरान् ५९ इतिश्रीकर्णपर्वणि॥ ॥ ॥ ॥

राम०

२६

प्रोक्तः २ ४ ५ पराभृतः प्रकोपितः ९ सःपांड्यवः असृनकरोद्धितिहयोः संबंधः १० ११

धृतराष्ट्रउवाच प्रोक्तास्त्वयापूर्वमेवप्रवीरोलोकविश्रुतः नत्वस्यकर्मसंग्रामेत्वयासंजयकीर्तितं १ तस्यविस्तरशोब्रूहिप्रवीरस्याव
क्रिकमं शिक्षांप्रभावंवीर्यंप्रमाणंदर्पमेवच २ संजयउवाच भीष्मद्रोणकृपद्रौणिकर्णार्जुनजनार्दनान समासविधान्यनुशि
क्षान्यात्मन्यसेस्थान ३ योत्याक्षिपतिवीर्येणसर्वेनितान्महारथान नमेनेचात्मनातुल्यंकंचिदेवजनेश्वर ४ तुल्यतांद्रोणभीष्मा
भ्यामात्मनोयोनमृष्यति वासुदेवार्जुनाभ्यांचन्यूनतांनेच्छतात्मनि ५ सपांड्योनृपतिश्रेष्ठः सर्वशास्त्रभृतांवरः कर्णस्यानीकमहन
सराभृतउवांतकः ६ तदुदीर्णरथाश्वंप्रपत्तिप्रवरसंकुलं कुलालचक्रवद्भ्रांतंपांड्येनाभ्याहतंबलात ७ व्यश्वसूतध्वजरथान्वि
प्रविद्धायुधद्विपान सम्यगस्तैः शरैःपांड्योवायुर्मेघानिवाक्षिपत ८ द्विरदान्हिरदारोहान्विपताकायुधध्वजान सपादरक्षानहृ
नद्धत्तेनगांडीनिवाद्रिहा ९ सशक्तिप्रासतूणीरानश्वारोहान्हयानपि पुलिंदखसबाल्हीकनिषादांध्रककुंतलान १० दक्षिणां
स्त्रांश्चभोजांश्चशूरान्संग्रामकर्कशान विशस्त्रकवचान्बाणैःकृत्वाचैवाकरोद्व्यसून ११ ॥ ॥ ॥

क० ३१

१४ मुष्टिश्लिष्टायतत्सं मुष्टिदेशेश्लिष्टवच्चायतावत्याय स्ततथा एतस्मिंनेवह्रणोयद्धनुर्मंडलाकारंविपिराकांचदृश्यतइतिभावः १५ वर्षतःमतमन्नः १६ प्र थमेसेप्रमथ्नाति १७

प्रा

वत्सरंगवलंवारौनिर्घिंतंपा माहवे हस्त्याड्रोणिरसम्भ्रांतमसंभ्रांतस्ततोभ्यपात् १२ आभाष्यचैनंमधुरमभिनस्तमभीतवत् प्राह
प्रहरतांश्रेष्ठः स्मितपूर्वंसमाह्वयत् १३ राजन्कमलपत्राक्ष विशिष्टाभिजनश्रुत वज्रसंहननप्रख्यशरवानवलपौरुष १४ मुष्टिश्लि
ष्टायतत्संचव्यायताभ्यांमहद्धनुः दोर्भ्यांविस्फारयन्भासिमहाजलदवद्दृशं १५ शरवर्षैर्महावेगैरमित्रानभिवर्षतः मरस्पन्नात्
पश्यामिप्रतिवीरंत्वाहवे १६ रथाद्विरस्यपत्यश्वानेकः प्रमथसेवहून् मृगसंघानिवाराणेपविभीर्मभिवलोहरिः १७ महतारथघो
षेणाद्विंवंभूमिंचनादयन् वर्षतिव्रमहामेघोभासित्ह्लादीवपार्थिव १८ संस्पृशानःशरांस्तीक्ष्णांस्तूणादाशीविषोपमान्वैके
नपुष्यस्त्वमेवकेगांधकोयथा १९ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वाप्रहरेतिचताडितः कर्णिनाद्रोणतनयंविव्याधमलयध्वजः २० मर्म
भेदिभिरत्युग्रैर्वाणैरग्निशिखोपमैः स्मयन्नभ्यहनद्रोणिःपांड्यमाचार्यसत्तमः २१ ॥ २१ ॥ २१

स

मरुसहा आतिहस्ताधाम्महाझद्रीगजेन १९ ताडितोद्रौणिना मलय वत्कृत्रिमोध्वजोयस मलयध्वजइतिपबीरस्यैवनामांतरंवा २० ॥ ॥ ॥

त्वमेव २

एम० ३२

मा २

गत्यादशम्या उन्मुखमभिमुखीतिपदं मंदागोमूत्रिकाध्रुवा स्खलितायमकाक्रांताक्रुष्टेतिषुगतीर्विदुः शिरोहृदयपार्श्वदेशस्पर्शास्त्विमाः मंदाईषन्नवक्र गोमूत्रिकाकवचेनिकृता
नीसव्यापसव्यगामिनी ध्रुवानियमेनलक्ष्यभेदिनी स्खलितालक्ष्यच्युता यमकाक्रांतलक्ष्यंभित्वाभित्वासकृन्निर्गता क्रुष्टालक्ष्यैकदेशस्पर्शाद्देहेष्विति नवगतयः इषमीगतिकृशिर

ततोपरान्सतीक्ष्णाग्रान्नाराचान्मर्मभेदिनः गत्यादशम्यासंयुक्तानगस्त्यामाप्यवासृजत् २२ तानशरानच्छिनत्सांग्योनव भि
र्निशितैः शरैः चतुर्भिरदयश्वाश्वानाश्रुतेभ्यसवोभवत् २३ अथद्रोणास्ततस्तेषुहस्तौछित्वा निशितैः शरैः धनुर्ज्यांविततांपा
र्श्वच्छेदादितस्तेजसः २४ दिव्यंधनुरथाधिज्यंकृत्वाद्रौणिरमित्रहा षेडश्वाश्वरथेयुक्तान्तैरस्मान्हयोत्तमान् २५ ततःशरस
हस्राणिप्रेषयामासवैद्विजः इषुसंबाधमाकाशमकारोद्दिशएवच २६ ततस्तानस्यतः सर्वान्द्रौणेर्वीरान्महात्मनः ज्ञात्वा
नोप्यकृपासांग्योशाक्षयत्सुरथर्षभः २७ प्रमुक्तोस्त्रान्यपत्रेनच्छित्वाद्रौणिरिष्टनरिः चकारद्रौणिनस्स प्राणहन्निशितैःश
रैः २८ अथारत्नीधवंहस्तामंडलीकृतकार्मुकः प्रासद्रोणाग्रतोवाणान्हर्षिप्रूषानुजोयथा २९

द्र १

साहस्रहस्तान्तिनीत्यनिकुष्टानाम तयागत्याष्टक्रिसानपिशराननसंख्याकान्नवभिःशरैः अच्छिनदितिसंबंधः २८ पूषानुजःपर्जन्यः पूषात्मजइतिपाठेपिएवार्थः कर्णः सूर्यभव
त्वदर्शनात् २९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

क०

अष्टवृषभवाह्यानि अष्टौ शकटानि पदातयस्त्तमां तुरुद्रः वहंजितत्तवे अड्क्तोष्टमभागेनयामार्थेनक्षीणामितप्रर्थीः ३० ३९ हतेद्वोपः कश्चिन तेपांद्रे ४ ॥ ॥ ॥ ॥

४२

अष्टावष्टगवान्मूढः शकटानि पदातयः अङ्कस्तदष्टभागेन द्रोणिर्गिरिश्चक्रेपमारिष ३० तमंतकमिव क्रुद्धमंतकस्यांतकोपमं येपेदहशिरा
च विसंज्ञाः प्रापशो भवन् ३१ पर्जन्य इव घर्मांते हष्मासा द्विद्रुमां महीं आचार्यपुत्रस्तां सेनां बाणवृष्ट्याभ्यवीवृषत् ३२ द्रोणिपर्जन्यमुक्तां
तां बाणवृष्टिं सुदुःसहां वायव्यास्त्रेणासंक्षिप्रमुदापांड्यानिलोनुदत ३३ तस्य नानदतः केतुं चंदनागुरुरूषितं मलयप्रतिमं द्रोणि
छित्वांश्वांश्चतुरोहनत ३४ सूतं नेकेषुणा हत्वा महाजलदनिस्वनं धनुश्छित्वार्द्धचंद्रेणातिलशो व्यधमद्ध्वजं ३५ अथैरस्त्रा
णिसंवार्य छित्वा सर्वायुधानि च प्रासमप्यहिनं द्रोणिर्नेजवानरोषया ३६ एतस्मिन्नंतरे कर्णो गजानीकमुपाद्रवत् द्रावयामा
ससततदापांरवानां महद्बलं ३७ विरथान्नरथिन श्चक्रे गजानश्वांश्चभारत गजान्बहुभिर्बाणैश्छिन्नैः संनतपर्वभिः ३८ अथद्रोणि
र्महेष्वासः पांड्यं शत्रुनिबर्हणं विरथं रथिनां श्रेष्ठं नाहनद्युद्धकांक्षया ३९ हते स्वरोटं जिवरः सुकल्पितस्तराभिसृष्टः प्रतिशरु
गोवली तमाड्डवद्द्रोणिशराहतस्त्वरञ्जवेन कृत्वा प्रतिहस्तिगर्जितं ४० ॥ ॥ ॥ ॥

द्रो०

मलयध्वजः पांड्यस्तंयदृष्ट्वागतंवारणंसमम्पतिष्ठत ४१ बलेनस्वस्वसर्गेयउत्तमोयत्नलेनमन्युनाचैवैः परिपीडयनस्त्वंकुशेनकोपपनस्त्वद्विपतिमिलयतसेश्वरः पांड्यः ४

तेवारणंवारणायुद्धकोविदोद्वियोत्तमंपर्वतसानुसंनिभं समम्पतिष्ठन्मलयध्वजस्त्वामथाद्रिशृंगंहरिरुन्नतंस्तथा ४१ सतोमरंभास्क
ररश्मिवर्चसंबलात्स्वसर्गोत्तमयत्नमन्युभिः ससर्जशीघ्रंपरिपीडयन्गजंगुरोः स्तनापाद्रियतीश्वरोनदन ४२ मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकै
सं३२ र्हतंचांशुकमाल्यमौक्तिकैः हतोहतोसीत्यसकृत्मुदान्वितन्नाराहतद्रौणिवरांगभूषणं ४३ तदर्कचंद्रग्रहपावकत्विषंभृशातिपाता
त्पतितंविचूर्णितं महेंद्रवज्राभिहतंमहास्वनंयथाद्रिशृंगंधरणीतलेतथा ४४ ततःप्रजज्वालपरेणमन्युनापदाहतोनागपतिर्यथात
था समारुहेचांतकदंडसंनिभानिषूनमित्रान्तिकरांस्त्वतदेश ४५ द्विपस्यपादाग्रकरान्सपंचभिर्नृपस्यबाहूचशिरश्चषड्भिः जघा
नषड्भिः षडनुत्तमत्विषः सपांड्यराजानुचरानमहारथान ४६ सदीर्घवृत्तौवरचंदनोक्षितौसुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषणौ भुजौ
धरायांपतितौनृपस्यतौविचेष्टतस्ताक्ष्यहतेवोरगौ ४७ शिरश्चतत्पूर्णशशिप्रभाननंसरोषताम्रायतनेत्रमुन्नसं क्षितावपि
भ्राजतितत्सकुंडलंविशाखयोर्मध्यगतः शशीयथा ४८ सतंद्विपः पंचभिरुत्तमेषुभिः कृतः षडंशश्चतुरोनृपंत्रिभिः कृत्वादशां
शः कुशलेनपुष्पतायथाहविस्तद्दशदैवतंयथा ४९ ॥ ॥ ॥ ॥

द्रौणेः वरांगभूषणं किरीटं तोमरेण परपराहतं तत् उपरत्समाद्द्रौणिरितिशेषः ४७ चतुरः चतुरंशः एवंसगजोदशधाभक्तोयथादशहविष्कायामिशैपिष्टपिंडोदशधाक्रियतेतथेत्यर्थः ४८

कं०
३९

पांड्योऽश्वाह्वेनपादृशः प्रदायखंरपिस्वाप्रशांतः द्रोणिवायोगितिशेषः यथाप्यधोपेतशरीररूपंहविः प्राप्यपि ८१ प्रियांज्वलनः शमशांसमाप्तविद्यंसम्यगाप्तविद्यं समाप्तकर्माणांक्षतहृत्स्वंविशः

पृ२

सपार्श्वशोराज्ञसमोजनान्वहन्प्रदायपांड्योऽश्वमनुष्यकुंजरान् स्वधामिवाप्यज्वलनः पितृत्विषस्ततः प्रशांतः सलिलप्रवाहतः ५०
समाप्तविद्यंतगुरोः सुतंनृपः समाप्तकर्माणमुपेत्यतेस्वतः सुहृद्वृतोत्यर्थमपत्रपन्मुदा बलौविष्णुमिवामरेश्वरः ५१ इतिकार्ण
पर्वणिकर्णवधः धृतराष्ट्रउवाच पांड्येहतेकिमकरोदर्जुनोयुधिसंजय एकवीरेणकर्णेनद्राविते षुपरेषुच १ समाप्तविद्योबल
वान्युक्तोवीरः सपांडवः सर्वभूतेष्वनुज्ञातःशंकरेणमहात्मना २ तस्मान्महद्भयंतीव्रममित्रघ्नाद्धनंजयात् सयत्तत्राकरोत्पार्थस्तन्म
माचक्ष्वसंजय ३ संजयउवाच हतेपांड्येऽर्जुनेक्षिप्रमुत्वरन्नाहवचोहितं पश्यामिनाहंराजानमपयातांश्चपांडवान् ४ निवृत्तेश्चपुनः
पार्थैर्भग्नंशत्रुबलंमहत् अश्वत्थाम्नश्चसंकल्पाद्धताःकर्णेनसृंजयाः ५ तथाश्वरथनागानांकृतंचकदनंमहत् सर्वमाख्यातवान्वी
रोवासुदेवःकिरीटिने ६ एतच्छ्रुत्वाचदृष्ट्वाचभ्रातुर्घोरंमहद्भयं वाहयाश्वान्हृषीकेशक्षिप्रमित्याहपांडवः ७ ततः प्रायाद्धृषीके
शोरथेनाप्रतियोधिना दारुणश्चपुनस्तत्रप्रादुरासीत्समागमः ८ ततः पुनः समाजग्मुरभीताः कुरुपांडवाः भीमसेनमुखाःपा
र्थाःसूतपुत्रमुखावयं ९ ततः प्रववृतेभूयः संग्रामोराजसत्तमकर्णस्यपांडवानांचयमराष्ट्रविवर्धनः १० ॥ ॥

पांड्ये २ अनुज्ञातः त्वंअजय्योभविष्यसीत्यनुगृहीतः राजानंयुधिष्ठिरं ४ भ्रातःयुधिष्ठिरस्य ८ १० १० ॥ ॥

११ घोरं स्वर्गं वियदन्तरिक्षं १९ अङ्गैर्जलपक्षिभिः सारसादिभिः आर्काणि २० अवस्कन्ध नियमस्त उन्मथ्य मार्गादन्यत्र हरेद्रसमर्थः २१ अमुमयने : प्राणा उन्मथ्य धन्वेभिस्तैः मो

षत्र्संविवाणान्मीघानसिपट्टिशतोमरान मुसलानि भुशुण्डीश्च तशक्त्यृष्टिपरश्वधान ११ गदाः प्रासान शितान्कुन्तान्भिंडिपालान्महा
कुशान प्रगृह्य क्षिप्रमापेतुः परस्परजिघांसया १२ बाणान्यानलशब्देन घोरं दिशः प्रदिशो विपत पृथिवी नेमिघोषेण नादयन्तोभ्ययुः पराने
३ तेनशब्देनमहतामत्तश्चाश्वाश्चकुराहवे वीराणां वीरैर्महाघोरं कलहां तितिरीर्षवः २४ ज्यानलत्रधनुः शब्दैः कुञ्जराणां च बृंहितैः पादाता
नां च पततां नृणां नादो महानभूत २५ तालशब्दांश्च विविधान्शूराणां चाभिगर्जतां श्रुत्वा तत्र भशं लेसुः येन मन्त्रुस्सैनिकाः २६
तेषां निनर्दतां चैव शस्त्रवर्षं च मुञ्चतां बहूना धीरधीरवीराः प्रममाथेषुभिः परान २७ पंच पांचालवीराणां रथान्दश च पंच च साश्व
सूतध्वजान्कर्णः शरैर्निन्ये यमक्षयं २८ योधमुख्या महावीर्याः पाण्डूनां कर्णमाहवे शीघ्रास्त्रा दिवमावृत्य परिवव्रुः समन्ततः १९ त
तः कर्णो हि षद्भिस्तेनाशरवर्षैर्विलोडयन विजगाहेऽङ्गनाकीर्णां पद्मिनीमिव दृप्यपः २० द्विषन्मध्यमवस्कन्द्य राधेयो धनुरुत्तमं विधुन्वा
नः शितैर्बाणैः शिरांस्युन्मथ्य पातयत २१ चर्म वर्माणि संछिन्नान्यपतन्भुवि देहिनां विषह्य नोऽस्य संस्पर्शं द्वितीयस्य पतत्रिणः २२ चर्म
देहासु मथ्नैर्दद नुषः प्रयुतैः शरैः मौर्व्यां तलत्रैर्न्यहनत्कशया वाजिनो यथा २३

योमो वर्च्युतैः बाणैः तलत्रेषु ज्याघातवारणार्थमङ्गुलेषु धृतम

न तयथा नेशीसंधातेन शत्रुवर्गं निवतथा चकारेत्यर्थः २३

व्यायच्छमानेषु यतमानेषु २८ विमस्तिष्केक्षणायुधाः मस्तिष्कशिरोभागस्थमांसपिंडः ३० परश्वधैः ततक्षुः पट्टिशैरसिभिश्च चिच्छिदुः शक्तिभिर्विभिदुः दिपालैश्चिक्षिपुः नखरैः सं

पांडुसृंजयपांचालान्शरगोचरमागतान् ममर्द तरसा कर्णः सिंहो मृगगणानिव २४ ततः पांचालराजश्च द्रौपदेयाश्च मारिष यमौ च युयुधानश्च सहिताः कर्णमभ्ययुः २५ तेषु व्यायच्छमानेषु कुरुपांचालपांडुषु प्रियानसून्रणे त्यक्त्वा योधा जग्मुः परस्परं २६ सुसंनद्धाः कवचिनः सशिरस्त्राणभूषणाः गदाभिर्मुशलैश्चान्ये परिघैश्च महाबलाः २७ समभ्यधावंत भृशं कालदंडैरिवोद्यतैः नर्दंतश्चाह्वयंतश्च प्रवल्गंतश्च मारिष २८ ततो निर्जघ्नुरन्योन्यं पेतुश्चान्योन्यताडिताः वमंतो रुधिरं गात्रैर्विमस्तिष्केक्षणायुधाः २९ दंतपूर्णैः सरुधिरैर्वक्त्रैर्दाडिमसंनिभैः जीवंत इव चाप्येके तस्थुः शस्त्रोपबृंहिताः ३० परस्परं चाप्यपरे पट्टिशैरसिभिस्तथा शक्तिभिर्भिंडिपालैश्च नखरप्रासतोमरैः ३१ ततक्षुश्चिच्छिदुश्चान्ये बिभिदुश्चिक्षिपुस्तथा संचकर्तुश्च जघ्नुश्च क्रुद्धा रणमहार्णवे ३२ पेतुरन्योन्यनिहता व्यसवो रुधिरोक्षिताः क्षरंतः स्वरसं रक्तं प्रकृत्ताश्चंदना इव ३३ रथै रथा विनिहता हस्तिभिश्चापि हस्तिनः नरैर्नरा हताः पेतुरश्वाश्चाश्वैः सहस्रशः ३४ ध्वजाः शिरांसि छत्राणि द्विपहस्ता नृणां भुजाः क्षुरैर्भल्लार्धचंद्रैश्च छिन्नाः पेतुर्महीतले ३५ नरांश्च नागांश्च रथान्हयान्ममृदुराहवे अश्वारोहैर्हताः शूराश्छिन्नहस्ताश्च दंतिनः ३६ ॥ ॥ ॥

चकर्तुः प्रासतोमरैर्जघ्नुः ३१ स्रुतासं स्त्रार्धचक्रताश्छिन्नाः चंदनाः रक्तचंदनाः ३२ ३६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

२७ समाप्लुत्य संमुखमुत्प्लुत्य ३८ पद्मानीव वदनानि स्रज इव गात्राणि ३९ समुन्नानि क्षारक्लिन्नानि मलिनानि एकविंशः हस्तिभिः ४० पार्ष्णिः पादस्य पश्चाद्भागः अंगुष्ठः

सपताकाध्वजाः पेतुर्विशीर्णा इव पर्वताः पत्तिभिश्च समाप्लुत्य द्विरदाः स्यंदनास्तथा ३७ हताश्च हन्यमानाश्च पतिताश्चैव सर्वशः अश्वारोहाः समासाद्य त्वरिताः पत्तिभिर्हताः ३८ सादिभिः पत्तिसंघाश्च निहता युधि शेरते मृदितानीव पद्मानि प्रम्लाना इव च स्रजः ३९ हतानां वदनान्यासन् गात्राणि च महाहवे रूपाण्यत्यर्थकान्तानि द्विरदाश्वनराणां नृप ४० समुन्नानीव वस्त्राणि प्राययुर्दुर्दर्शतां परं ४१ इति कर्णपर्वणि संजय उवाच हस्तिभिस्तु महामात्रास्तव पुत्रेण चोदिताः धृष्टद्युम्नं जिघांसंतः क्रुद्धाः पार्षतमभ्ययुः १ प्राच्याश्च दाक्षिणात्याश्च प्रवरा गजयोधिनः अंगा वंगाश्च पुंड्राश्च मागधास्ताम्रलिप्तकाः २ मेकलाः कोशला मद्रा दशार्णा निषधास्तथा गजयुद्धेषु कुशलाः कलिंगैः सह भारत ३ शरतोमरनाराचैर्वृष्टिमंत इवांबुदाः सिषिचुस्ते ततः सर्वे पांचालबलमाहवे ४ तान्संमिमर्दिषुर्नागान्पार्ष्ण्यंगुष्ठांकुशैर्भृशं चोदितान्पार्षतो बाणैर्नाराचैरभ्यवीवृषत ५ एकैकं दशभिः षड्भिरष्टाभिरपि भारत द्विरदानभिविव्याध क्षिप्तैर्गिरिनिभान्शरैः ६ प्रच्छाद्यमानं द्विरदैर्मेघैरिव दिवाकरं पर्ययुः पांडुपांचाला नदंतो निशितायुधाः ७ तान्नागानभिवर्षंतो ज्यातंत्रीतलनादितैः नकुलः सहदेवश्च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ८

ः प्रसिद्धः अंकुशः प्रतोदः पार्ष्ण्यंकुशः अंगुष्ठांकुशश्चेति द्विधा केवलांकुशश्चेति ६ प्रच्छाद्यमानं धृष्टद्युम्नं ७ ८ ॥ ॥

९ आवर्जितः प्रहा वचनेनाहितः कायोपेयनमस्य १३ १४ १५ १६ २० २० ॥ ॥

सात्यकिश्च शिखंडी च चेकितानश्च वीर्यवान् समंतात्तिषुवर्षैर्मेघाज्जीमूतैरिवाचलान् ९ ते म्लेच्छैः प्रेषितान्नागान्नरानश्वान्रथा
नपि हस्तैराक्षिप्य ममृदुः पद्भिश्चाप्यतिमन्यवः १० विभिदुश्च विषाणाग्रैः समाक्षिप्य च चिक्षिपुः विषाणालग्नाश्चाप्यन्ये परिपेतुर्वि
भीषणाः ११ प्रमुखे वर्तमानं तं द्विपमंगस्य सात्यकिः नाराचेनोग्रवेगेन भित्वा मर्माण्यपातयत् तस्यावर्जित कायस्य द्विरदादुत्पतिष्यतः
नाराचेनाहनद्वक्षः सात्यकिः सोपतद्भुवि १३ पौंड्रस्यापततो नागं चलंतमिव पर्वतं सहदेवः प्रयत्नात्तैर्नाराचैरहनत्त्रिभिः १४ वि
पताकं वियंतारं विवर्मध्वजजीवितं तं हत्वा द्विरदं भूपः सहदेवोंगमभ्ययात् १५ सहदेवं तु नकुलो वारयित्वांगमार्दयत् नाराचैर्यमदं
डाभैस्त्रिभिर्नागं शतेन च १६ दिवाकरकरप्रख्यानंगः चिक्षेप तोमरान् नकुलाय शतान्यष्टौ त्रिधैकैकं तु सोच्छिनत् १७ तथार्धचंद्रे
णाशिरस्तस्य चिच्छेद पांडवः स पपात हतो म्लेच्छस्तेनैव सह दंतिना १८ अथांगपुत्रे निहते हस्तिशिक्षाविशारदे अंगाः क्रुद्धा महामात्रा ना
गैर्नकुलमभ्ययुः १९ चलत्पताकैः सुमुखैर्हेमकक्षातनुच्छदैः मिमर्दिषंतस्त्वरिताः प्रदीप्तैरिव पर्वतैः २० ॥ ॥

२१ ३० द्वाविंशः सह १ आरुधुवुः धाविनवंतः २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ स्का १

मेकलोत्कलकालिंगानिषधास्ताम्रलिप्तकाः शरतोमरवर्षाणि विमुंचंतो जिघांसवः २१ तै[illegible]घमानं नकुलं दिवाकरमिवांबुदैः परिप्रेतः
सर्वसंरब्धाः पांडुपांचालसोमकाः ततस्ते द्रव्यबुधुदं रथिनां हस्तिभिः सह सृजंतां शरवर्षाणि तोमरांश्च सहस्रशः २३ नागानां प्रास्फुरत्कुं
भान्मर्माणि विविधानि च दंताश्चैवाति विद्धानां नाराचैर्भूषणानि च २४ तेषामष्टौ महानागांश्चतुःषष्ट्या सतेजनैः सहदेवो जघानाशु ते प
तन्सहसादिभिः २५ अंजोगतिभिरायम्य प्रयत्नाद्धनुरुत्तमं नाराचैरहनन्नागान्नकुलः कुलनंदनः २६ ततः पांचालशैनेयौ द्रोपदेयाः
प्रभद्रकाः शिखंडी च महानागान्सिषिचुः शरवृष्टिभिः २७ ते पांडुयोधांबुधरैः शत्रुद्विरदपर्वताः वाणवर्षैर्हताः पेतुर्वज्रवर्षैरिवाचलाः
२८ एवं हत्वा तव गजांस्ते पांडुरथकुंजराः द्रुतां सेनामवैक्षं[illegible]त भिन्नकूलामिवापगां २९ तां ते सेनां समालोक्य पांडुपुत्रस्य सैनिकाः
विक्षोभयित्वा च पुनः कर्णसमभिद्रुद्रुवुः ३० इति कर्णपर्वणि संजय उवाच सहदेवं तथा क्रुद्धं दहंतं तव वाहिनीं दुःशासनो मह
राजभ्राता भ्रातरमभ्ययात् १ तौ समेतौ महायुद्धे दृष्ट्वा तत्र महारथाः सिंहनादरवांश्चक्रुर्वासांस्यादुधुवुश्च ह २ ततो भारत [illegible]क्रुद्धेन
तव पुत्रेण धन्विना पांडुपुत्रस्त्रिभिर्वाणैर्वक्षस्यभिहतो बली ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सहदेवस्ततोराजन्नाराचेनतवात्मजं विध्वाविव्याधसप्तत्यासारथिंचत्रिभिः शरैः ४ दुःशासनस्ततश्चापंछित्वाराजन्महाहवे सहदेवंत्रिस
प्तत्यावाह्वोरुरसिचार्पयत ५ सहदेवस्तुसंक्रुद्धः खङ्गंगृह्यमहाहवे आविध्यप्रासृजत्तूर्णंतवपुत्ररथंप्रति ६ समार्गणगुणंचापंछि
त्वातस्यमहानसिः निपपाततातोभूमौच्युतः सर्पइवांबरात ७ अथान्यद्धनुरादायसहदेवःप्रतापवान दुःशासनायचिक्षेपवाणमंत
करंततः ८ तमापतंतंविशिखंयमदंडोपमत्विषं खङ्गेनशितधारेणद्विधाचिच्छेदकौरवः ९ ततस्तंनिशितंखङ्गमाविध्ययुधिसत्वरः ध
नुश्चान्यत्समादायशरंजग्राहवीर्यवान १० तमापतंतंसहसानिस्त्रिंशंनिशितैः शरैः पातयामाससमरेसहदेवोहसंनिव ११ ततोवाणांश्च
तुःषष्टिंतवपुत्रोमहारणे सहदेवरथंतूर्णंप्रेषयामासभारत १२ तांश्छरान्समरेराजन्वेगेनापततोवहून एकैकंपंचभिर्वाणैः सहदेवोन्य
कृंतत १३ संनिवार्यमहावाणांस्तवपुत्रेणप्रेषितान अथास्मैसवहून्वाणान्प्रेषयामाससंयुगे १४ तान्वाणांस्तवपुत्रोपिछित्वैकैकंत्रि
भिः शरैः ननादसुमहानादंदारयाणोवसुंधरां १५ ततोदुःशासनोराजन्विध्वापांडुसुतंरणे सारथिंनवभिर्वाणैर्माद्रेयस्यसमार्पयत १६

२० पीपीलिकपुटंपिपीलिकावामयत्तलं २२ त्रयोविंशः नकुलं ▮रमसंरणोन्मुकं १ २ ६ ७

ततः क्रुद्धोमहाराजसहदेवःप्रतापवान समाधत्तशरंघोरंमृत्युकालांतकोपमं १७ विकृष्यवलवच्चापंतवपुत्रायसोसृजत सतंनिर्भि
द्यवेगेनभित्वाचकवचंमहत् १८ प्राविशद्धरणींराजन्वल्मीकमिवपन्नगः ततः ससुमुहेराजंस्तवपुत्रोमहारथः १९ मूढंचैनंसमालो
क्यसारथिस्त्वरितोरथं अपोवाहभृशंत्रस्तोवध्यमानः शितैःशरैः २० पराजित्यरणेतंतुकौरवंपांडुनंदनः दुर्योधनवलंहृष्टाप्रममा
थततस्ततः २१ पिपिलिकपुटंराजन्यथामृद्गन्नरोरुषा तथासाकौरवीसेनामर्दितातेनभारत २२ इतिश्रीकर्णपर्वणि संजयउवा
च नकुलंरभसंयुद्धेद्रावयंतंवरूथिनीं कर्णोवैकर्तनोराजन्वारयामासवैरुषा १ नकुलस्तुततः कर्णंप्रहसन्निदमब्रवीत चि
रस्यवत हृष्टोहंदैवतैः सौम्यचक्षुषा २ पश्यमांत्वंरणोपायवक्षुर्विषयमागतं त्वंहिमूलमनर्थानांवैरस्यकलहस्यच ३ त्वद्दो
षात्कुरवः क्षीणाः समासाद्यपरस्परं त्वामद्यसमरेहत्वाकृतंसोस्मिविज्वरः ४ एवमुक्तःप्रत्युवाचनकुलंसूतनंदनः सदृशंरा
जपुत्रस्यधन्विनश्चविशेषतः ५ प्रहरस्वचमेवीरपश्यामस्तवपौरुषं कर्मकृत्वारणेशूरततःक[illegible]तुमर्हसि ६ ॥ ॥ ७

क२ पि१

अनुक्त्वांसमरेतातशूरायुध्यंतिशक्तितः प्रयुध्यस्वमयाशक्त्याहनिष्येदर्पमेवते ७ इत्युक्त्वाप्राहरत्तूर्णंपांडुपुत्रायसूतजः विव्याधचैनंस
मरेत्रिसप्तत्याशिलीमुखैः ८ नकुलस्तुअतोविद्धः सूतपुत्रेणभारत अशीत्याशीविषप्रख्यैः सूतपुत्रमविध्यत ९ तस्यकर्णोधनुश्छित्वा
स्वर्णपुंखैः शिलाशितैः त्रिंशतापरमेष्वासः शरैः पांडवमर्दयत १० तेतस्यकवचंभित्वापपुः शोणितमाहवे आशीविषायथानागाभि
त्वागांसलिलंपपुः ११ अथान्यद्धनुरादायहेमपृष्ठंदुरासदं कर्णंविव्याधसप्तत्यासारथिंचत्रिभिः शरैः १२ ततःक्रुद्धोमहाराजनकुलःप
रवीरहा क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनकर्णस्यधनुरच्छिनत १३ अथैनंछिन्नधन्वानंसायकानांशतैस्त्रिभिः आजघ्नेप्रहसन्वीरः सर्वलोकम
हारथं १४ कर्णमभ्यर्दितंदृष्ट्वापांडुपुत्रेणमारिष विस्मयंपरमंजग्मुरथिनः सहदैवतैः १५ अथान्यद्धनुरादायकर्णोवैकर्तनस्तदा
नकुलंपंचभिर्बाणैर्जत्रुदेशेसमार्पयत १६ तत्रस्थैरथतैर्बाणैर्माद्रीपुत्रोव्यरोचयत स्वरश्मिभिरिवादित्योभुवनेविसृजन्प्रभां १७ न
कुलस्तुततः कर्णंविद्ध्वासप्तभिराशुगैः अथास्यधनुषः कोटिंपुनश्चिच्छेदमारिष १८ सोन्यत्कार्मुकमादायसमरेवेगवत्तरं नकुलंसर्वतोबाणैः
समंतातछादयद्दिशः १९ ॥ ॥ ॥ ॥

तु २

त १

सं१ २१

संछाद्यमानः सहसा कर्णचापच्युतैः शरैः चिछेद च शरांस्तान् शरैर्वै महारथः २० ततो बाणमयं जालं विततं व्योम्नि दृश्यते खद्योतानामिव व्रातैः
संपतद्भिर्यथा नभः २१ तैर्विमुक्तैः शरशतैश्छादितं गगनं तदा शलभानां यथा व्रातैस्तद्वदासीद्दिशांपते २२ ते शरा हेमविकृताः संपतंतो मुहुर्मुहुः
श्रेणीकृताः प्रकाशंतः क्रौंचाः श्रेणीकृता इव २३ बाणजालावृते व्योम्नि छादिते च दिवाकरे न स्म संपतते भूम्यां किंचिदप्यंतरिक्षगं २५ नि
रुद्धे तत्र मार्गे च शरसंघैः समंततः व्यरोचेतां महात्मानौ कालसूर्याविवोदितौ २५ कर्णचापच्युतैर्बाणैर्वध्यमानास्तु सोमकाः अवालीयंत रा
जेंद्र वेदनार्ता भृशार्दिताः २६ नकुलस्य तथा बाणैर्हन्यमानाश्चमूस्तव व्यशीर्यत दिशो राजन्वातनुन्ना इवांबुदाः २७ ते सेने हन्यमाने तु ताभ्यां दि
व्यैर्महाशरैः शरपातमपाक्रम्य तस्थतुः प्रेक्षिके तदा २८ प्रोत्सारिते तत्र तेन क्षिन्ने कर्णपांडवयोः शरैः अविध्येतां महात्मानावन्योन्यं शरवृष्टिभिः २९
विदर्शयंतौ दिव्यानि शस्त्राणि रणमूर्धनि छादयंतौ च सहसा परस्परवधैषिणौ ३० नकुलेन शरा मुक्ताः कंकबर्हिणवाससः सूतपुत्रमवछाद्य व्यतिष्ठं
त यथांबरे ३१ तथैव सूतपुत्रेण प्रेषिताः परमाहवे पांडुपुत्रमवछाद्य व्यतिष्ठंतांबरे शराः ३२ शरवेश्मप्रविष्टौ तौ ददृशाते न कैश्चन सूर्याचंद्रमसौ राजन्
छाद्यमानौ घनैरिव ३४ ततः क्रुद्धो रणे कर्णः कृत्वा घोरतरं वपुः पांडवं छादयामास समंताच्छरवृष्टिभिः सोतिच्छन्नो महाराज सूतपुत्रेण पांडवः
न चकार व्यथां राजन्भास्करो जलदैर्यथा ३५ ततः प्रहस्याधिरथिः शरजालानि मारिष प्रेषयामास समरे शतशोथ सहस्रशः ३६ एकच्छायमभूत्सर्वं
तस्य बाणैर्महात्मनः अभ्रच्छायेव संजज्ञे संपतद्भिः शरोत्तमैः ३७ ततः कर्णो महाराज धनुश्छित्त्वा महात्मनः सारथिं पातयामास रथनीडाद्धसन्निव ३८
ततोश्वांश्चतुरस्तस्य चतुर्भिर्निशितैः शरैः यमस्य भवनं तूर्णं प्रेषयामास भारत ३९ [illegible]

२१ नः२

[illegible] ३९ अथास्य तं रथं दिव्यं तिलशो व्यधमच्छरैः पताकां चक्ररक्षौ च गदां खङ्गं च मारिष ४० शतचं-
द्रं तथा चर्म सर्वोपकरणानि च हताश्वो विरथश्चैव विवर्मा च विशांपते ४१ अवतीर्य रथात्तूर्णं परिघं गृह्य धिष्ठितः तमुद्यतं महाघोरं परिघं तस्य
सूतजः ४२ व्यहनत्सायकै राजन्सुतीक्ष्णैर्भारसाधनैः व्यायुधं चैनमालक्ष्य शरैः संनतपर्वभिः ४३ आर्दयद्बहुभिः कर्णो न चैवैनं सम-
पीडयत् स हन्यमानः समरे कृतास्त्रेण बलीयसा ४४ प्राद्रवत्सहसा राजन्नकुलो व्याकुलेंद्रियः तमभिद्रुत्य राधेयः प्रहसन्वै पुनः पुनः
४५ सज्यमस्य धनुः कंठे व्यवासृजत भारत ततः स शुशुभे राजन्कंठासक्तमहाधनुः परिवेषमनुप्राप्तो यथा स्याद्व्योम्नि चंद्रमाः यथैव
चासितो मेघः शक्रचापेन शोभितः ४७ तमब्रवीत्ततः कर्णो व्यर्थं व्याहृतवानसि वदेदानीं पुनर्हृष्टो वध्यमानः पुनः पुनः ४८ मा यो-
त्सीः कुरुभिः सार्द्धं बलवद्भिश्च पांडव सदृशैस्तात युध्यस्व व्रीडां मा कुरु पांडव ४९ गृहं वा गच्छ माद्रेय यत्र वा कृष्णफाल्गुनौ एवमुक्त्वा
महाराज व्यसर्जयत तं तदा ५० वधप्राप्तं ततं शूरो हन्तुं धर्मविन्न तदा स्मृत्वा कुंत्या वचो राजंस्तत एनं व्यसर्जयत ५१ विसृष्टः पांडवो राजन्सूत-
पुत्रेण धन्विना व्रीडन्निव जगामाथ युधिष्ठिररथं प्रति ५२ आरुरोह रथं चापि सूतपुत्रप्रतापितः निःश्वसन्दुःखसंतप्तः कुंभस्थ इव पन्नगः ५३
तं विसृज्याथ कर्णोऽपि पांचालांस्त्वरितो ययौ रथेनातिपताकेन चंद्रवर्णहयेन च ५४ तत्राक्रंदो महानासीत्पांडवानां विशांपते दृष्ट्वा से-
नापतिं यांतं पांचालानां रथव्रजान् ५५ तत्राकरोन्महाराज कदनं सूतनंदनः मध्यप्राप्ते दिनकरे चक्रवद्विचरन्प्रभुः ५६ भग्नचक्रै रथैः कैश्चि- राम॰

अ५

ना४ नपु३

च१

न्छिन्नध्वजपताकिभिः हताश्वैर्हतसूतैश्च भग्नाक्षैश्च मारिष ५७ ह्रियमाणानपश्याम पांचालानां रथव्रजान् तत्रतत्र संभ्रान्ता विचे
रुर्यूथकुंजराः ५८ दावाग्निपरिदग्धांगा यथैव स्युर्महावने भिन्नकुंभार्द्ररुधिराः छिन्नहस्ताश्च वारणाः ५९ छिन्नगात्रावराश्चैव छि
न्नवालधयोपरे छिन्नाभ्राणीव संपेतुर्हन्यमाना महात्मना ६० अपरे त्रासिता नागा नाराचशरतोमरैः तमेवाभिमुखं जग्मुः शल
भाइव पावकं ६१ अपरे निष्टनंतश्च व्यदृश्यंत महाद्विपाः क्षरंतः शोणितं गात्रैर्नगाइव जलस्रवाः ६२ उरश्छदैर्विमुक्तांश्च वाल
बंधैश्च वाजिनः राजतैश्च तथा कांस्यैः सौवर्णैश्चैव भूषणैः ६३ हीनांश्चाभरणैश्चैव खलीनैश्च विवर्जितान् चामरैश्च कुथाभिश्च तूणी
रैः पतितैरपि ६४ निहतैः सादिभिश्चैव शूरैराहवशोभितैः अपश्याम रणे तत्र भ्राम्यमाणान्हयोत्तमान् ६५ प्रासैः खड्गैश्च रहितान्

षिभिश्चापि भारत हयसादीन पश्याम कंचुकोष्णीषधारिणः ६६ निहतान्वध्यमानांश्च वेपमानांश्च भारत नानांगावयवैर्हीनांस्तत्र तत्रै
व भारत ६७ रथान्हेमपरिष्कारान्संयुक्तान्जवनैर्हयैः भ्राम्यमाणान पश्याम हतेषु रथिषु द्रुतं ६८ [illegible] ६
[illegible] : [illegible] ६ भग्नाक्षकूवरान्कांश्चित भग्नचक्रांश्च भारत विपताकध्वजां
श्चान्यान्छिन्नेषादंडबंधुरान ६९ विहतान्रथिनस्तत्र धावमानांस्ततस्ततः सूतपुत्रशरैस्तीक्ष्णैर्हन्यमानान्विशांपते ७० विशस्त्रांश्चन
थैवास्त्रान्सशस्त्रांश्च हतान्बहून तारकाजालसंछन्नान्वरघंटान्विशोभितान नानावर्णविचित्राभिः पताकाभिरलंकृतान वारणानतु
पश्याम धावमानान्समंततः ७२ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

७३ ७४ ७५ ९८ ७९ [illegible] वत्रिंशः युयुत्सु १ २ ३ ४ ६

शिरांसिवाहूनूरूंश्च छिन्नानन्यांस्तथैवच कर्णचापच्युतैर्वाणैरपश्याममहंततः ७३ महान्व्यतिकरोरौद्रोयोधानामन्वपद्यत कर्णसा
यकनुन्नानांयुध्यतांचशितैःशरैः ७४ तेवध्यमानाः समरेसूतपुत्रेणसृंजयाः तमेवाभिमुखंयांतिपतंगाइवपावकं ७५ तंदहंतमनीका
नितत्रतत्रमहारथं क्षत्रियावर्जयामासुर्युगांताग्निमिवोल्बणं ७६ हतशेषास्तुयेवीराः पांचालानांमहारथाः तान्प्रभग्नान्द्रुतान्वी
रः पृष्ठतोविकिरंच्छरैः ७७ अभ्यधावततेजस्वीविशीर्णकवचध्वजान् तापयामासतान्वाणैः सूतपुत्रोमहावलः ७८ मध्यंदिनमनुप्रा
प्तोभूतानीवतमोनुदः ७९ इतिकर्णपर्ववेणि संजयउवाच युयुत्सुंतवपुत्रस्तुप्राद्रावयंतंवलंमहत् उलूकोभ्यपतत्तूर्णंतिष्ठतिष्ठे
तिचाब्रवीत् १ युयुत्सुश्चततोराजन्शितधारेणपत्रिणा उलूकंताडयामासवज्रेणेवमहावलं २ उलूकस्तुततः क्रुद्धस्तवपुत्र
स्यसंयुगे क्षुरप्रेणाथ तुच्छित्वाताडयामासकर्णिना ३ तदपा[illegible]स्यधनुश्छित्वायुयुत्सुर्वेगवत्तरं अन्यदादत्तसुमहच्चापंसंरक्त
लोचनः ४ शाकुनिंतुततः षष्ट्याविव्याधभरतर्षभ सारथिंत्रिभिरानर्छत्तंचभूयोप्यविध्यत ४ उलूकस्तंतुविंशत्याविद्ध्वास्वर्ण
विभूषितैः अथास्यसमरेक्रुद्धोध्वजंचिच्छेदकांचनं ६

सञ्छिन्नयष्टिः समहांश्छीर्यमाणो महाध्वजः पपात प्रमुखे राजन्युयुत्सोः कांचनध्वजः ७ ध्वजमुन्मथितं दृष्ट्वा युयुत्सुः क्रोधमूर्छितः उलूकं पंचभिर्वी
णौ राजघानस्तनांतरे ८ उलूकस्तस्य समरे तैलधौतेन मारिष शिरश्चिच्छेद भल्लेन यंतुर्भरतसत्तम ९ तच्छिन्नमपतद्भूमौ युयुत्सोः सारथे
स्तदा तारारूपं यथा चित्रं निपपात महीतले १० जघान चतुरोश्वांश्च तं च विव्याध सप्तभिः सोतिविद्धो बलवता प्रत्ययाद्रथांतरं ११ तन्नि
र्जित्य रणे राजन्नुलूकस्त्वरितो ययौ पंचालान्सृंजयांश्चैव विनिघ्नन्निशितैः शरैः १२ शतानीकं महाराज श्रुतकर्मा सुतस्तव व्यश्वसूतरथं च
क्रे निमेषार्द्धादसंभ्रमः १३ हताश्वे तु रथे तिष्ठन् शतानीको महारथः गदां चिक्षेप संक्रुद्धस्तव पुत्रस्य मारिष १४ सा कृत्वा स्यंदनं भस्म हयांश्चै
व ससारथीन् पपात धरणीं तूर्णं दारयंतीव भारत १५ तावुभौ विरथौ वीरौ कुरूणां कीर्तिवर्धनौ अपाक्रमेतां युद्धात्तु प्रेक्षमाणौ परस्परं १६
पुत्रस्तु तव संभ्रांतो विविंशो रथमारुहत् शतानीकोपि त्वरितः प्रतिविंध्यरथं गतः १७ सुतसोमं तु शकुनिर्विद्ध्वा तु निशितैः शरैः नाकंपयत सं
क्रुद्धो वार्योघ इव पर्वतं सुतसोमस्ततं दृष्ट्वा पितुरत्यंतवैरिणं शरैरनेकसाहस्रैश्छादयामास भारत १९ तान् शरान् शकुनिस्तूर्णं चिच्छेदान्यैः
पतत्रिभिः लघ्वस्त्रश्चित्रयोधी च जितकाशी च संयुगे २० निवार्य समरे चापि शरांस्तान्निशितैः शरैः आजघान सुसंक्रुद्धः सुतसोमं त्रिभिः शरैः २१

तस्याश्वान्केतनंसूतंतिलशोव्यधमच्छरैः श्यालस्तवमहाराजततउच्चुक्रु[illegible]र्जनाः २२ हताश्वोविरथश्चैव छिन्नकेतुश्चमारिष धन्वीधनुर्वरंगृह्य
रथाद्भूमावतिष्ठत २३ व्यसृजत्सायकांश्चैवस्वर्णपुंखान्शिलाशितान् छादयामाससमरेतवश्यालस्यतंरथं २४ शलभानामिवव्रातान्शरव्रा
तान्महारथः रथोपगान्समीक्ष्यैवं विव्यथेनैवसौबलः २५ प्रममाथशरांस्तस्यशरव्रातैर्महायशाः तत्रातुष्यंतयोधाश्च सिद्धाश्चापिदिविस्थिताः २६
सुतसोमस्यतत्कर्मदृष्ट्वाश्चर्यमद्भुतं रथस्थंशकुनिंयत्तपदातिः समपोथयत २७ तस्यतीक्ष्णैर्महावेगैर्भल्लैः संनतपर्वभिः व्यहनत्कार्मुकंरा
जनतूणीरांश्चैवसर्वशः २८ सच्छिन्नधन्वाविरथः खड्गमुद्यम्यवानदत् वैदूर्योत्पलवर्णाभंहस्तिदंतमयत्सरु २९ भ्राम्यमाणंततस्तंतद्वि
मलांबरवर्चसंकालदंडोपमंमेनेसुतसोमस्यधीमतः ३०